

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies

**June / Haziran 2024
Volume / Cilt XXV Issue / Sayı 1**

Eastern Mediterranean University / Doğu Akdeniz Őniversitesi

© 2024 Eastern Mediterranean University Press

© 2024 Doğu Akdeniz Őniversitesi Yayınevi

Printed in North Cyprus by the Eastern Mediterranean University Printing
House

ISSN 1302-9916

EASTERN MEDITERRANEAN UNIVERSITY
Center for Women's Studies

**Kadın/Woman 2000, Journal for
Women's Studies**

Publisher

Eastern Mediterranean University Press
Turkish Republic of Northern Cyprus

Editorial Board

Prof. Hanife Aliefendioğlu, Eastern
Mediterranean University –North Cyprus (Co-
editor)

Assist. Prof. Dr. Bezar Eylem Ekinci, Eastern
Mediterranean University–North Cyprus (Co-
editor)

Prof. Dr. Sevda Alankuş, Yaşar University-
Turkey

Assoc. Prof. Dr. Süheyla cışık Erbilen,
Eastern Mediterranean University-North
Cyprus

Assoc. Prof. Dr. Anne Ciecko, University of
Massachusetts-Amherst USA

Assoc. Prof. Dr. Mara Alicia Garza, Boise
State University-USA

Assoc. Prof. Dr. Cynthia Forson, Lancaster
University-Ghana

Assoc. Prof. Dr. Özlem aykent, İstanbul 29
Mayıs University-Turkey

Assist. Prof. Dr. Ikechukwu D. Nwaka,
University of Alberta-Canada (English
Editor)

Journal Secretary: Fatma Trc, Aleyna
Mutlu Alkaşı

Language: Turkish / English

Cover Design: Roya Alagheband

Correspondence Address

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's
Studies

Eastern Mediterranean University-Center
for Women's Studies

Socrates Str. Faculty of Education, EF110.

99628 Famagusta/North Cyprus (via

Mersin 10-Turkey)

E-mail: jws.cws@emu.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jws>

ISSN 1302-9916

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi
Merkezi

**Kadın/Woman 2000, Journal for
Women's Studies**

Yayımcı

Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Editör Kurulu

Prof. Dr. Hanife Aliefendioğlu, Doğu
Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs (Eş-
editör)

Yrd. Doç. Dr. Bezar Eylem Ekinci, Doğu
Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs (Eş-
editör)

Prof. Dr. Sevda Alankuş, Yaşar Üniversitesi-
Türkiye

Doç. Dr. Süheyla cışık Erbilen, Doğu
Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs

Doç. Dr. Anne Ciecko, Massachusetts
niversitesi–Amherst ABD

Doç. Dr. Mara Alicia Garza, Boise Eyalet
niversitesi-ABD

Doç. Dr. Cynthia Forson, Lanchester
niversitesi-Gana

Doç. Dr. Özlem aykent, İstanbul 29
Mayıs Üniversitesi-Türkiye

Yrd. Doç. Dr. Ikechukwu D. Nwaka,
Alberta Üniversitesi-Kanada (İngilizce
Editörü)

Dergi Sekreteri: Fatma Trc, Aleyna
Mutlu Alkaşı

Derginin Dili: Türkçe / İngilizce

Kapak Tasarım: Roya Alagheband

Yazışma Adresi

Kadın/Woman 2000, Journal for
Women's Studies

Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kadın
Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi,

Socrates Sok. Eğitim Fakültesi, EF110.

99628 Gazimağusa–Kuzey Kıbrıs,

(Mersin 10-Türkiye)

E-posta: jws.cws@emu.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jws>

EASTERN MEDITERRANEAN UNIVERSITY
Center for Women's Studies
Kadın/Woman 2000, Journal for Women's
Studies

Academic Advisory Board

Prof. Aksu Bora (Emekli) (Hacettepe University-Turkey)
Prof. Aysel Aziz (Yeni Yüzyıl University-Turkey)
Prof. Ayşe Işık Gürşimşek (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Prof. Berit Hagekull (Uppsala University-Sweden)
Prof. Beth Baron (City University of New York-USA)
Prof. Biran Mertan (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Prof. Deniz Kandiyoti (School of Oriental and African Studies-UK)
Prof. Fatma Güven Lisaniler, Eastern Mediterranean University-North Cyprus
Prof. Hülya Şimğa (Maltepe University-Turkey)
Prof. Jacqueline Nadel (Riken BSI-France)
Prof. Lucette Valensi (School of Advanced Study in the Social Sciences-France)
Prof. Louis Oppenheimer (University of Amsterdam-Netherlands)
Prof. Mustafa Fatih Özbilgin (University of East Anglia-UK)
Prof. Mutlu Binark (Hacettepe University-Turkey)
Prof. Sevda Alankuş (Kadir Has University-Turkey)
Prof. Şeyma Güngör (University of İstanbul-Turkey)
Prof. Yıldız Ecevit (Middle East Technical University-Turkey)
Prof. Yonca Al (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Prof. Türkan Ulusu Uraz (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assoc. Prof. Blaise Pierrehumbert (Lausanne University-Switzerland)
Assoc. Prof. Burçak Keskin Kozat (Stanford University-USA)
Assoc. Prof. Mashoed Bailie (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assoc. Prof. Netice Yıldız (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist. Prof. Nazime Beysan (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist. Prof. Pembe Behçetoğulları (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist. Prof. Rana Tekcan (İstanbul Bilgi University-Turkey)
Assist. Prof. Seda Orbay (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)

ISSN 1302-9916

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi
Kadın/Woman 2000, Journal for Women's
Studies

Akademik Danışma Kurulu

Prof. Dr. Aksu Bora (Retired) (Hacettepe Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Aysel Aziz (Yeni Yüzyıl Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Ayşe Işık Gürşimşek (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Prof. Dr. Berit Hagekull (Uppsala Üniversitesi-İsveç)
Prof. Dr. Beth Baron (New York City Üniversitesi-ABD)
Prof. Dr. Biran Mertan (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Prof. Dr. Deniz Kandiyoti (School of Oriental and African Studies-İngiltere)
Prof. Dr. Fatma Güven Lisaniler, Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs
Prof. Dr. Hülya Şimğa (Maltepe Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Jacqueline Nadel (Riken BSI-Fransa)
Prof. Dr. Lucette Valensi (School of Advanced Study in the Social Sciences-Fransa)
Prof. Dr. Louis Oppenheimer (Amsterdam Üniversitesi-Hollanda)
Prof. Dr. Mustafa Fatih Özbilgin (East Anglia Üniversitesi-İngiltere)
Prof. Dr. Mutlu Binark (Hacettepe Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Sevda Alankuş (Kadir Has Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Şeyma Güngör (İstanbul Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Yıldız Ecevit (Orta Doğu Teknik Üniversitesi-Türkiye)
Prof. Dr. Yonca Al (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Prof. Dr. Türkan Ulusu Uraz (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Doç. Dr. Blaise Pierrehumbert (Lausanne Üniversitesi-İsviçre)
Doç. Dr. Burçak Keskin Kozat (Stanford Üniversitesi-ABD)
Doç. Dr. Mashoed Bailie (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Doç. Dr. Netice Yıldız (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yrd. Doç. Dr. Nazime Beysan (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yrd. Doç. Dr. Pembe Behçetoğulları (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yrd. Doç. Dr. Rana Tekcan (İstanbul Bilgi Üniversitesi-Türkiye)
Yrd. Doç. Dr. Seda Orbay (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)

About the Journal

Kadın/Woman 2000 -Journal for Women's Studies is a publication of Eastern Mediterranean University - Centre for Women's Studies. It is published biannually on June and December and is a multi-disciplinary, peer and blind reviewed, bilingual journal (both Turkish and English) dedicated to the scholarly study of all aspects of women and gender studies. The articles published are primarily on topics concerning women's rights, the socio-cultural aspects and position of women in society as well as particular legal issues. Articles are accepted from all disciplines such as literature, sociology, psychology, anthropology, law, political science, economics, medicine, cultural history as well as book reviews on recent publications and news and reports on important scientific events.

Indexing

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies is indexed in GenderWatch, Contemporary Women's Issues, General Academic ASAP International, Gale Academic OneFile, Gale General OneFile, IT One File, General Reference Center, General Reference Center Gold, IT Custom, MLA International Bibliography, Turkologischer Anzeiger, Index Islamicus, EBSCO, Women's Studies International Database, Asos Index, and TUBİTAK ULAKBİM Social Sciences and Humanities Database, Index Copernicus Journals Master List.

Dergi Hakkında

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies, Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi'nin bir yayın organı olup, Merkez'in amaçları doğrultusunda kadın konusu ile ilgili değişik disiplinlerde yapılan çalışmalara yer veren bilimsel düzeyde çift-kör hakem değerlendirmesi olan bir dergidir. Her yıl Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere, yılda 2 sayı olarak Türkçe ve İngilizce yayımlanan dergi, toplumsal cinsiyet ve kadının konumu ve hakları konularında sosyoloji, psikoloji, sağlık, antropoloji, hukuk, siyaset bilimi, ekonomi, sanat tarihi, arkeoloji, edebiyat ve iletişim alanlarında disiplinler arası nitelikli bilimsel makaleler yayımlar. Ayrıca kadın ve toplumsal cinsiyet konusunda yapılan çalışmalar ve yayımlarla ilgili bilimsel tanıtım yazılarına yer verir.

Veritabanları

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies aşağıdaki veri tabanlarında yer almaktadır: GenderWatch, Contemporary Women's Issues, General Academic ASAP International, IT One File, General Reference Center, General Reference Center Gold, Gale Academic One File, Gale General One File, IT Custom, MLA International Bibliography, Turkologischer Anzeiger, Index Islamicus, EBSCO, Women's Studies International Database, Asos İndeks ve TUBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı, Index Copernicus Journals Master List.

Volume/Cilt XXV

Issue/Sayı 1

June/Haziran 2024

Contents/İçindekiler

Articles/Makaleler

Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Yeşil Ekonomide Kadın Girişimciliğin Rolü

(The Role of Women Entrepreneurship in the Green Economy in the Process of Sustainable Development)

Original research article

Suna Köse 1-22

Lea's Daughter Dinah: Unknown Variants of Genesis 34 in the Octateuch Manuscripts

(Lea'nın Kızı Dinah: Oktateukhos El Yazmalarında Yaratılış 34'ün Bilinmeyen Varyasyonları)

Original research article

Pınar Serdar Dinçer 23-38

Online Sex Work of Women on OnlyFans: Oppression or Empowerment?

(OnlyFans Platformunda Kadınların Çevrimiçi Seks İş: Baskı mı Güçlenme mi?)

Original research article

M. Dilara Cılızoğlu 39-56

Calixthe Beyala'nın Femme Nue Femme Noire Romanında Postkolonyal Feminizm

(Postcolonial Feminism in Calixthe Beyala's Femme Nue Femme Noire Novel)

Original research article

Cansu Avcı 57-70

Turizm Sektöründe Çalışan Yerli ve Yabancı Göçmen Kadın Deneyimleri: Marmaris Yöresinde Bir Araştırma

(Experiences of Local and Foreign Migrant Women Working in the Tourism Sector: A Study in the Marmaris Region)

Original research article

Ebru Açık Turğüter & Sibel Ezgin Ağılı 71-90

The Impact of Violence Against Women on Women's Daily Lives in Türkiye

(Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Kadınların Günlük Yaşamlarına Etkisi)

Original research article

Sedef Erkmen 91-110

Not/Note

Kırsal Alanda Doğanın Korunmasında Kadının Rolü ve Ekofeminizm

İlgin Yücel Kandemir & İlkey Kutlar 111-118

Eser İncelemesi/Book Review

Aslı Kotaman (2023). Sanatın Erkeksiz Tarihi

Burcu Asena-Salman 119-126

Authors in This Issue/Bu Sayıya Katkıda Bulunan Yazarlar..... 127

Notes for Contributors/Yazarlara Notlar..... 129-134

Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Yeşil Ekonomide Kadın Girişimciliğin Rolü

Suna Köse*

Öz

Dünyada insan nüfusunun, sanayileşmenin ve kentleşmenin hızla artmasına bağlı olarak, ortaya çıkan doğal kaynakların düzensiz kullanıldığı sınırsız üretim ve tüketim faaliyetleri, birçok çevre sorunlarına yol açmıştır. Doğanın tahrip edilmesi, ekolojik krizler gibi insanlığın karşı karşıya kaldığı, gelecek nesilleri tehdit eden çevre sorunlarının önlenmesi için sürdürülebilir kalkınmanın tamamlayıcı konumunda değerlendirilen yeşil ekonomi modelinde yeşil yakalı işler karakterize edilerek yeni girişimcilik faaliyetleri ortaya çıkmıştır. Bu noktada özellikle dünya nüfusunun yarısını oluşturan ve çevre bilincinin gelişmesinin ilk aşaması olan çevre farkındalığının oluşmasındaki önemli rollerinden dolayı kadınların, bir ülkenin kalkınmasında itici güç kabul edilen girişimcilik faaliyetlerinde yer alması ve desteklenmesi ayrı bir önem teşkil etmektedir. Bu çalışma, sürdürülebilir kalkınma sürecinde yeşil ekonomide kadın girişimcilerin rollerini açıklamaya yönelik literatür incelemesi sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, nitel bir araştırma olarak tasarlanan çalışmada ilgili konu üzerine tanımlayıcı uluslararası ve ulusal literatür araştırması yapılmıştır. Veri toplama yöntemi olarak doküman analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular ışığında, genel olarak kadınların, sürdürülebilir kalkınma sürecinde yeşil ekonomide girişimcilik

The Role of Women Entrepreneurship in the Green Economy in the Process of Sustainable Development

Abstract

Due to the rapid increase in human population, industrialization, and urbanization in the world, unlimited production and consumption activities, in which natural resources are used irregularly, have led to many environmental problems. New entrepreneurial activities have emerged by characterizing green-collar jobs in the green economy model, which is considered to be complementary to sustainable development to prevent environmental problems that threaten future generations, such as the destruction of nature and ecological crises that humanity faces. At this point, it is of particular importance that women, who make up half of the world's population and play an important role in the formation of environmental awareness, which is the first stage in the development of environmental awareness, take part in and support entrepreneurship activities, which are considered a driving force in the development of a country. This study aims to provide a literature review to explain the role of women entrepreneurs in the green economy in the process of sustainable development. In line with this purpose, this qualitative study was conducted descriptive international and national literature research on the relevant subject. Document analysis technique was used as the data collection method. In light of the findings obtained as a result of the study, in general, for

* Dr. Suna Köse. Bağımsız araştırmacı. E-mail: kosesuna26@gmail.com, Orcid No: 0000-0003-2899-7204.

faaliyetlerinde yer alabilmesi için karar alıcılar ve uygulayıcılar tarafından yüksek teknolojiye erişime izin veren yeşil büyüme politikaların oluşturulması, eğitim alması ve becerilerinin geliştirmesi üzerine yatırımların yapılması, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde yeşil ekonomik büyümede önemli bir rol oynamaktadır.

Keywords: *Sürdürülebilir kalkınma, yeşil ekonomi, girişimcilik, kadın girişimciliği, yeşil büyüme politikaları.*

women to take part in entrepreneurial activities in the green economy in the process of sustainable development, decision-makers and practitioners should establish green growth policies that allow access to high technology, make investments in education and vocational development, and play an proactive role in green economic growth in realizing sustainable development.

Keywords: *Sustainable development, green economy, entrepreneurship, women entrepreneurship, green growth policies.*

Giriş

Yeşil ekonomi, küresel ekonomi için sürdürülebilir kalkınmanın mevcut yönelimi olarak ifade edilmektedir. Son on yılda iklim değişikliğinin etkileri ile ekonomik ve ekolojik sorunların baş göstermesi neticesinde, yeşil ekonomiye geçiş teşvik etmeye yönelik yeşil ekonomi politikalarına oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Sanayileşmiş birçok ülke yeşil yeni düzen politikalarına yönelerek, bu ihtiyaca cevap vermeye çalışmıştır. Bu kapsamda kaynakların verimli bir şekilde kullanımı için geliştirilmiş, tüketim ve üretim başta olmak üzere ekonomik olan faaliyetlerin tümü çevresel sürdürülebilirlik kapsamında (örn: Yenilenebilir enerji kaynağı kullanımı, dijital dönüşüm sağlanması, üretimde kaynak verimliliği sürdürülebilir kentlerin oluşturulması, Teknolojik ve yenilikçi (inovatif) temiz üretim tekniklerinin geliştirilmesi vb.) hedeflerin uyumlaştırılması amacıyla yeşil girişimcilik faaliyetlerine daha çok önem verilmeye başlanmıştır.

Yeşil ekonominin oluşumuna katkı sağlayan yeşil girimcilerin, motivasyon ve eylemleri belirli çevresel sorunlarla mücadele etme isteğinden kaynaklanmaktadır (O'Neill ve Gibbs, 2016: 1729-1730). Bundan hareketle, yeşil ekonominin temel düşüncesi olan sürdürülebilir bir kalkınmayı hedefleyen girişimciler, yeşil ekonomiye geçiş için kilit rol oynayan itici güçler olarak görülmektedir. Uluslararası düzeyde sürdürülebilir büyüme sürecinde yeşil ekonomiyle ilgili girişimcilik faaliyetlerinde, özellikle kadınların girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi ayrı bir önem teşkil etmektedir. Çünkü, çevreye ilişkin tutum ve davranışlar cinsiyetlere göre farklılık göstermektedir (Grifford ve ark., 1983: 23). İlgili literatür incelendiğinde, cinsiyetin çevresel tutumlar üzerindeki etkisinin incelendiği araştırmalarda, özellikle kadınların erkeklere göre çevresel farkındalık veya bilinci oluşturmada önemli bir sorumluluk yüklediği ve çevreye yönelik daha olumlu tutum ve davranış sergiledikleri bulgulanmıştır (Ahi ve Özsoy, 2015; Eagles ve Demare, 1999; Hounshell ve Ligett 1973; Goyal ve Grewal, 2017). Bundan hareketle, kadınların, çevre bilincinin kazandırılmasına ilişkin çevrenin korunmasında ve iyileştirilmesinde yol gösterici nitelikte rol oynayıp güçlü bir etki yaratabileceği söylenebilir. Bundan dolayı, insanlığın karşı karşıya kaldığı,

gelecek nesilleri tehdit eden çevresel, ekolojik ve sosyoekonomik dengesizlikler gibi sorunların önlenmesi ve gelecek nesillerin daha yaşanabilir, güvenli, bir yaşama sahip olabilmesi için sürdürülebilir kalkınmanın tamamlayıcı konumunda değerlendirilen yeşil ekonomi modeline geçiş sürecinde dünya nüfusunun hemen hemen yarısını oluşturan kadınların girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi ve yönlendirilmesi ayrı bir önem teşkil etmektedir. Bu bakış açısıyla, bu çalışmada sürdürülebilir kalkınma sürecinde yeşil ekonomideki girişimcilik faaliyetlerinde, her toplumda önemli bir yere sahip olan kadınların rollerinin neler olduğunun belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla, geçmişten günümüze birçok ülkede önemli ekonomik güç haline gelen kadın girişimcilerin, sürdürülebilir yarar sağlamak için çevresel konulardaki hassasiyeti ile çevre bilinci oluşturmadaki önemli rollerine istinaden, ilgili literatürde, yapılan akademik çalışmalardan ve farklı ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik alanlardaki destekleyici uygulamalarından yola çıkmıştır. Böylece sürdürülebilir kalkınma sürecinde yeşil ekonomide kadın girişimcilerin rollerini açıklamaya yönelik literatür incelemesi sunularak mevcut durum ile ilgili bilgi edinilmesinin ve değerlendirilmesinin sağlanacağı düşünülmüştür. Aynı zamanda ilgili alanda, konu üzerine yapılan araştırmalara az sayıda rastlanılmış olması, hem literatüre özgün bir katkı sağlayacağı hem de gelecekte yapılacak benzer araştırmalara ışık tutacağı düşünülmüştür.

Kavramsal Çerçeve

Sürdürülebilir Kalkınma ve Yeşil Ekonomi Kavramı

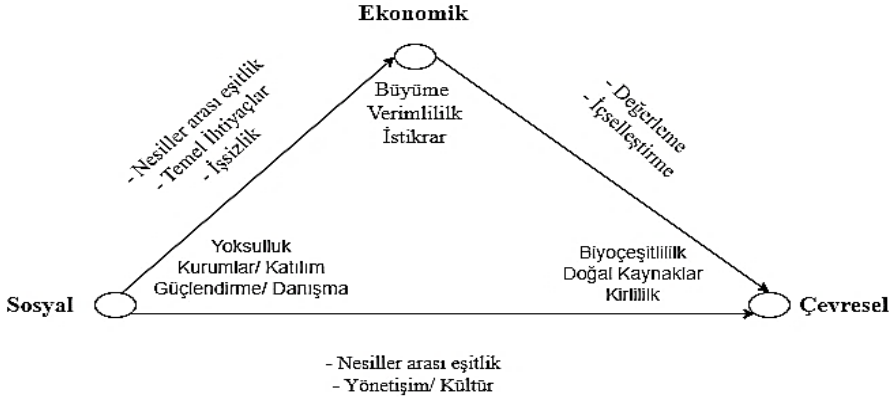
II. Dünya Savaşından sonra yaşanan yıkım beraberinde sanayileşmenin büyük bir ivme kazanmasına neden olmuştur. Sanayileşmede özellikle teknolojik olarak yaşanan hızlı gelişmeler üretim süreçlerine dahil edilmesiyle çevresel faktörler üzerinde giderek artan bir tahribatın oluşmasına yol açmıştır. 1970'li yıllardan itibaren ciddi boyutlara ulaşan çevresel tahribatın etkileri, ülkeleri çevre konusunda daha duyarlı hale getirmiştir. Ülkelerde, belirli sürecin sonucunda oluşan çevre duyarlılığına ilişkin atılan adımlar içerisinde en önemlisi sürdürülebilir kalkınma olmuştur.

Günümüzde, toplumsal, ekonomik ve çevresel eylem planlarıyla ve stratejiler ile desteklenen sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı ile daha temiz bir çevre inşa edilmesi amaçlanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nca (The World Commission on Environment and Development-WCED), Birleşmiş Milletler tarafından bir araştırma sonucunda oluşturulmuştur (Pearce ve ark., 1989: 4). 1987 yılında Birleşmiş Milletler'in yayınladığı Brundtland Raporu adıyla anılan "Ortak Geleceğimiz" raporunda "Bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılamalarından ödün vermeden karşılamak" olarak tanımlanmaktadır (United Nations, 1987: 7). Rapor'da, giderek artan çevresel tahribatların ekonomik kalkınma ve çevresel gelişme arasındaki ilişkinin kurulması ve bu ilişkinin "sürdürülebilir" olması, insanlığın çıkış yollarından biri olarak kabul edilmiştir (Iula-Emme, 1997; akt. Bozlağan, 2005: 1019).

Çevre problemlerini ve yeryüzündeki kaynakların sürdürülebilir olması için hükümetler (yerel yönetim kurumları), sivil toplum örgütleri gibi farklı kesimlerin temsilcilerinin katıldığı ulusal ve uluslararası düzeyde konferanslar ve zirveler düzenlenmiştir. Bu toplantıların sonucunda ortaya çıkan bildirimler sürdürülebilir kalkınmanın gelişimini ortaya koymaktadır (Özmehmet, 2008: 1860).

Sürdürülebilir kalkınma önemimizdeki yıllarda ekonomi politikasına yönelik bütüncül bir yaklaşımın temelini oluşturacaktır (Pearce ve ark., 1989: 4). Ayrıca geleneksel olarak ilgili çalışmalarda sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere üç temel boyutta değerlendirilen sürdürülebilir kalkınma Munasinghe (2001), çalışmasında da, bu üç temel boyutta ele alınmıştır (bkz: Şekil 1). Buna göre, ekonomik boyutta, kıt kaynakların etkin ve verimli kullanımı ile ekonominin istikrarlı bir şekilde büyüyerek insan refahını iyileştirmesi hedeflenmektedir. Sosyal boyutta, insanların bireysel ve grup olarak ilişkilerini zenginleştirmeyi ve kurumların her bir bireye gerekli özeni göstererek hareket etmesini hedeflemektedir. Son olarak çevresel boyutta, holistik bir yaklaşımla biyoçeşitliliği gözeterek kaynakların kullanımında kirliliğin azaltılmasını hedeflemektedir (Munasinghe, 2001: 14-15).

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınma Unsurları

Kaynak: Munasinghe, 1993: 2; akt: Munasinghe, 2001: 14

Sürdürülebilir kalkınmada amaç, ülkelerin holistik yaklaşımla her bir boyuta ilişkin gelişme göstermeleridir. Bu kapsamda, söz konusu kavram ile ilgili, 2000-2015 dönemlerini kapsayan Birleşmiş Milletler (BM) tarafından başlatılan, Binyıl Kalkınma Hedefleri programının devamı niteliğinde olan "Gündem 2030: BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA)" çerçevesinde 17 temel hedef belirlenmiştir. Bunlar, Hedef 1: Her tür yoksulluğun sona erdirilmesi. Hedef 2: Açlığa son verilmesi. Hedef 3: İnsanların sağlığı ve kaliteli bir yaşam sürmelerinin sağlanması. Hedef 4: Herkese eşit derecede sunulan kaliteli eğitimin sağlanması. Hedef 5: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması. Hedef 6: Temiz suya ve sağlığa uygun yaşam koşullarına erişimin sağlanması.

Hedef 7: Herkes için erişilebilir, sürdürülebilir ve temiz enerjinin sağlanması. Hedef 8: Sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanması ve insana yakışır işlerin temin edilmesi. Hedef 9: Sürdürülebilir sanayileşmenin ve yeni buluşların teşvik edilmesi, dayanıklı altyapıların inşa edilmesi. Hedef 10: Ulusal ve Uluslararası eşitsizliklerin azaltılması. Hedef 11: Şehirlerin ve yerleşim yerlerinin güvenli ve sürdürülebilir kılınması. Hedef 12: Sürdürülebilir tüketimin ve üretimin sağlanması. Hedef 13: İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele için harekete geçilmesi. Hedef 14: Denizlerin, deniz kaynaklarını sürdürülebilir kalkınma için korunması ve sürdürülebilir şekilde kullanımının sağlanması. Hedef 15: Karasal ekosistemlerin korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması. Hedef 16: Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve herkesi kucaklayan toplumların teşvik edilmesi, herkesin adalete erişiminin sağlanması. Hedef 17. Sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığın uygulama araçlarının güçlendirmesi ve küresel işbirliklerin sağlanmasıdır. Belirlenen bu 17 SKA şekil 2'de gösterilmiştir. Buna göre, Eylül 2015'te tüm Birleşmiş Milletler üye devletleri tarafından kabul edilen 17 SKA içeren 2030 sürdürülebilir kalkınma gündemi, bugün ve gelecekte insanlar ve gezegen için barış ve refah için ortak bir plan sunmaktadır. Gündemin merkezinde, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin küresel bir ortaklık içinde harekete geçmesi için acil bir çağrı niteliği taşıyan 17 sürdürülebilir kalkınma amaçları (SKA) yer almaktadır. BM üye devletlerin, 17 SKA içeren 2030 sürdürülebilir kalkınma gündemi kapsamında, özellikle yoksulluğun, yaşanan ve yaşanması muhtemel diğer yoksunlukların sona erdirilmesinin, iklim değişikliğiyle mücadele ederken, ormanlarımızı ve okyanuslarımızı korumak için çalışırken, eğitim, sağlık güvenlik ve hizmetlerini iyileştiren, eşitsizliği azaltan ve ekonomik büyümeyi teşvik eden stratejilerle birlikte hareket edilmesi gerektiğini kabul ederler. Sonuç itibarıyla, 17 SKA Türkiye dahil tüm dünyada insanlığın karşı karşıya kaldığı temel sorunların çözümüne odaklanmaktadır (United Nations, 2023).

Şekil 2. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA)

Kaynak: United Nations, 2023

Sürdürülebilir kalkınma amaçları çerçevesinde, yeşil ekonomi, sürdürülebilir kalkınma anlayışını sağlamak için bir araç olarak kullanılmaktadır. 20-22 Haziran 2012 tarihinde, Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde, Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde yapılan "BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı" diğer adıyla "Rio+20" konferansının ayırt edici teması "yeşil ekonomi" ya da başka bir ifadeyle ekonomilerin nasıl yeşil büyüme'ye ulaşacağı olmuştur. Konferansın sonucunda çıkan raporda özellikle önceki konferanslarda alınan kararların uygulanacağını taahhüdü verilmiş olup yeşil ekonomi olgusunun uluslararası kuruluşlar tarafından sürdürülebilirliğe giden bir yol haritası niteliğinde olduğu belirtilmektedir (UNCSD, 2012; Barbier, 2012: 887).

Ekonominin çevreden ayrı olmadığı gerçeğinden hareketle sürdürülebilir kalkınmanın temel stratejisi olan yeşil ekonomi (Pearce ve ark., 1989: 4), 2011 UNEP Yeşil ekonomi raporunda, "yeşil olmak için bir ekonominin sadece verimli değil, aynı zamanda adil olması gerekiyor. Adalet, özellikle düşük karbonlu, kaynakları verimli kullanan ve sosyal açıdan kapsayıcı bir ekonomiye Adil Geçişin sağlanmasında küresel ve ulusal düzeyde eşitlik boyutlarının tanınması anlamına gelir" şeklinde tanımlanmıştır (UNEP, 2011).

Literatürde yeşil ekonomi kavramı ile bağlantılı farklı kavramların da kullanıldığı görülmektedir. Loiseau, ve ark., (2016), 1990 yılından bu yana scopus veri tabanında, başlıklarda "yeşil ekonomi" teriminin geçtiği 877 çalışmayı bibliyometrik açıdan incelemişlerdir. Tarama sonucunda ulaşılan 877 çalışmada yeşil ekonomi ile bağlantılı kavramların yarısından fazlası "yeşil" ile ilgili olduğu, geri kalanların ise çevre ve ekonomi boyutların anlamsal alanlarına ait olduğu görülmektedir. Çevre boyutu, farklı çevresel konuları (örneğin, doğal sermaye, yenilenebilir kaynaklar, iklim değişikliği) kapsarken, ekonomi boyut ise sürdürülebilir ve kalkınma gibi farklı ekonomik yönleri vurgulamaktadır.

Lawson (2006: 23-24) 'e göre yeşil ekonomi şu üç aksiyomatik temele dayanmaktadır. a) Sonlu bir alanı sonsuza kadar genişletmek imkânsızdır. b) Sonlu bir kaynaktan sonsuza kadar almak imkânsızdır. c) Ekosistemde her şey birbiriyle bağlantılıdır. Yazar'a göre bu aksiyomların ekonomiye uygulanmasının etkisi, insanoğlunun doğayla uyumunu sağlamak olmalıdır. Bu uyumlaştırma sürecinde yeşil ekonomide yapılan yatırımların çevre koruma bilinci ile kontrollü ve planlı bir şekilde yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Özellikle yatırım faaliyetlerinin, temiz teknolojiler, enerji verimliliğine sahip binalar, gelişmiş atık yönetimi, düşük karbon emisyonlu ulaşım, yenilenebilir enerji, temiz içme suyu sağlanması, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir orman ve sürdürülebilir balıkçılık gibi sektörlerde artan yatırımlar üzerinden kurgulanması gereği yeşil ekonomi için büyük önem arz etmektedir.

Çevreci bir ekonomi modeli olan yeşil ekonomi, geleneksel ekonomik düzenin kâr maksimizasyonuna odaklı büyüme anlayışı yerine sürdürülebilir büyüme yaklaşımının benimsenmesi gerekliliğini savunmaktadır. Bununla birlikte, tipik olarak, ötekiler için endişe yeşil ekonomiyi karakterize etmektedir (Pearce, 1992: 5). Yeşil ekonomi yaklaşımı, su kıtlığı, iklim değişikliği gibi ekolojik riskleri minimize etmeyi ve ortadan kaldırmayı hedeflemektedir (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 317). Bu süreçte yeşil ekonomi, sosyal ve ekonomik boyutta gelişmenin, ileriye dönük daha dayanıklı hale gelmesini sağlayarak sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bir ekonomi anlayışını kapsamaktadır. Yeşil ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile arasındaki bu ilişki beraberinde sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel/ekolojik temel boyutlarının incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu, doğal kaynakların kıt olduğunu ve bu kıtlık dahilinde doğal kaynaklardan yararlanılabilmesi gerektiğini savunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel/ekolojik boyutu, ekosistemlere sadece ekonomik kaygılarla yaklaşmamakta, ekosistemlerin sürdürülebilirliği açısından ele alıp değerlendirmektedir. Son olarak sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu, yaşam kalitesi, cinsiyet eşitliği, yönetim gibi pek çok unsuru kapsayıcı bir yaklaşımla ele almaktadır ve sosyal açıdan sürdürülebilir bir toplum için toplumdaki bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, yaşam kalitelerinin artırılarak bunu gelecek nesillere taşınması söz konusudur (Bilgili, 2017: 567-568).

Ekolojik kıtlıkların, çevresel risklerin ortadan kaldırılması gibi spesifik hedefler ve uygulamalar getiren, toplumsal, ekonomik ve çevresel/ekolojik açıdan sürdürülebilir bir yaşamı mümkün kılan yeşil ekonomi, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının yerini alabilecek bir uygulama olarak düşünülmemelidir. Yeşil ekonomiyi uygulama ihtiyacı, çevrenin mevcut durumu ile uygulayıcılar tarafından tartışılan güncel konular, yeşil ekonomiyi iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, doğal kaynakların ve ekosistem hizmetlerinin akılcı olmayan kullanımı, sürdürülemez üretim ve tüketim gibi

temel çevresel sorunlarla ilişkili olarak ele alınmaktadır (Domaracká ve ark., 2023: 2).

Sonuç olarak, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, yeşil ekonomik büyümeyi beraberinde getirdiği ve aynı zamanda, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal, çevresel boyutları birlikte değerlendirildiğinde, yeşil ekonominin sürdürülebilir kalkınma amaçlarını gerçekleştirmede kritik bir belirleyicisi olacağı söylenebilir (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 319). Yeşil ekonomide temel düşünce sürdürülebilir bir kalkınma hedefine ulaşabilmektir (Kuşat, 2013: . 4904; Aşıcı, 2012: 55). Bu nedenle, yeşil ekonominin geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasının tüm ülkeler için stratejik bir hedef haline geldiği söylenebilir. Özellikle sürdürülebilir kalkınmanın temel değerlendirme göstergesi olarak, yeşil ekonominin verimliliği, gerek akademisyenler gerek uygulayıcılar tarafından çok tartışılan bir konu olmuştur. (Shuai ve Fan, 2020: 1-2).

Literatürde, yeşil ekonominin önemini ortaya koyan ve belirleyicilerini tartışan birçok çalışma olduğu görülmektedir. (bkz: ekonomik küçülme, (Mastini ve ark., 2021); sürdürülebilirlik, (Halkos ve Gkampoura, 2021); enerji verimliliği, (Chen ve ark., 2021); yenilikçilik, (Okereke ve ark., 2019). Yeşil ekonomiyi etkileyen faktörleri tartışan bu çalışmalar, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi konusunda yeşil ekonomik modele geçişin ülkeler için gerekli olduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte, ilgili literatürde, yeşil ve sürdürülebilir ekonomilere geçişin sağladığı avantajların yanında dezavantajlarının da olduğuna ilişkin tartışmaların yer aldığı bir çok çalışma olduğu görülmektedir (Bkz: Barbiroli 1996; Johansson, 2002; Barbiroli ve Raggi 2003; Jacobsen 2006; Brand, 2012; Kuşat, 2013; Lorek ve Spangenberg, 2014; Loiseau ve ark., 2016). Örneğin, Barbiroli (2011: 24-25), yeşil ve sürdürülebilir ekonomilere geçiş sürecinin getirdiği avantajların yanında dezavantajlarının da olduğuna ilişkin ele aldığı çalışmasında her bir husus için sürdürülebilir bir ekonomi ve topluma geçişin tüm ülkelerde ne kadar karmaşık olacağına ilişkin bilgilere yer vermiştir.

Girişimcilik ve Kadın Girişimciliği Kavramı

Girişimci veya eskiden kullanıldığı şekliyle “teşebbüs” kavramı, günümüz Türkçesi’nde “gir” emir kipinden türetilmiş olup bir yerden başka bir yere geçişi, bir işe başlamayı, bir problemi çözmek için atak davranmayı ifade etmektedir. Bu durumda, girişimci kavramı kişinin insiyatifini kullanarak cesaretle bir işe başlayan, sorunu çözmeye yönelik atılımda bulunan kişi olarak tanımlanmaktadır (Türkoğlu, 2007: 253-256; akt. İrmış ve ark., 2017: 7).

Girişimci (Entrepreneur) kavramı ilk olarak 1723 yılında yayınlanan Jacques des Bruslons’un Fransızca sözlüğü Dictionnaire Universel de Commerce’te, yönetim becerisi ve güçlü ekip oluşturma yeteneğini geliştiren liderlik özellikleri olarak tanımlanmıştır. 1755 yılında, İrlanda-Fransız ekonomist Richard Cantillon tarafından girişimci kavramı, işletme riskini kabul eden, bir ürüne belirli bir bedel ödeyen ve kaynakların tedarik edilmesi, kullanılması konularında karar alan kişi olarak tanımlanmıştır (Navale, 2013: 1). Genel olarak bu tanımlar incelendiğinde, girişimcilik, kâr elde etmek

amacıyla fikirleri ortaya koyma, iş geliştirme ve pazara sunma faaliyetlerini içermektedir. Burdan hareketle girişimci, kâr amacıyla üretim faaliyetlerini bir araya getirip organize eden ve bunları yöneten kişi olarak tanımlanabilir.

Girişimciler, olasılıkları gören ve bu olasılıkları gerçekleştiren değişim ajanlarıdır. Bir girişimcide bulunması gereken özelliklere aşağıda yer verilmiştir. (Odabaşı, 2005: 4-5).

- Organizasyon becerisine sahip olması
- Risk alabilmesi
- Fırsatları görebilmesi ve değerlendirebilmesi
- Değer yaratabilmesi
- İhtiyatlı çalışmalar yapmaktan ziyade tetikte olabilmesi.

Girişimcilik, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kadın işsizliğinin önlenmesinde ve yoksullukla mücadelede önemli bir araç olarak görülmektedir. Girişimcilik faaliyetleri son dönemde özellikle birçok kadın için kariyer fırsatları sunmakla birlikte aileye ek gelir sağlaması açısından zorunlu hâle gelmiştir (Aybas ve Özçelik, 2020: 89).

Ecevit (1993: 17), kadın girişimciyi, evin dışında kendi adına ya da ortaklık sıfatıyla kurduğu bir işletmesi olan, aynı zamanda işletmenin geleceği ile ilgili planlar yapan, yatırım alanları için işletmeden gelir üzerinde söz sahibi olan ve işletmesi adına gerekli tüm riskleri alan kişi olarak tanımlamaktadır.

Girişimcilik alt kategorisinde yer alan “kadın girişimciliği” kavramı üzerine Bowen ve Hisrich (1986) yılında ilk derleme makaleyi yayınlamışlardır. Söz konusu çalışmada, kadınların girişimciliğini belirleyen faktörleri içeren bir kariyer modeli önerilmiştir. Ayrıca, 1980'lere kadar erkek ve kadın girişimciler üzerine parça parça çalışmalar bulmuşlar ve bu çalışmaların, girişimcilik hakkında çok az şey bilindiğini ve bir kişiyi girişimciliğe teşvik etmesi muhtemel olan nedensel faktörleri açıklamadığını belirlemişlerdir (Bowen ve Hisrich, 1986: 393).

Günümüze geldiğinde ise, kadın ve erkek girişimciler arasında benzerlikler olduğu kadar toplumsal cinsiyet rolleri açısından birçok farklılıkların olduğunu ele alan çalışmalar mevcuttur (Affholder ve Box, 2004: 3-5; Yeşim ve Karataş, 2007: 252; Keskin, 2017: 71-73). Girişimciler arasında cinsiyet farklılıkları üzerine yapılan çalışmalar, kadınlar ve erkeklerin farklı motivasyonlara sahip olduğunu göstermektedir (DeMartino ve Barbato, 2003: 815-816). Örneğin, kadın girişimciler genel olarak, sosyal, kültürel amaçlara daha bağlı olmakla birlikte, iş başarısında düzenli sıkı çalışarak kararlı olmanın ticari yeteneklerden daha önemli olduğuna inanmaktadırlar (Affholder ve Box, 2004: 3-5). Öte yandan, kadınların girişimcilik gibi geleneksel olmayan ekonomik faaliyetler içerisinde yer almaları sadece ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilememektedir. Aynı zamanda, daha fazla kadının girişimciliğe yönelmesi sosyal değişim ve dönüşümlerin yaşanacağını göstermektedir (Calás ve ark., 2009: 552-555).

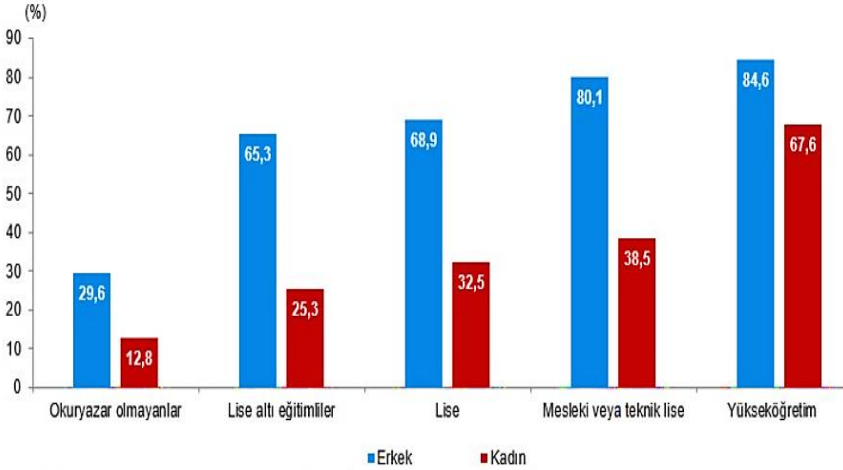
Girişimcilik konusu ile ilgili toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden yapılan araştırmalarda, kadın girişimcilerden ziyade erkek girişimcilerin daha fazla araştırıldığı kabul edilmesi gereken bir durumdur. Özellikle bilgi ve iletişim

teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ekonomik, sosyal ve teknolojik alanlarda hızlı değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda, bilgi teknolojileri üzerinden bilgiye erişimin kolaylaşması ve her alanda yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm neticesinde, eğitim alan kadın sayısındaki artış, kadınların çalışma hayatında daha fazla yer alması ile sonuçlanmıştır (Güney, 2006: 26). Örneğin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Ulusal eğitim istatistikleri veri tabanı 2022 yılı verilerine göre, 2008-2022 yılları arasında kadınlarda okuma yazma bilen oranı %86,9'dan %95,9'a, erkeklerde ise bu oran %96,7'den %99,3'a yükselmiştir. İşgücüne katılma oranı eğitim durumuna göre incelendiğinde (bkz: Şekil 3), lise mezunu kadınların işgücüne katılma oranı %32,5, yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılma oranı %67,6 olduğu görülmektedir (TÜİK, Mayıs 2023: 1-3).

Şekil 3. Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranları

Cinsiyet ve eğitim durumuna göre işgücüne katılma oranı, 2021

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2021.

Bu bilgiler ışığında, kadınların eğitim düzeylerinin artmasının, kadın işgücü üzerinde etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Kadınların işgücüne katılma oranları ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik yapılan çalışmalar ise bu durumu destekler niteliktedir. Buna göre, kadınların eğitim düzeylerinin artması ile toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı ortaya çıkan ücret farklılıklarının

azaldığı, farklı dönemlerde verilere dayalı olarak kadınların işgücüne katılma oranlarının düşük olmasına rağmen, işgücüne katılan kadınların eğitim düzeylerinin yüksek olması ve eğitilmiş olmalarından dolayı istihdam koşullarının daha iyi olduğu görülmüştür (Gustafsson ve Jacobsson, 1985; Kızılçöl, 2012).

Literatürde, kadınların girişimcilik faaliyetlerinin güçlendirme olasılığı tartışılmaktadır. Toksöz'ün (2011), çalışmasında ülkemizdeki kadın girişimcilik faaliyetlerinin az sayıda olmasının, kamusal ve özel alanda izlenen stratejiler, uygulamalar ve kadınların aile içinde gelenekselleşmiş sorumluluklarından dolayı (annelik, eşlik, çocuk bakımı, ev işleri vb.) erkeklere göre daha az destek verilmesi gibi nedenlerin olduğu belirtilmiştir. Hisrich ve Peters (2002: 76), girişimciliğin cinsiyetlere göre farklılıklarını ortaya koyan çalışmasında ise, kadın ve erkek girişimcilerin, kişisel özellikleri, geçmiş yaşamları, motivasyonları, mesleki deneyimleri, girişimde bulunma nedenleri, fon kaynakları, destek grupları gibi faktörlerin etkisi olduğu ifade edilmiştir (akt. Güney, 2006: 29).

Türkiye'de dahil olmak üzere Dünyadaki tüm ülkelerde kadınların erkeklere kıyasla daha az istihdam edildiği görülmektedir. Düşük kadın istihdamı oranı gerçeğinden hareketle International Labour Organization (ILO)'nun genel politikası ışığında, Türkiye'de kadın istihdamının geliştirilmesi konusunda ILO Ankara Ofisi, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) işbirliği ile 2009 yılında "Türkiye'de kadınlar için insan yakışır iş imkânları sağlanması yoluyla Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerçekleştirilmesine Yönelik Aktif İşgücü Piyasası Politikaları Pilot Projesi'ni başlatmıştır. Bu proje kapsamında özellikle kadınların çalışma yaşamında istihdam yaratma, girişimciliği geliştirme, işgücü piyasasına daha iyi erişim sağlama ve eğitim gibi yollarla kadınlara daha fazla iş imkânı sağlamayı amaçlamaktadır (ILO, 2023a). Türkiye'de kadınların çalışma hayatında yer almasının önemi, kalkınma plan ve programlar çerçevesinde birçok politika dökümanlarında vurgulanmaktadır.

Yeşil Ekonomide Kadın Girişimcilik Faaliyetleri

Geçmişten bu yana ataerkil yapı üzerine inşa edilen toplumsal cinsiyet rollerinin, kadın istihdamı üzerinde etkisinin olduğu bir gerçektir. Kadınlar, ev işleri, çocuk, aile bakımı gibi sorumluluklarla özdeşleşirken, zaman içerisinde kadınların kamusal alana katılmalarıyla bu durum farklılaşmıştır.

Cinsiyetçi yaklaşımlar ve politikalarla kadınların erkeklere göre dezavantajlı konumu sürmüştür. Fakat kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları ayrımcılığa rağmen, gün geçtikçe istihdamdaki görünürlükleri artmış olup işveren konumuna gelmişlerdir.

Kadınların istihdam oranlarının artması sürdürülebilir kalkınma sürecinde önemli bir role sahiptir. Bu durumda, Türkiye dahil olmak üzere bütün ülkelerde dünya nüfusunun hemen hemen yarısını oluşturan kadınların, bir ülkenin kalkınmasında itici güç kabul edilen girişimcilik faaliyetlerinde yer almasının sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesinde stratejik bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Aynı zamanda kadınların, çalışma hayatında daha

fazla girişimci kimliği ile yer almasının yeni iş ağlarının ve iş yerlerinin kurulmasına zemin hazırlayacağı söylenebilir.

Günümüzde insan nüfusunun hızla artması ile yaşanan ekonomik sistemde sınırsız üretim ve tüketim faaliyetleri ile doğal kaynakların düzensiz ve savurganca kullanımı çevre sorunlarına yol açmıştır. Bu durum tüketiciler kadar kurum ve kuruluşların da çevre bilinci ile hareket etmesi gerekliliği ortaya çıkarmıştır. Çevre tahribatının önlenmesi için sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi kapsamında yeşil yakalı işler karakterize edilerek yeni girişimcilik faaliyetleri ortaya çıkmıştır. Bu durumda, sürdürülebilir kalkınma sürecinde yeşil ekonominin hayata geçirilebilmesi için mevcut işlerin yeşil işlere dönüşümü gerekmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO)'ya göre yeşil işler, sosyal, ekonomik ve çevresel olarak sürdürülebilir girişimlere önderlik ederek çevre tahribatını azaltmaya yardım eden, çalışanlara insan onuruna yakışan bir çalışma ortamı sunan, iş sağlığı ve güvenliğine önem veren işler olarak tanımlanmaktadır. Özellikle ekosistemi koruyan, sıfır atık yönetimi uygulamasını benimseyen, kirliliği azaltan, enerji ve doğal kaynakların bilinçli bir şekilde kullanılmasını sağlayan bir kavram olarak yeşil işler, ILO'nun özellikle teşvik programlarında ve yatırımlarında hedefledikleri gruplardan biri kadınlardır. Bu yatırımlar ile ekosistemi korumak, kaynakları etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve enerji verimliliğini artırmak amaçlanmaktadır. (ILO, 2023b).

Sosyal ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak tüm toplumlarda nüfusun yarısı olan kadınlar çevre bilincinin gelişmesinin ilk aşaması olan çevre farkındalığının oluşmasındaki önemli rollerine istinaden kadınlar, yeşil işlerde de aktif rol üstlenmişlerdir. Yeşil ekonominin güçlenmesi, yeşil düşünen işler ile yeşil ürünler ve kullanılan yeşil teknolojilerle mümkündür. Bu kapsamda, yeşil ekonomi, bir ülkenin sürdürülebilir kalkınma sürecinde açıkça büyümeyi vaat ve teşvik eden bir yaklaşımı benimsemektedir. (Lorek ve Spangenberg, 2014: 35).

Yeşil girişimciler, yeşil ekonomiye geçiş için kilit rol oynayan itici güçler olarak görülmektedir. Yeşil girişimcilerin eylem ve motivasyonları belirli çevresel sorunlarla mücadele etme isteğinden kaynaklanmaktadır (O'Neill ve Gibbs, 2016: 1729-1730). Sürdürülebilir kalkınma noktasında yeşil ekonomiye geçiş sürecinde özellikle kadınların yeşil girişimcilik faaliyetlerinde aktif rol almasının desteklenmesi ayrı bir önem teşkil etmektedir. Toplumsal cinsiyet temelinde girişimcilik üzerine yapılan çalışmalar, kadın ve erkek girişimcilerin farklı faktörlerden etkilendiğini göstermektedir (Birley, 1989: 15; DeMartino ve Barbato, 2003: 815-816). Örneğin, genel olarak kadın girişimciler, erkeklere kıyasla iş başarısında çok çalışmak ve kararlı olmanın ticari yeteneklerden daha önemli olduğuna inanmakta ve sosyal, kültürel amaçlara daha bağlılık göstermektedirler (Affholder ve Box, 2004: 3-5). Başka bir açıdan, mevcut çalışma kapsamında kadınların yeşil ekonomi girişimcilik faaliyetlerinde yer almasının gerekçelerini değerlendirmek için geliştirmekte olan ülkelerde yaşayan 1.3 milyar insanın %70'ini ailelerin gereksinimlerini karşılayabilmek için doğal kaynaklara erişmek zorunda olan kadınlar olduğunu hatırlatmak gerekir. Bu nedenle de kuraklık, su kıtlığı gibi çevresel sorunların erkeklere oranla kadınlar

üzerindeki etkilerinin daha fazla olduğu söylenebilir (Moser, 1993, akt. Özyol, 2013: 136).

Çevre bilincinin çevresel tutumlar üzerinde etkisini araştırmak amacıyla yapılan çalışmalar kadınların çevreye ilişkin daha olumlu tutum ve davranışlar sergileme eğiliminde olduğu göstermektedir. (Goyal ve Grewal, 2017: 1470-1471; Bozkurt ve ark., 2022: 160-165). Aynı zamanda kadın girişimcilerin toplumsal, ekonomik ve siyasi alanlarda etkin bir şekilde yer alması, yeşil ekonomiye geçilmesi ve sürdürülebilir anlamda toplumsal ve ekonomik kalkınmanın yakalanması adına uygun zemini hazırlamaktadır (Özyol, 2013: 134-136). Bu bilgi ışığında, yeşil ekonomideki girişimcilik faaliyetlerinde, kişinin yeşil düşünen işlerde aktif rol alabilmesi çevrenin korunmasına ve geliştirilmesine ilişkin bilince sahip olması ile mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıklamalar neticesinde, yeşil ekonomide kadın girişimcilik faaliyetlerine ilişkin farklı ülkelerde uygulanan bazı yeni programlara ve araştırmalara aşağıda yer verilmiştir:

- Girişimcilik faaliyetleriyle kadının güçlenmesini amaçlayan bir sivil toplum kuruluşu olan, Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER), kadın girişimciler için fırsat eşitliğinin sağlanmasının ötesinde yeşil ekonomiye kadınların katılımıyla büyütmeyi hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda, Dünyadaki iklim krizi, çevre kirliliği, doğal kaynakların tükenmeye başlaması gibi sorunlardan dolayı yeşil ürünlerin gerekliliğinin farkında olan iş ve üretim şekillerini yeşil iş modellerine uygun şekilde dönüştüren kadın girişimcileri teşvik etmektedir. Bu kapsamda, kadın girişimcileri ödüllendirmek için “Yeşil İş Ödülü” adlı bir program organize edilerek su altında faaliyet gösteren robotik sistemlere ve sürdürülebilir enerjiye odaklanan Searover şirketinin kurucusu, girişimci Zeynep Balca Yılmaz’a ödül verilmiştir. Yeşil İş Mansiyon Ödülü ise sağlıklı ve inovatif kadın iç giyimi üreten Peddon şirketinin kurucusu girişimci Reyhan Miray’a verilmiştir (Kagider, 2022).
- Geçmişten günümüze, iş dünyası, doğal kaynakları korumaya yönelik sürdürülebilirlik ilkesine öncülük eden ürün ve hizmetler yerine kâr elde etmeye odaklanmıştır. Bu nedenle ülkelerin çoğu mevcut ve gelecek nesilleri tehdit eden doğal kaynakların tükenmesi sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Hindistan’da 200 kadın girişimci üzerine yapılan bir araştırma, yeşil ürün ve yeşil hizmetler yoluyla sürdürülebilir faaliyetlerin kadın girişimciler aracılığıyla yerine getirebileceğini göstermiştir. (Sumathi ve ark., 2014: 47-51). Bu durumda yeşil düşünen kadınların işgücüne katılım oranlarının artması, özellikle girişimci olarak ekonomiye katılması sürdürülebilir ilkeler doğrultusunda ekonomik ve sosyal kalkınmaya hizmet eden önemli faktörlerden biri olarak ifade edilmiştir.
- Yeşil ekonomiye geçiş için Güney Afrika’daki kadın yeşil girişimcilerin yetkinlikleri üzerine yapılan araştırmada, yeşil ekonominin inşa edilebilmesi ve yeni yeşil girişimcilerin ortaya çıkması için dört temel husus belirlenmiştir. Bunlar yeşil girişimcilik eğitimi, finansal kaynak, yeşil

kadın girişimcileri ağ oluşturma programları ve yeni yeşil politika ve uygulamalarıdır (Maziriri ve ark., 2019: 1686).

- İstanbul'da yeşil girişimcilik üzerine yapılan ampirik bir çalışmada, 22 yeşil girişimin kurucularıyla çevrimiçi derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında bu kategori içinde katılımcıların girişimcilik profiline de yer verilmiştir. Buna göre, bu 22 yeşil girişimde görülen 33 yeşil girişimcinin, 16'sı kadın, 17'si erkektir. Cinsiyetler arasındaki dağılım oranının hemen hemen aynı olması kadın istihdamın gelişmesi açısından umut vericidir. Ayrıca mevcut çalışmada, bazı yeşil girişimcilerin kadın kooperatifleri ile işbirliği yaptığı, bazı girişimcilerin finansal kaynak bulmada zorluk çektiği belirlenmiştir. (Turna ve Baycan, 2022: 44-46).
- Yeşil ekonomi girişimcilik faaliyetleri, ticari, tarım ve madencilikle ilgili "kahverengi ekonomi" kapsamında ele alınan girişimcilik faaliyetleri gibi genel olarak yalnızca toplumun erkeklerini hedefleyen örgütler aracılığıyla yapılmaktadır. Bu durumda bu faaliyetler karşılığında kaynak verilse dahi kadınlar girişimcilğe daha şüpheli yaklaşmaktadır. Örneğin, yeşil ekonomi kapsamında Brezilya'nın Acre eyaletinde REDD+ projelerine katılan yerel topluluklarda balık çiftliği tanklarının kurulması gibi girişimcilik faaliyetlerini ilk ret eden kadınlar olmuştur. Bunun sebeplerinden birisi, erkeklerin boyunduruğu altına girmektense yaşam biçimlerini korumayı tercih etmeleridir. Bu durumdan farklı olarak aynı zamanda, Brezilya'nın São Paulo eyaletindeki Vale do Ribeira bölgesinde kadınlar, yeşil ekonomi projelerini dikkatle takip etmektedirler. Bu tarz projeler, çoğunlukla ailelere belirli bir gelir sağladıkları için kabul görmektedir (Lobo, 2021: 77-79).
- 2019 yılında Avrupa Komisyonu (AK) tarafından hazırlanan Avrupa Yeşil Mutabakatı, Avrupa'nın 2050 yılına kadar karbondan arındırılmasını, iklim açısından nötr olmayı amaçladığı, Avrupa Birliği'nin (AB) nihai iklim eylem planıdır (European Commission, 2019: 1-2). Kısaca Yeşil Mutabakat olarak anılan AB'nin yeni büyüme stratejisi olan eylem planı, Türkiye'nin 2023 kalkınma hedefleri ile uyumlu sürdürülebilir, yeşil bir ekonomiye geçiş sürecini destekleyecek dönüşümün sağlanması, AB başta olmak üzere, üçüncü ülkelere ihracatında rekabetçiliğinin korunması ve güçlendirilmesi açısından son derecede önemlidir. Aynı zamanda bu yönde yapılacak çalışmalar küresel ekonomiye sağladığı bütünleşmenin korunmasını sağlayacaktır. Söz konusu eylem planında; Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın öngördüğü politika ve uygulamalar ile küresel düzeyde ekonomide gerçekleşmesi beklenen değişikliklere uygun olarak Türkiye'nin bu değişikliklere uyum sağlayacağı, kaynakların etkin ve verimli kullanıldığı yeşil ekonomiye geçiş ile uyumlu bir kalkınmanın hedeflendiği belirtilmektedir Türkiye'nin de dahil olduğu mutabakat, sınırda karbon düzenlemeleri, yeşil ve döngüsel bir ekonomi, temiz, ekonomik ve güvenli enerji arzı, sürdürülebilir tarım, iklim değişikliği ile mücadele, yeşil finansman, sürdürülebilir akıllı ulaşım, diplomasi, Avrupa Yeşil Mutabakatı bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri gibi konuları içeren kapsamlı

bir ekonomi planıdır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021). Bu bağlamda, TÜBİTAK (2023) tarafından sürdürülebilir kalkınma amaçları ve Ticaret Bakanlığı tarafından yayınlanan “Yeşil Mutabakat Eylem Planı” doğrultusunda Yeşil Büyüme adına Girişimcilik Destek Programı, girişimcilere iş fikirlerini hayata geçirmesi için destek vermektedir. Bu program için özellikle sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi açısından kadınlara gerekli desteklerin verilmesi büyük önem arz etmektedir.

- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) öncülüğünde yürütülen, “yeşil ekonomide insana yakışır işler” projesinin (Türkiye, Meksika ve Çin 2013-2014), temel amaçlarından biri, ulusal yeşil ekonomi girişimlerini güçlendirerek erkekler ve kadınlar için girişimcilik faaliyetlerinin yeşil işlere dönüşümüne katkı sağlamaktır. Proje, bu genel amacı gerçekleştirmek için özellikle ülke düzeyindeki toplumsal cinsiyete duyarlı stratejileri, politika ve program geliştirme çalışmalarını desteklemektedir. Söz konusu proje kapsamında hazırlanmış raporda, ILO, şirketlerin, yeşil iş modellerine geçiş süreçlerinde, insana yakışan işler yaratma konusunda rehberliğe ihtiyaç duyduklarını ve bu konuda bilgilendirilme gerekliliğini vurgulamaktadır. Rapor ayrıca, seçilen bazı şirketlerin (Ezcacıbaşı Yapı Gereçleri Sanayi ve Ticaret A.Ş., Boyner Grup, Schneider Electric, Arçelik, Pastoral Vadi Ekolojik Yaşam Çiftliği, Recydia Hereko, Soyak Holding, Ekol Lojistik ve Siemens) daha yeşil bir iş modeline geçiş sürecindeki deneyimlerine yer vermektedir. Örneğin, sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomi konuları ile ilgili Ezcacıbaşı Yapı Gereçleri, şirketteki tüm iş süreçlerini yeşil işlere entegre etmekte ve bu konularla ilgili, yeni fikirler geliştirmeye istekli kişileri öncelikle istihdam etmektedir. Özellikle firma iki eşit adaydan kadın olanı tercih ettiğini belirtmektedir. Bu dönüşüm sürecinde çalışanların çalışma koşullarında da iyileştirmeler olduğu görülmüştür. “Esnek Çalışma Saatleri (Flexitime)” uygulamasına geçilmesi ile kadın istihdamı politikasının daha da ileri noktalara taşınmaktadır (ILO, 2015: 10-13).
- Yeşil ekonomide kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve geliştirilmesi adına 2021’de Sırbistan’da 226 kadın girişimci üzerine yapılan bir araştırmada bulgular, yeşil kadın girişimcilerin gelişimi için önlemler alınması yönündedir. Özellikle kadınların sahip olduğu küçük ve orta ölçekli şirketler için destek tedbirleri koordine edilmeli, kapsamı genişletilmelidir (Mitic ve ark., 2021: 640).
- Ülkelerin, kalkınma ve büyüme sürecinde yeşil ekonomiyle ilgili girişimcilik faaliyetlerinde, sektörel bazda ekonomik üretkenlik kabiliyetlerinin belirlenmesi sürdürülebilir bir yeşil ekonominin yaratılması açısından önemlidir. Ancak üretkenlik kabiliyetlerinin tam olarak tanımlanabilmesi ve ölçülebilmesi zordur. Bir dizi çaba, ülkelerin ticaret verilerini kullanarak üretkenlik kabiliyetleri hakkında bilgi oluşturmaya çalışmaktadır. Temel varsayım, ülkenin bir üründe karşılaştırmalı üstünlüğü varsa, o ürünü rekabetçi bir şekilde üretme kabiliyetine sahip olması gerektiğine

dayanmaktadır. Ticaret verileri, ticarete konu olan mal ve hizmetler hakkında zaman ve mekân açısından karşılaştırılabilir detaylı ve zengin bilgi kaynağı sunması bakımından avantajlıdır. Mealy ve Teytelboym (2022: 2-3), ülkelerin yeşil üretkenlik kabiliyetlerini ticaret verilerinden inceleyen ve gelecekteki yeşil ürünlerin fırsatlarına odaklandığı çalışmasında, yeşil ticareti kolaylaştırabilecek daha kapsamlı bir yeşil ürün veri setinin sağlanması gerektiği üzerine odaklanmaktadır. Bu kapsamda, özellikle yeşil ticareti kolaylaştırabilecek sektörel bazda ekonomik üretkenlik kabiliyetlerinin belirlenmesine ilişkin veriler, kadınların yeşil ekonomi sürecinde girişimcilik faaliyetlerinin şekillenmesinde önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Yeşil ekonomide kadın girişimcilik faaliyetlerine ilişkin farklı ülkelerde uygulanan bazı uygulamalar hususunda buraya kadar yapılan açıklamalar ışığında, sonuç olarak kadınların, sürdürülebilir kalkınma girişimlerinde yer alması için hükümetler, gerekli politikalarının benimsenmesi ve uygulamasında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle kadınların, yüksek teknolojiye erişimine izin veren yeşil büyüme politikalarının oluşturulması eğitim alması ve becerilerinin geliştirmesi üzerine yapılan yatırımlar ekonomide yeşil büyümeyi desteklemektedir (Nevena, 2016: 98-101). Aynı zamanda yeşil ekonomiye başarılı bir geçiş ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için, kadınların sosyal refahının yanı sıra istihdamda cinsiyet eşitliğini sağlayacak sosyal politikaların uygulanmasının, genel sürdürülebilirliğe zarar vermeden mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliği kaynaklı sorunların oluşmasını engellemesi söz konusudur (Görmüş, 2019: 50).

Sonuç ve Değerlendirme

Yeşil ekonomi modeli, dünyada yaşanabilir alanları tehdit eden doğa tahribatının yarattığı ekolojik krizleri azaltan, sera gazların ve biyoçeşitlilik kaybının azaltılmasını ve toplumsal adaleti hedefleyen, bireysel refahı artıran aynı zamanda kaynakların verimli kullanılmasının sağlanması gibi çok önemli kazançlar sunmaktadır. Bunun için sürdürülebilir kalkınma sürecinde sosyal ve ekonomik hedeflere ulaşmada önemli bir model olan yeşil ekonomiyi uygulamak için yeşil yakalı işler karakterize edilerek yeni girişimcilik faaliyetleri ortaya çıkmıştır. Ekolojik kısıtlıkların, çevresel risklerin ortadan kaldırılması gibi spesifik hedefler ve uygulamalar getiren, toplumsal, ekonomik ve çevresel/ekolojik açıdan sürdürülebilir bir yaşamı mümkün kılan yeşil ekonomi ile ilgili girişimler artık bir alternatif değil bir zorunluluk olarak gündeme gelmiştir.

Bugün dünyada, çevre bilincinin gelişmesinin ilk aşaması olan çevre farkındalığının oluşmasındaki önemli rollerinden dolayı kadınların bir ülkenin kalkınmasında itici güç kabul edilen girişimcilik faaliyetlerinde yer alması ve desteklenmesi ayrı bir önem teşkil etmektedir. Cinsiyetin çevresel tutumlar üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmalarda da, kadınların erkeklere kıyasla çevreye karşı daha olumlu tutum ve davranış sergilediklerini göstermektedir (Ahi ve Özsoy, 2015; Eagles ve Demare, 1999; Hounshell ve Ligett 1973; Goyal ve Grewal, 2017). Bundan hareketle, çevre bilinci kazandırılarak çevrenin

korunmasında ve iyileştirilmesinde yol gösterici bir etki yaratabileceğine istinaden, kadınların, sürdürülebilir kalkınma girişimleri kapsamında yeşil girişimcilik faaliyetlerinde bulunabilecekleri, çevresel korumaya ve yenilikçi çözümlerle değer yarattıkları gelişim odaklı dinamik pazarların oluşmasını sağlayabilir.

Mevcut çalışma kapsamında, yeşil ekonomide kadın girişimcilik faaliyetlerine ilişkin bazı uygulamalar hakkında verilen bilgiler ışığında, kadınların, yeşil işlere yönlendirilmesinde temel motivasyon çevreyi koruma ve sürdürülebilirliktir. Kadınlar, toplumun her alanında yaşadığı ayrımcılığı istihdam alanında da yaşamaktadır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde yeşil büyümede yeni iş olanaklarının oluşması ile kadın girişimci sayısının artması istihdamının da artması açısından önemlidir.

Kadın istihdamının artırılması, yeşil ekonomiye geçilmesi ve sürdürülebilir anlamda toplumsal ve ekonomik kalkınmanın sağlanması için uygun zeminin hazırlanmasında, hükümetlerin, üniversitelerin, valiliklerin, belediyelerin, sivil toplum örgütlerinin vb. farklı kurum ve kuruluşların profesyonel adımlar atmaları gerekmektedir. Yüksek teknolojiye erişime izin veren yeşil büyüme politikalarının oluşturulması için kadınların eğitim alarak becerilerini geliştirmesi gibi yeşil ekonomide büyümeyi destekleyici adımlar olmalıdır. Örneğin, yazılı ve görsel materyaller kullanılarak yenilenebilir enerji, sürdürülebilir tarım kooperatifleri, gelişmiş atık yönetimi gibi sosyal ve çevresel adaleti destekleyen farklı birçok projede iyi rol model olmuş kişilerin tanıtılması, kadınlara girişimcilik yoluyla yeşil işlerde istihdam fırsatları yaratabilir.

Bu çalışma konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve sunmaktadır. Konu ile ilgili verilen örnek çalışmalar ve uygulamalar, kadınların, yeşil işlerde girişimci olmaya yönlendirme konusunda ilham vererek, çevreye duyarlılığını hayata geçirme konusunda yüksek düzeyde motivasyon sağlayabilir.

İlgili konuda gelecekte yapılacak çalışmalar için, araştırmacılara yeşil işlerde çalışan kadın girişimcilerin kişisel ve iş yaşamına ilişkin farklı desenlerde daha kapsamlı çalışmaların yapılması önerilebilir.

Kaynakça

- Affholder, J., & Box, T. M. (2004). Struggles of female entrepreneurs. In *Allied Academies International Conference. Academy of Entrepreneurship. Proceedings*, 10 (1): 3-8. Jordan Whitney Enterprises, Inc.
- Aybas, M. & Özçelik, G. (2020). Entrepreneurship as a career choice for women: A successful case study from Turkey. In *Macro and Micro-Level Issues Surrounding Women in the Workforce: Emerging Research and Opportunities*, 4: 89-108.
- Aşıcı, A. A. (2012). İktisadi düşüncede çevrenin yeri ve yeşil ekonomi: Karşılaştırmalı bir analiz. *Yeşil Ekonomi*, (Ed. Ahmet Atıl Aşıcı, Ümit Şahin), Yeni İnsan Yayını, II. Baskı, İstanbul: 35-56.

- Ahi, B. ve Özsoy, S. (2015). İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin çevreye yönelik tutumları: Cinsiyet ve mesleki kıdem faktörü, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23 (1): 31-56.
- Barbier, E. B. (2012). The green economy post Rio+ 20. *Science*, 338(6109): 887-888. <https://doi.org/10.1126/science.1227360>
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10(49): 559-569. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1608>
- Bozkurt, Ö., Xheneti, M., & Vicky. (2022). On the front line of the circular economy: The entrepreneurial, identity and institutional work of a female entrepreneur towards the circular transition. *Work, Employment And Society*, 36(1): 156-166. <https://doi.org/10.1177/09500170211043005>
- Barbiroli, G. (2011). Economic consequences of the transition process toward green and sustainable economies: Costs and advantages. *International Journal Of Sustainable Development & World Ecology*, 18(1): 17-27. <https://doi.org/10.1080/13504509.2011.541592>
- Barbiroli, G., & Raggi, A. (2003). A method for evaluating the overall technical and economic performance of environmental innovations in production cycles. *Journal of Cleaner Production*, 11(4): 365-374. [https://doi.org/10.1016/S0959-6526\(02\)00058-6](https://doi.org/10.1016/S0959-6526(02)00058-6)
- Barbiroli, G. (1996). New indicators for measuring the manifold aspects of technical and economic efficiency of production processes and technologies. *Technovation*, 16(7): 341-356. [https://doi.org/10.1016/0166-4972\(96\)00024-7](https://doi.org/10.1016/0166-4972(96)00024-7)
- Brand, U. (2012). Green economy–the next oxymoron? no lessons learned from failures of implementing sustainable development. *Gaia-Ecological Perspectives For Science And Society*, 21(1): 28-32. <https://doi.org/10.14512/gaia.21.1.9>
- Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50: 1011-1028.
- Bowen, D. D., & Hisrich, R. D. (1986). The female entrepreneur: A career development perspective. *Academy of Management Review*, 11(2): 393-407. <https://doi.org/10.5465/amr.1986.4283366>
- Calás, M. B., Smircich, L., & Bourne, K. A. (2009). Extending the boundaries: Reframing “entrepreneurship as social change” through feminist perspectives. *Academy of Management Review*, 34(3): 552-569. <https://doi.org/10.5465/amr.2009.40633597>
- Chen, X., Li, H., Qin, Q., & Peng, Y. (2021). Market-oriented reforms and china’s green economic development: An empirical study based on stochastic frontier analysis. *Emerging Markets Finance And Trade*, 57(4): 949-971. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2019.1694885>
- DeMartino, R., & Barbato, R. (2003). Differences between women and men MBA entrepreneurs: exploring family flexibility and wealth creation as career motivators. *Journal of Business Venturing*, 18(6): 815-832. [https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(03\)00003-X](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(03)00003-X)

- Domaracká, L., Seňová, A., & Kowal, D. (2023). Evaluation of eco-innovation and green economy in eu countries. *Energies*, 16(2): 962. <https://doi.org/10.3390/en16020962>
- Ecevit, Y. (1993), Kadın girişimciliğin yaygınlaşmasına yönelik bir model önerisi”, kadın girişimciliğe özendirme ve destekleme paneli bildiriler ve tartışmalar (Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Eğitim Serisi), 74: 15-34.
- Eagles, P. F, Demare, R. (1999). Factors influencing children's environmental attitudes. *The Journal of Environmental Education*, 30(4): 33-37. <https://doi.org/10.1080/00958969909601882>
- European Commission (2019) (2023, 7 Temmuz), What is The European Green Deal. European Commission: [https:// Ec.Europa.Eu/ Commission/ Presscorner/ Api/ Files/Attachment/859152/What_Is_The_Europea N_Green_Deal_En.Pdf.Pdf](https://Ec.Europa.Eu/Commission/Presscorner/Api/Files/Attachment/859152/What_Is_The_Europea_N_Green_Deal_En.Pdf.Pdf).
- Goyal, J., & Grewal, H. S. (2017). Impact of environmental awareness on environmental attitudes a comparative study of males and females in Uttarakhand, India . *Indian Journal Of Health And Well-Being*, 8 (12): 1468-1471.
- Görmüş, A. (2019). Yeşil ekonominin istihdam üzerindeki yansımaları ve yeşil işler: Cinsiyet temelli bir modelleme ile ingiliz işgücü anketinden bulgular, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 76: 29-66.
- Grifford, R., Hay, R. & Boros, K. (1983). Individual differences in environmental attitudes, *The Journal Of Environmental Education*, 14: 19-23. <https://doi.org/10.1080/00958964.1983.10801933>
- Gustafsson, S., & Jacobsson, R. (1985). Trend in female labor force participationin Sweden . *Journal of Labor Economics*, 3 (1): 256-274.
- Güney, S. (2006). Kadın girişimciliğine genel bir bakış. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(1): 25-43.
- Halkos, G., & Gkampaoura, E. C. (2021). Where do we stand on the 17 sustainable development goals? an overview on progress. *Economic Analysis And Policy*, 70: 94-122. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2021.02.001>
- Hounshell, P. B. & Liggett, L. (1973). Assessing the effectiveness of environmental education. *The Journal of Environmental Education*, 5(2): 28-30. <https://doi.org/10.1080/00958964.1973.10801810>
- Hisrich, R.D. & Peters, M.P. (2002), *Entrepreneurship*, Fifth Edition, McGraw Hill.
- Iula-Emme (1997), Yerel gündem 21, Türkiye’de yerel gündem 21’lerin teşviki ve geliştirilmesi projesi bülteni, İstanbul, Kasım. İGDAŞ (İstanbul Gaz Dağıtım Anonim Şirketi) (1997); Dünya Dinleri ve Ekoloji Dizisi, 1, 2, 3, 4, 5, İGDAŞ Yayınları, İstanbul.
- International Labour Organization (ILO), (2023a, 4 Ağustos). <https://www.ilo.org/>.
- International Labour Organization (ILO), (2023b, 15 Temmuz). <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/lang--tr/index.htm>.
- International Labour Organization (ILO) (2015), Yeşil Ekonomide İnsana Yakışır İşler: Türkiye’den İyi Örnekler Vaka Çalışması / International Labour

- Organization (ILO) Office for Turkey, Ankara. <https://www.ilo.org/tr/publications/yesil-ekonomide-insana-yakisir-isler-turkiyeden-iyi-ornekler-vaka-calismasi>
- İrmiş, A., Durak, İ. ve Özdemir, L. (2017), *Girişimcilik Anadolu Kent Girişimciliğinden Örnekler*, Ekin Kitabevi, 2.Baskı, Bursa.
- Keskin, S. (2017). Kadın ve erkek girişimciler arasındaki farklılıklar. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1): 64-76.
- Kızılgöl, Ö. A. (2012). Kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri: Ekonometrik bir analiz. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13 (1): 88-101.
- Kuşat, N. (2013). Yeşil sürdürülebilirlik için yeşil ekonomi: Avantaj ve dezavantajları, Türkiye incelemesi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8(29): 4896-4916.
- Mastini, R., Kallis, G., & Hickel, J. (2021). A green new deal without growth?. *Ecological Economics*, 179: 106832. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2020.106832>
- Lawson, R. (2006). An overview of green economics, *International Journal of Green Economics*, 1(2): 23-36. <https://doi.org/10.1504/IJGE.2006.009335>
- Loiseau, E., Saikku, L., Antikainen, R., Droste, N., Hansjürgens, B., Pitkänen, K., ... & Thomsen, M. (2016). Green economy and related concepts: an overview. *Journal Of Cleaner Production*, 139: 361-362. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.08.024>
- Lobo, N. S. (2021). Ulusötesi şirketlerin doğa, müşterekler ve kadınların yaşamı üzerinde ilerlemesi. *Şirket İktidarına Feminist Eleştiri*, 1. Baskı, Ankara: 59-82.
- Lorek, S., & Spangenberg, J. H. (2014). Sustainable consumption within a sustainable economy–beyond green growth and green economies. *Journal Of Cleaner Production*, 63: 33-44. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.08.045>
- Maziriri, E. T., Mapuranga, M., Maramura, T. C., & Nzewi, O. I. (2019). Navigating on the key drivers for a transition to a green economy: Evidence from women entrepreneurs in South Africa. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 7(2): 1686-1703.
- Mealy, P., & Teytelboym, A. (2022). Economic complexity and the green economy. *Research Policy*, 51(8): 1-24. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2020.103948>
- Mitić, N., Srebro, B., Popović, J., Kvirgić, G., & Dedjanski, S. (2021). Factors influencing the development of green women's entrepreneurship in Serbia. *Economics of Agriculture*, 68(3), 627-645.
- Munasinghe, M. (1993). *Environmental economics and sustainable development*, 3, World Bank Publications. Wash. DC, USA.
- Munasinghe M. (2001), Sustainable development and climate change: Applying the sustainomics transdisciplinary meta-framework, *International Journal of Global Environmental Issues*, 1(1): 13-55. <https://doi.org/10.1504/IJGENVI.2001.000970>
- Navale, A. B. (2013). Developing entrepreneur skills for corporate work. *Research Directions*, 1(4):1-3.

- Nevena, P. (2016). Women in the green economy. *Journal of Women's Entrepreneurship and Education*, (1-2): 97-110.
- Odabaşı, Y. (2005). *Girişimcilik*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:1567, Eskişehir
- O'Neill, K., & Gibbs, D. (2016). Rethinking green entrepreneurship - fluid narratives of the green economy. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 48(9): 1727-1749. <https://doi.org/10.1177/0308518X16650453>
- Özyol, A. İ. (2013). Sürdürülebilir yeşil kalkınma ve kadın. *Fe Dergi*, 5(2): 133-138. https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000105
- Okereke, C., Coke, A., Geebreyesus, M., Ginbo, T., Wakeford, J. J., & Mulugetta, Y. (2019). Governing green industrialisation in africa: assessing key parameters for a sustainable socio-technical transition in the context of ethiopia. *World Development*, 115: 279-290. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.11.019>
- Özçağ, M., & Hotunluoğlu, H. (2015). Kalkınma anlayışında yeni bir boyut: Yeşil ekonomi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2): 303-324. <https://doi.org/10.18026/cbusos.85473>
- Pearce, D., Markandya, A., & Barbier, E. (1989). *Blueprint 1: For A Green Economy* (1st Ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315070223>
- Pearce, D. (1992). Green economics. *Environmental Values*, 1(1): 3-13. <https://doi.org/10.3197/096327192776680179>
- Shuai, S., & Fan, Z. (2020). Modeling the role of environmental regulations in regional green economy efficiency of china: Empirical evidence from super efficiency dea-tobit model. *Journal of Environmental Management*, 261, 110227. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2020.110227>
- Sumathi, K., Anuradha, T. S., & Akash, S. B. (2014). Green business as a sustainable career for women entrepreneurs in Indian opinion survey. *Advances in Management*, 7(5): 46-51.
- Jacobsen, N. B. (2006). Industrial symbiosis in kalundborg, Denmark: a quantitative assessment of economic and environmental aspects. *Journal of Industrial Ecology*, 10 (1-2): 239-255. <https://doi.org/10.1162/108819806775545411>
- Johansson, A. (2002). Industrial ecology and industrial metabolism: Use and misuse of metaphors. R.U. Ayres, L.W. Ayres (Eds.), *A Handbook Of Industrial Ecology*, Edward Elgar, Cheltenham, UK, 70-78.
- Toksöz, G. (2011). *Kalkınmada Kadın Emeği*. Varlık Yayınları.
- Turna, E. ve Baycan, T (2022), Yeşil Ekonominin İtici Gücü Olarak Yeşil Girişimcilik. Yeşil Ekonomi: Araştırmacılar Konferansı, İstanbul: 39-59
- Türkoğlu, Faruk, Millet'in Efendisi Girişimci, *Kayseri Ticaret Odası Yayınları*, 60, Kayseri, 2007.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2021), Yeşil mutabakat eylem planı, <https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YE%C5%9E%C4%B0L.pdf>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2023, 7 Haziran), <https://data.tuik.gov.tr/>

- Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) (2023, 20 Mayıs), <https://kagider.org/tr/>
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)(2023, 5 Mayıs), <https://tubitak.gov.tr/tr>
- United Nations. (1987). Our common future. World commission on environment and development report. (2023, 1 Mayıs), <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- United Nations, (2023, 30 Mayıs), <https://sdgs.un.org/goals#history>
- UNEP (2011), Towards a green economy pathways to sustainable development and poverty eradication, (2023, 20 Mart). <https://www.unep.org/resources/report/towards-green-economy-pathways-sustainable-development-and-poverty-eradication-10>
- UN Commission on Sustainable Development, The Future We Want: Zero Draft of The Outcome Document (UNCSD, 2012), (2023, 28 Mayıs) <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/733FutureWeWant.pdf>
- Yeşim, C., & Karataş, A. (2007). Yerel ekonomilerde kalkınmanın itici gücü olarak kadın. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007(3): 251-261

Lea's Daughter Dinah: Unknown Variants of Genesis 34 in the Octateuch Manuscripts

Lea'nın Kızı Dinah: Oktateukhos El Yazmalarında Yaratılış 34'ün Bilinmeyen Varyasyonları

Pınar Serdar Dinçer*

Abstract

Genesis 34, an obscure narrative in the Torah, tells the story of Dinah, the daughter of Jacob and Leah. The biblical story unfolds as Dinah goes out to see the local girls, a seemingly innocent act, and her life is thrown into darkness when Shechem, the prince of the land, harasses her. The following chain of events involves Dinah's brothers, Simeon and Levi, and their cunning deception of Shechem and his clan, revenge, and confrontation with their father, Jacob.

This study examines the complex layers of Genesis 34, exploring its disconnection from the broader Genesis narrative and the absence of moral clarity or divine presence in the text. The narrative raises unanswered questions about Dinah's fate, the consequences of vengeance on Shechem, and God's silence throughout the events. Including this story in Bible has puzzled early commentators, prompting them to reflect on the moral lesson and overall message intended to be drawn from it.

The article has two parts. The first part analyses the sources from the period between 1000 and 1300 CE that mentions the story of Dinah and gives an idea about the interpretations and reflections of this episode in the Bible at that time. In the second part, the study analyses the illustrations of Dinah in the Middle Byzantine Octateuch manuscripts, shedding light on the visual interpretations and representations of the story in the context of medieval art.

Öz

Lea'nın Kızı Dinah: Oktateukhos El Yazmalarında Yaratılış 34'ün Bilinmeyen Varyasyonları Tevrat'ta anlaşılması güç bir anlatı olan Yaratılış 34, Yakup ve Lea'nın kızı Dinah'ın hikâyesini anlatır. Kutsal Kitap'ta geçen hikâye Dinah'ın görünüşte masum bir hareket gibi görünen yerel kızları görmek için dışarı çıkması ve devamında ülkenin prensi Shechem'in onu taciz etmesiyle hayatının karanlığa dönüşmesiyle gelişir. Bunu izleyen olaylar zinciri, Dinah'ı kardeşleri Simeon ve Levi'nin Shechem ve halkını kurnazca aldatmalarını, intikamlarını ve babaları Yakup'la yüzleşmelerini içerir.

Bu çalışma, Yaratılış 34'ün karmaşık katmanlarını inceleyerek, daha geniş Yaratılış anlatısından kopukluğunu ve metinde ahlaki netlik veya ilahi varlığın yokluğunu araştırmaktadır. Anlatı, Dinah'ın kaderi, Şekem'den alınan intikamın sonuçları ve olaylar boyunca Tanrı'nın sessizliği hakkında cevaplanmamış sorular ortaya çıkarmaktadır. Bu hikâyenin Kutsal Yazılar'da yer alması eski yorumcuların kafasını karıştırmış, onları bu hikâyeden çıkarılması amaçlanan ahlaki ders ve genel mesaj üzerinde düşünmeye itmıştır.

Makale iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, MS 1000 ve 1300 yılları arasında Dinah'ın öyküsünden bahseden dönem kaynakları incelenerek, o dönemde Kutsal Kitap'taki bu bölümün yorumları ve yansımaları hakkında fikir verilmektedir. İkinci bölümde ise çalışma, Orta Bizans Oktateukhos el

* Assistant Professor, Yozgat Bozok University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Art History, Yozgat-Turkey E-mail: pinar.serdar@gmail.com, Orcid No: 0000-0003-4152-6327.

As the study progresses, it attempts to unravel the mystery surrounding Dinah's story, exploring its significance, moral implications and potential cultural or historical implications. The juxtaposition of textual and visual analyses adds depth to the exploration of this biblical narrative and invites readers to reflect on the ongoing enigma of Genesis 34 and its complex lessons.

Keywords: *Byzantine art, Byzantine manuscripts, Octateuchs, Old Testamanet women.*

yazmalarındaki Dinah resimleri analiz ederek, Orta Çağ sanatı bağlamında hikâyenin görsel yorumlarına ve temsillerine ışık tutmaktadır.

Çalışma ilerledikçe, Dinah'nın hikayesini çevreleyen gizemi çözmeye çalışmakta, önemini, ahlaki çıkarımlarını ve potansiyel kültürel veya tarihsel etkilerini araştırmaktadır. Metinsel ve görsel analizlerin yan yana getirilmesi, bu Kutsal Kitap anlatısının araştırılmasına derinlik katmakta ve okuyucuları Yaratılış 34'ün süregelen muamması ve içerdiği zor dersler üzerinde düşünmeye davet etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Bizans Sanatı, Bizans el yazmaları, Oktateukhos El Yazmaları, Tevrat kadınları.*

Introduction

Although much has been written about it, Genesis 34, like many stories in the Torah, is an undecipherable text. There is no explicit reference to Genesis 34 in the Hebrew Bible or the New Testament. However, this section includes Lea's only daughter, Dinah, one of the few Bible girls identified by her mother's name¹. Understandably, this story remains unresolved. Because the story is stuck in the story of Jacob's escape from Esau and is a chain of events that happens quickly.

The story commences as a young woman departs from her home to observe local girls (Genesis 34:1) and culminates in a pivotal question posed by her brothers to their father (Genesis 34:31). In the interim, distressing incidents unfold. Following Dinah's excursion to observe the local girls, Shechem, the land's prince, perpetrates a heinous act by raping her. As per several translations, Shechem develops strong feelings for Dinah and desires to marry her. Nevertheless, his intentions are met with scepticism by his brothers. They employ a clever ruse to deceive the prince, his father Hamor, and the townspeople, convincing them to undergo circumcision.

On the third day, while the people of Salem suffer circumcision, the brothers save Dinah from Shechem's house and kill all the men in the city. Hearing these events, Dinah's father, Jacob, breaks his previous silence and gets angry. He blames his sons for causing trouble. Then the brothers ask Jacob: (But) should he² treat our sister like a prostitute?

¹ Only here and in Genesis 36:39 does a mother's name identify a daughter. Dinah is "the daughter of Leah" and Mehetabel is "the daughter of Matred, daughter of Mezahab". In Ruth 1:8, Naomi does not explicitly name the mothers of her two daughters-in-law, Ruth and Orpah: "Go back each of you to your mother's house."

² "They" is written in Septuagint. Probably to show that the Hivites generally encouraged the act of Shechem and thus shared in the responsibility for it.

The story of Dinah is a solitary episode without a noticeable tie to the rest of Genesis. Dinah does not reappear, and the Old Testament does not mention if she became pregnant after being raped, nor if she ever married anyone else; virtually, she disappears. Likewise, the consequences of revenge on Shechem were not mentioned in the Old Testament. Jacob's Canaanite threat of retaliation at the end of the story never materialized. In this case, Dinah's story seems utterly unrelated to the larger historical epic. Of course, this adds to the mystery of its general meaning to ancient commentators. So why was this story included in the Scriptures? For most commentators, the story was supposed to contain some moral lesson, but the overall message it wanted or wanted was not clear. At the same time, God is not mentioned anywhere in the story. At the end of the story, we have no idea whether this act of vengeance was met with divine approval or approval.

In the first part of the study, the sources mentioning the story of Dinah written between 1000 and 1300 AD are mentioned. As a method, period sources were referred to according to the story's chronology. In the second part of the study, Dinah illustrations in the Middle Byzantine manuscript Octateuchos were analysed.

Jewish and Early Christian Readings about Dinah

The Legends of the Jews, a collection by Ginzberg (Ginzberg, 1913), includes multiple references to Dinah (Ginzberg, 1913, p. I: 394-403), a character from Jewish Scriptures. The basic storyline of Dinah's dishonour and revenge is similar in Legends and Genesis 34. The degradation of Dinah is depicted as a component of the Divine's "curse" inflicted upon Jacob in I: 395 (Ginzberg, 1913).

Besides, I: 411 - 412 reads:

If a man voweth a vow, and he does not fulfill it in good time, he will stumble through three grave sins, idolatry, unchastity, and bloodshed. Jacob had been guilty of not accomplishing promptly the vow he had taken upon himself at Beth-el, and therefore punishment overtook him-his (412) daughter was dishonored, his sons slew men, and they kept the idols found among the spoils at Shechem (Ginzberg, 1913).

In various legends and ancient texts, there are more accounts of Jacob making mistakes, although the specifics can differ. In Legends I: 395 (Ginzberg, 1913) suggests that his arrogance in positioning himself as God's earthly representative displeased the Divine. Another explanation, found in Legends I: 395-396 (Ginzberg, 1913), revolves around Jacob's refusal to marry off his daughter Dinah to Esau. Instead, he hid Dinah away from Esau (Genesis Rabbah³ 76.9 (Freedman, 1961, p. II: 709)), which incurred God's reprimand. According to this tradition, God allowed Dinah to become a victim of Shechem's unwelcome advances as a consequence of Jacob's actions. This particular version

---

³ Jacob Neusner describes Genesis Rabbah as "the first complete and systematic Judaic commentary to the book of Genesis. In normative and methodical Judaism, Judaism reached its original expression in the Mishnah (ca. A.D. 200) and came to the final statement in the Talmud of Babylonia (ca. A.D. 600), Genesis Rabbah, therefore, takes an important position (Neusner, 1985, p. ix, x).

of events is not present in the Book of Genesis. It underscores the belief that the mere act of a man seeing a woman could lead swiftly to sexual activity, as implied in Genesis 34:2. Nevertheless, Legends emphasizes that Jacob's decision to withhold Dinah from Esau ultimately led to her falling prey to Shechem. Genesis does not include this specific tradition.

Dinah is depicted as completely passive, emphasizing her lack of personal agency in the narrative (Ginzberg, 1913, p. I: 411). However, Legends adds new information, such as Dinah's pregnancy and the birth of a daughter named Asenath. The narrator in Legends (II: 38 (Ginzberg, 1913, p. II: 38)) develops the characters in more detail than Genesis 34.

The Midrashic Texts contain much information about Dinah's birth. Two sources mention the tradition of Dinah being conceived male, namely Tanhuma⁴ 8.18 (Townsend, 1989, p. 216-223) and Genesis Rabbah 72.6 (Freedman, 1961, p. 666-667). However, the specifics of her gender transformation differ in each account. Tanhuma states that after giving birth to six sons, Leah prayed for a daughter and was granted Dinah, who was then associated closely with her mother. Meanwhile, Genesis Rabbah claims that Rachel was the one who prayed for the gender change.

Furthermore, it is worth noting that when these texts were written or edited, it was significant to portray Dinah as Jacob's only daughter. This can be seen in Genesis Rabbah 84.21 (Freedman, 1961, p. 785-786) and Pirqe Rabbi Eliezer 36 and 39 (Friedlander, 1965, p. 272-273, 303-304). Interestingly, Pirqe Rabbi Eliezer 36 alone suggests that Dinah was born without a partner—additionally, the references to Dinah alternate between describing her as Jacob's or Leah's daughter. Notably, Asenath, Dinah's daughter, is only mentioned in Pirqe Rabbi Eliezer 36 and 38 (Friedlander, 1965, p. 287-289).

The texts of Genesis Rabbah, Tanhuma and Leviticus Rabbah make it clear that Dinah's sexual assault was linked to Jacob's wrongdoing. Jacob's misbehaviour may have caused Divine disapproval, with his boasting being a particular concern. According to Genesis Rabbah 79.8 (Freedman, 1961, p. 735), Jacob's arrogance had become excessive, as he claimed to be a "god in the terrestrial sphere." It is suggested that this misconduct led to Dinah's dishonour, also mentioned in 80.4 (Freedman, 1961, p. 737) in connection to Jacob's belief that he was a deity on earth. Furthermore, other accounts depict Jacob hiding Dinah in a chest. Genesis Rabbah 76.9 (Freedman, 1961, p. 709) and Tanhuma 8.19 (Townsend, 1989, p. 216-223) claim that Jacob concealed Dinah from Esau. The issue of Jacob failing to fulfil his vow is highlighted in Leviticus Rabbah 37.1 (Israelstam & Slotki, 1961, p. 465) and Tanhuma 8.20 and 8.22 (Townsend, 1989, p. 216-223). Likewise, Pirqe Rabbi Eliezer 38 (Friedlander, 1965, p. 287-289) suggests that Jacob had "leaned his hand against the wall," indicating that he may have ventured too close to the Hivites with his family.

AND HE ERECTED THERE AN ALTAR AND CALLED IT EL ELOHE ISRAEL (XXXIII, 20). He [Jacob] declared to Him: 'Thou art God in the celestial spheres, and I am a god in the terrestrial sphere.' R. Huna commented in the name of R. Simeon b. Lak-

⁴ Tanhuma, a homiletical text in Palestine, was finalized by the ninth century (Bader, 2008, p.54).

ish: [God reproved him]: 'Even the synagogue superintendent cannot assume the authority of himself, yet thou didst take the authority to thyself.' Tomorrow thy daughter will go out and be dishonoured!' Hence it is written, And Dinah the daughter of Leah went out, etc. (Gen. XXXIV, 1). (Freedman, 1961, p. 735)

In Liber Antiquitatum Biblicarum (Pseudo-Philo) (Harrington, 1986), Theodotus (Fragments 3-4) (Fallon, 1985), Jubilees 33:22 (Wintermute, 1985, p. 120)⁵, Demetrius's Fragment 2, v. 9 (Hanson, 1985, p. 849), which presents Dinah was born of Leah. The passage from Jubilees 28:23 (Wintermute, 1985, p. 110) is unique in that it is the only reference to Dinah's being a twin of Zebulun. Jubilees' allegation remains consistent as it places Dinah's name after the listing of Zebulun and his sons (44:17-18 (Wintermute, 1985, p. 135)).

The Testament of Levi⁶ presents Dinah first in 2: 2 (Charles, 1908, p. 26) as the sister of Levi and Simeon⁷. The emphasis is on Dinah's being Levi's sister, as "sister" is the only noun used for Dinah.

In the Testament of Job, Dinah is introduced as a mother and Job's wife⁸; Dinah's wifehood and motherhood are emphasized. Dinah is portrayed as the mother of ten children born from Job after his suffering. Jacob uses rather round about language to explain how he had a child with Dinah.

Dinah's story begins by stating that Dinah "went out to visit the girls" of the land. It clarifies that Dinah did not intend to meet another man, as she was said to visit the girls. But interpreters were skeptical about this issue and made various assumptions, such as Theodotus when reconsidering the story: "she wished to see the city" (Fallon, 1985, p. 792).

In texts where Dinah is depicted as having "went out," her actions are often portrayed negatively. Dinah is frequently characterized as a wanderer, as seen in Genesis Rabbah 18.2 and 80.5 (where she is also accused of behaving immodestly) (Freedman, 1961, p. 141-142, 738), Leviticus Rabbah 37.1 (Israelstam & Slotki, 1961, p. 465), and Tanhuma 8.17 (Townsend, 1989, p. 216-223). Three of these passages are very similar and suggest that Dinah and other well-known women in the Hebrew Bible disregarded God's advice and reproof, which disappointed the Divine.

The Ecclesiastes Rabbah (X.8.1) (Cohen, 1961, p. 268-269) passage suggests that Dinah was responsible for her violation. The text initially portrays Dinah as the one who had "broken through a fence" and "had been bitten by a snake". The ancient rabbis believed that Dinah had violated a socially proscribed boundary, thus making herself responsible for what happened to her. A similar

⁵ Probably written by a priest in Hebrew in the 2nd century BCE (Charles, 1913, p. 1)

⁶ Written in Hebrew during the later years of John Hyrcanus, The Testament of the Twelve Patriarchs was probably authored after his ultimate triumph over the Syrian power and before his falling out with the Pharisees, sometime between 109 and 106 BCE. The author, a Pharisee, demonstrated a combination of unwavering devotion to his party's finest customs with unbridled reverence for Hyrcanus (Charles, 1913, p. 777-778)

⁷ Then 5:3, 6:3, 6:8, and 7:3 (sometimes all Levi's brothers sister) (Charles, 1908, p. 38, 41, 41, 42)

⁸ In the canonical Job, the first wife is not named, and the second is not mentioned. In Testament of Job, the wife of Job's trials is named Sitis, while the mother of the ten children mentioned, before whom Job reveals this "testament", is Dinah, daughter of Jacob and Leah (Gen 20:31; 46:15) (Spittler, 1983, p. 839)

thought is expressed in Tanhuma 8.12 (Townsend, 1989, p. 216-223), where Dinah is blamed for “causing herself to come to corruption”. The text alleges that Dinah's actions, such as going out into the marketplace and failing to conceal herself, “gave an opening” to Shechem. According to the rabbis, this behaviour made it easier for Shechem to do what he did. In other words, Dinah's actions played a significant role in paving the way for the violation, making her partly responsible for what happened to her.

Genesis Rabbah contains a refrain repeated three times, suggesting that Dinah is going out caused several events. Her going out in passages 80.2 and 80.12 (Freedman, 1961, p. 736, 744) made Jacob's clan public property. According to 80.3 (Freedman, 1961, p. 737), her going out led directly to the slaughter of Hamor and Shechem. These passages depict the actions of one person as having a direct impact on others. The text also suggests that Dinah was punished for something Jacob did or neglected to do. In both Genesis Rabbah 84.3 and 84.21 (Freedman, 1961, p. 770-771, 785-786), Dinah is presented as a source of trouble, disquiet, or sorrow for her father, Jacob. These passages underscore the idea that people's actions have a direct impact on the fate of others. Dinah fares particularly poorly in these texts. She was said to have been immoral in a number of references: Genesis Rabbah 80.1 (Freedman, 1961, p. 735), Pirqe Rabbi Eliezer 38 (Friedlander, 1965, p. 287-289), Leviticus Rabbah 37.1 (Israelstam & Slotki, 1961, p. 465), and Tanhuma 8.14 and 8.15 (Townsend, 1989, p. 216-223). She is associated with unchastity in Tanhuma 8.20 (Townsend, 1989, p. 216-223) and is sometimes compared to her mother, Leah, as seen in Genesis Rabbah. She is accused of immorality in multiple references, including Genesis Rabbah 80.1 (Freedman, 1961, p. 735) and Tanhuma 8.14 and 8.15 (Townsend, 1989, p. 216-223).

As in Genesis 34, Simeon and Levi are prominently featured in the midrashim concerning Dinah. Several texts explicitly connect them with Dinah, including Genesis Rabbah 98.5, and 99.7 (Freedman, 1961, p. 952-954, 979-981), Pirqe Rabbi Eliezer 38 (Friedlander, 1965, p. 287-289), and Tanhuma 8.19 and 22 (Townsend, 1989, p. 216-223).

There are midrashic accounts of three different marriages of Dinah. She is referred to as the wife of Shechem in Genesis Rabbah 76.9 and 80.8 (Freedman, 1961, p. 709, 740-741), the wife of Job in Genesis Rabbah 19.12, 57.4, 80.4 (Freedman, 1961, p. 157-158, 478-480, 737), and Tanhuma 8.19 (Townsend, 1989), and the wife of Simeon in Genesis Rabbah 80.11 (Freedman, 1961, p. 743-744).

These texts conclude their accounts of Dinah like the Hebrew Bible. They indicate that she went to Egypt with Jacob and his family, as understood in Pirqe Rabbi Eliezer 39 (Friedlander, 1965, p.303-304). However, unlike the Hebrew Bible, Genesis Rabbah 80.11 (Freedman, 1961, p. 743-744) mentions her death and burial, preserving the tradition that she was buried in Canaan by Simeon, her brother and husband.

The Targums Neofiti (McNamara, 1992, p. 162-164), Onkelos (Grossfeld, 1988, p. 118-121), and Pseudo-Jonathan (Maher, 1992, p. 117-119) provide accurate retellings of the Genesis 34 story, with minor discrepancies regarding

the reason for Dinah's outing, the details of Shechem's actions, the wisdom of her brothers' words, Dinah's virginity, and how Simeon and Levi wished to commemorate the event. Targum Job (Mangan, 1991, p. 26-27) differs from these three Targums in that it focuses on Job's book instead of Genesis and depicts Dinah in a more negative light, placing blame on her for going out. These Targums demonstrate the diversity of traditions about Dinah and what occurred in Shechem.

The portrayal of Dinah in Targums Neofiti, Onkelos, and Pseudo-Jonathan consistently uses terms such as daughter, sister, and maiden. However, Targum Job only refers to her as Job's wife (2:9), casting her in a negative light as someone who acted shamefully from her father's house. Leah, Dinah's mother, is not blamed for Dinah's actions in any of the Targums.

The blame for the events in Shechem is consistently placed on Shechem himself in Targums Neofiti, Onkelos, and Pseudo-Jonathan, although the specific terms used to describe his actions vary. In contrast, Targum Job places the blame on Dinah for acting disgracefully.

Overall, the story of Dinah and what happened in Shechem held great significance in the targumim era.

The group of pseudepigraphical texts has very few references to Dinah going out. This contrasts the midrashim, where her actions were often interpreted as an infraction and a primary focus. Theodotus Fragment 4 (Fallon, 1985, p. 791) is the only text that mentions her going out, stating that she "came into Shechem when there was a festival since she wished to see the city". The vast majority of the focus in these texts is on Shechem's defiling or raping Dinah. Because these texts downplay this action, there is no reference to Dinah as a prostitute and Simeon and Levi do not allege that Shechem treated her as one.

Two of these texts provided specific ages for Dinah when she met Shechem. Jubilees 30:2 (Wintermute, 1985, p. 112) claims that "she was little, only twelve years old," while Demetrius (Hanson, 1985, p. 850) records that Dinah was sixteen and four months old when Shechem defiled her. According to Demetrius' chronology, Dinah and Levi were four years apart in age. Apart from noting Dinah's age at her defilement, Theodotus offers the most information about her. In Fragment 3 (Fallon, 1985, p. 791), he introduces Dinah and states she "had a beautiful form, and admirable frame, and a noble spirit." The following fragment details that Dinah had worked with wool and was still a virgin when Shechem first encountered her.

Dinah was dishonoured by Shechem, which caused great anger in Levi according to the Testament of Levi 6:3 (Charles, 1908, p. 40-41). The Shechemites or the sons of Hamor, were responsible for this abomination. Testament of Levi 6:8 (Charles, 1908, p. 41) alleges that they intended to do the same thing to Sarah and Rebecca that they did to Dinah, establishing the Shechemites as sinners. Another passage, Testament of Levi 7:3 (Charles, 1908, p. 42), describes their offence as folly in Israel.

In contrast, the Testament of Job (Mangan, 1991, p. 26-27) does not mention the incident between Shechem and Dinah. Instead, it focuses on Dinah as Job's

wife and the mother of his children. *Liber Antiquitatum Biblicarum* does mention the Shechem episode in 8:7 (Harrington, 1986, p. 313-314), where Shechem "raped Dinah, his (Jacob's) daughter and humiliated her" before recording that Job took Dinah as his wife. Simeon and Levi claim in Joseph and Asebeth 23:14 (Burchard, 1985, p. 240) that the Lord God punished the insult of Shechemites, who had insulted the sons of Israel due to Shechem's defilement of Dinah. Theodotus wrote in Fragment 4 (Fallon, 1985, p. 791-792) that Shechem loved Dinah and, after seizing her, carried her off and ravished her. Later in Fragment 6 (Fallon, 1985, p. 791-792), he referred to Shechem's assault on Dinah as "a violent attack".

The Book of Jubilees (Wintermute, 1985, p. 240), written against the damaging effects of Hellenism, based the story of Dinah on the principle that Israelites should not give daughters to foreigners. We are also informed before the story begins that Dinah is very young, 12 years old (Jubilees 30:2 (Wintermute, 1985, p.112)). Demetrius mentioned that Dinah was 16 years and four months old when Shechem defiled her. This verb "defile" is used throughout Jubilees 30:3-6 (Wintermute, 1985, p. 112), with v. 4 using "polluted." Verses 17-18 suggest that Shechem had risen against Israel. Jubilees 30:24 (Wintermute, 1985, p. 114) describes how the children of Israel brought Dinah back to Jacob from the house of Shechem. Theodotus's Fragment 8 (Fallon, 1985, p. 793) also mentions this return/rescue of Dinah. In Jubilee, however, the crime is not that Dinah was raped but that Israelis give daughters to Gentiles. At the same time, only two Pseudepigraphic texts mention Dinah's virginity (Theodotus's Fragment 4 (Fallon, 1985, p. 791-792), Jubilees 30:6 (Wintermute, 1985, p. 112)). The passage in Jubilees implies that Dinah was a virgin when Shechem defiled her. It should be added that Theodotus is the source that provides the most information about Dinah, except for the age of Dinah at the time of her defilement.

"And the Lord delivered them into the hands of the sons of Jacob that they might exterminate them with the sword and execute judgment upon them, and that it might not thus again be done in Israel that a virgin of Israel should be defiled" Jubilees 30:6 (Wintermute, 1985, p. 112)

And Dinah, still a virgin, came into Shechem when there was a festival, since she wished to see the city. - Theodotus's Fragment 4 (Fallon, 1985, p. 792).

Dinah is also mentioned as one who went to Egypt with Jacob and his clan in Jubilees 44:18 (Wintermute, 1985, p. 135) and Demetrius 2:17 (Hanson, 1985, p. 851). Finally, Jubilees 34:15-17 (Wintermute, 1985, p. 121) provides information about Dinah's death and burial place, stating that she was buried opposite the tomb of Rachel, where Bilhah was also buried. Thus, these texts provide a complete narrative of Dinah's life, from birth to death.

The concise recounting of Dinah's rape in the Deuterocanonical Writings in *The Book of Judith* includes several alterations or supplementary details compared to the biblical narrative—one notable addition surfaces in Judith's depiction of the actual incident.

"Lord, the God of my ancestor Simeon, into whose hand you put a sword to take revenge on the foreigners who had violated the virgin's womb, uncovering her thighs to her shame and polluting her womb to her dishonor. For you said, 'This shall not be done!' Yet they did it. So you handed over their leaders to slaughter and

their bed, blushing for her deceived, to blood-shed. You struck down the slaves with the princes and the princes upon their thrones. You handed over their wives for rape and their daughters for slavery and all their spoils for distribution among your beloved children, who had been so zealous for you and had been ap-palled at the pollution of their blood and had called upon you for help. God, my God, hear me also-a widow!" Judith 9:2-4 (Moore, 1995, p. 16)

In Judith 9:2, the Testament of Levi 5-7, and Genesis 30, the actions of Simeon and Levi are not condemned or need justification. Instead, they are portrayed as divinely sanctioned, suggesting that God inspired the idea in their minds. Rather than being perceived as an act requiring an apology, their actions are characterized as revenge rather than conversion (Feldman, 2004, p. 275).

The first chapter of the 4 Maccabees is an introduction to the question of whether human reason is sovereign over human emotions. The author then cites Genesis 34 in the second chapter. In 4 Maccabees 2:18-20 (Cotton, 1832, p. 226), 17:1 (Cotton, 1832, p. 270) and 18:7-24 (Cotton, 1832, p. 273-276), direct and indirect references to Dinah can be traced. The rule of reason over emotion is affirmed through Jacob in 2:18-20. Simeon and Levi are criticised for their anger.

Furthermore, In 4 Maccabees 18:7-24, the mother of seven compares her life to Dinah's. She claims to have acted correctly as a young woman by guarding her virtue and not engaging in sexual transgressions. As an adult, after witnessing the brutal deaths of her seven sons, she chose to end her own life rather than allow herself to be defiled by a Gentile. The mother of seven in 4 Maccabees is a powerful example of a woman who valued her purity and refused to allow her body to be violated by those who sought to harm her and her family. In contrast, Dinah's story depicts her as a victim of sexual violence and shame. The mother's unwavering commitment to her beliefs, even in the face of death, starkly contrasts Dinah's situation, highlighting the stark differences between the two women's experiences.

Philo utilized the narrative of Dinah from Genesis 34 as an allegory for the spiritual journey of every individual. He chose to present Dinah as the subject in the passive voice to emphasize that she was the one on the journey. Throughout the story, Dinah symbolizes the tribunal of the soul and judgment. As Philo developed the illustration further, "Dinah" represented the judgment of the soul and judgment (Migration 39.223 (Yonge, 1993b, p. 275)). She met Shechem, who attempted to pollute and defile her, representing those who act and speak inappropriately. Her brothers intervened, and her virginity of Dinah was restored because she had either committed no wrong or unintentionally done so. Migration 39.225 (Yonge, 1993b, p. 275) clarified that the soul had only appeared to be defiled, and it returned to its pristine state. In this section, Philo referred to Dinah as "the patient."

In his second interpretation of the story in *On the Change of Names*, Philo once again presented Dinah as a virgin (Names 36.194) (Yonge, 1993b, p. 357-358). In this passage, he expanded on the reference from Genesis 34:3, which discussed Shechem speaking to the heart of Dinah. Philo referred to Dinah as both a virgin and a damsel. He used the verb "humbled her" to express the sen-

timent he had described in Migration 39.224 (Yonge, 1993b, p. 275) as "polluted and defiled."

Philo depicted Dinah in Names 36:194 (Yonge, 1993b, p. 357-358) as "incorruptible judgment," "justice, the attribute seated by God," "the Everlasting Virgin," and "judgment or justice." He continued to speak of the offence against Dinah, that "fools, then laying violent hands upon and attempting to defile her...by the plausibility of their speech escape conviction." He wrote of the plural attempt to defile Dinah. He also used this opportunity to develop the characterization of Shechem, who represented all those whose speech and actions were incongruous. Throughout, Dinah was the "ever-virgin virtue." Such men missed no "opportunity of insulting and violating her when they could" (Names 36.196) (Yonge, 1993b, p. 358). Modern readers might interpret this as either a successful or attempted rape. The language of "violent hands" contributes to that impression.

Dinah was a victim/survivor of wrongs that were not her fault. She had left her father's house to seek wisdom, but folly found her. Philo encouraged people to continue their journeys, even when encountering obstacles that were not their fault. He concluded with a positive and laudatory portrayal of Dinah, emphasizing that people should remain steadfast on their spiritual journey.

Josephus (Whiston, 1988) presents the episode from Genesis 34 in a manner that is more faithful to the Masoretic Text than Philo's account. However, some discrepancies between Josephus' version and the Masoretic Text still need to be clarified. For instance, Josephus sets the event during a Shechemite festival and claims that Dinah went into the city to admire the local women's attire. In the introductory section, he also refers to Dinah as Jacob's only daughter.

Like Philo, Josephus mentions that violence was involved in Shechem and Dinah's sexual encounter. He writes that Shechem "defiled her by violence" when he saw her. Josephus also includes Shechem's desire to marry Dinah, referring to her as a "damsel" in his account. On the other hand, Jacob is presented as troubled by the situation and unsure how to refuse Hamor or Shechem. He requests some time to consider his options before informing his sons of the defilement of their sister (Whiston, 1988, p. 51-52).

Like the Hebrew Bible account, Simeon and Levi play a prominent role in Josephus' version. Both accounts emphasize that the brothers were Dinah's maternal siblings. Josephus describes the brothers' strategy in a manner that suggests he is an all-knowing narrator, and Dinah is removed from Shechem's house by her two brothers. The episode ends in both accounts with no additional information about Dinah's fate back in Jacob's household (Whiston, 1988, p. 51-52).

Both Josephus and the Hebrew Bible mention that Dinah went to Egypt with the rest of Jacob's clan. She is Jacob's only daughter and is usually noted alongside her twelve brothers, six of whom were born of her mother, Leah (Whiston, 1988, p. 64).

The incident of Dinah is not mentioned in the New Testament, and the Church Fathers rarely refer to it.

Tertullian, who lived between 160 CE and 220 CE, discussed it in Chapter X (Roberts & Donaldson, 1995, p. 164-167) of his work, "An Answer to the Jews". He used Genesis 49:5-7 and 34:25-31 (Roberts & Donaldson, 1995, p. 165) to foreshadow the execution of Christ by the Pharisees symbolically. Tertullian was not concerned with ethical guidance in his interpretation of the text. Nonetheless, he strongly disapproved of Simeon and Levi's actions in the massacre of the Shechemites, at least in that it foreshadowed the Jewish leaders' massacre of Jesus. Simeon and Levi were considered zealous Jews by Jewish interpreters and Tertullian, but one's attitude towards zealous Jews could affect one's evaluation of their actions (Parry, 2004, p. 95).

Ambrose, who was the Bishop of Milan and lived between 339 CE and 397 CE, referred to the story of Dinah three times. His ideas are best articulated in Book I, Chapter XXV.120 of "Duties of the Clergy" (Schaff, 1995, p. 21). He discusses the virtues of wisdom, justice, courage, and temperance, which are all exemplified in the lives of Abraham and Jacob. Ambrose cites Jacob's response to the rape of his daughter as an example of temperance. Jacob's moderation is evident in his decision to hide his daughter's shame rather than seek revenge, even though enemies surround him. He believed it was better to gain their goodwill than provoke their anger. This passage is noteworthy because it is the first known interpretation of Genesis 34 that approves the marriage alliance and condemns the massacre. Ambrose agrees with Jacob's reasoning in 34:30.

Jerome, who lived between approximately 340 CE and 420 CE, referred to Genesis 34 three times. In Letter CVII.6 (Schaff & Wace, 1995, p. 192) to the mother of Paula the Younger, he discusses the parents' responsibilities towards their children. He emphasizes the need to protect daughters from harmful influences, such as the "hammer of the whole earth", the golden cup of Babylon, and the company of frivolous friends. He also mentions Dinah and cautions against allowing daughters to mix with the daughters of a foreign land, which led to Dinah's destruction. In his letter to the virgin Eustochium, Jerome advises against going into the public sphere and suggests that women should remain at home to avoid danger. He warns against seeking a husband in the public squares and going about the corners of the city. In summary, Jerome believes that parents should protect their daughters from harmful influences and that women should avoid the dangers of the public sphere (Parry, 2004, p. 96).

In conclusion, the story of Dinah, as depicted in various ancient texts, reflects a complex and multifaceted narrative that has been interpreted, expanded upon, and reimagined by different traditions. From the Biblical account in Genesis to Midrashic texts, Targums, Pseudepigrapha, Philo, Josephus, and the writings of Church Fathers like Tertullian, Ambrose, and Jerome, Dinah's tale undergoes diverse interpretations, moral evaluations, and allegorical transformations. The differing perspectives on Dinah's actions, the consequences of her encounter with Shechem, and the roles of Simeon and Levi in avenging her honour highlight this narrative's interpretative richness and cultural significance. The ancient texts surrounding Dinah offer a lens through which we can explore themes of morality, agency, and familial responsibility, showcasing the endur-

ing impact of this old testament episode across various religious and cultural traditions.

Dinah in Octateuch Manuscripts

The illustrated Octateuchs are a remarkable achievement in the annals of Byzantine art history. These magnificent manuscripts hold a special place in art lovers and scholars' hearts, thanks to their profound influence on our modern understanding of Byzantine culture and society.

Within the Byzantine realm, a collection of six illustrated manuscripts dating from approximately 1050 to 1300 AD features the Octateuch text accompanied by catena or biblical commentaries. These manuscripts include Vatican City's Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. gr. 747 (from the latter half of the 11th century); Smyrna/Izmir's Greek Evangelical School, A-01 (from the first half of the 12th century); Istanbul's Topkapi Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Seraglio (cod. 8) (from the first half of the 12th century); Vatican City's Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. gr. 746 (from the first half of the 12th century); Athos's Vatopedi Monastery, cod. 602 (from the latter half of the 13th century); and Florence's Biblioteca Medicea Laurenziana, Laur. Plut. 5.38 (from the late 12th or early 13th century). While the first five manuscripts, each boasting numerous illustrations, share close affiliations, the sixth manuscript, Laur. Plut. 5.38 is separate (Takiguchi, 2017, p. 214).

Indeed, the illustrated Octateuchs are a testament to Byzantine society's artistic and intellectual achievements and a reminder of the profound impact they have had on our modern understanding of ancient culture.

Dinah's narrative within the Octateuch manuscripts is exclusively present in Vat. gr. 747, Smyrna, and Vat. gr. 746.

Among the earliest dated Octateuch manuscripts is Vat. gr. 747 fol. 55v⁹, unlike the other Octateuches, contains the scene of Shechem Asks that Dinah Be His Wife. The painting consists of two scenes; on the right side is the scene of Shechem Seizes Dinah, which is also seen in the other Octateuches. In the right half of the picture, Shechem grips Dinah's arm in front of the walls, representing the city of Shalem. Dinah is represented as shy, not frightened and does not resist Shechem, who in Smyrna and Vat. 746 is clad in an uncommon tunic with its left sleeve extending over the arm, a costume often used for dancers in Byzantine art.

In the right half of the picture, Shechem firmly grips Dinah's arm in front of the walls, representing the city of Shalem, which is depicted as a circular wall enclosing central two-story buildings. Despite portraying Dinah as shy, she does not appear frightened and offers no resistance to Shechem. In Smyrna fol. 47v (fig. 1) and Vat. 746 fol. 110r¹⁰, Shechem is depicted wearing an uncommon tunic with its left sleeve extending over the arm, a costume often associated with dancers in Byzantine art. However, in this picture, Shechem is clad in a

⁹ https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.gr.747/0105

¹⁰ https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.gr.746.pt.1/0124

richly embroidered tunic and chlamys, resembling a Byzantine prince, suggesting that his costume may have been a later replacement.

The scenes in the same two manuscripts (Smyrna and Vat. 746) depict city residents observing a festive gathering from their buildings, unrelated to the events described in Genesis 34:1-2. Instead, these details represent an original and more challenging narrative interpretation. Rather than directly aligning with the biblical account, they appear to convey moral concerns about the assault on Jacob's daughter by a pagan dancer.

These additional elements seem to have originated from an external source, likely connected to Jewish expansions of the story found in Genesis Rabbah 80:5 and Pirke de-Rabbi Eliezer 38:1. According to these sources, Dinah attended a festival in Shalem featuring dancing and singing women, participating in the street celebration. A fragment from Theodotos's *On the Jews* suggests that Shechem, captivated by Dinah, took her as his own and forcibly took her away.

The scene in the left half of the picture corresponds in position and essentially also in a compositional scheme with the representation of Jacob's sacrifice before Salem in Smyrna and Vat. 746. Jacob and his sons discuss Shechem's request that Dinah be his wife. The foremost figure should be Jacob, represented as an aged man and erroneously nimbed like a patriarch, vividly gesturing in speech with Shechem's father, Emmor. Between Emmor and the Israelites, the young Shechem, clad in tunic and chlamys, hair and face shape, stands in frontal view, listening to the discussion. Shechem, on the right side of the picture, is depicted with a similar dress colour, hair and face shape.

In Seraglio fol. 117v, there is a blank space for a blank image next to Genesis 34:16. It is probably reserved for this scene.

Smyrna fol. 47v with the scene "Jacob's Sacrifice at Shalem" on the left and the scene "Shechem Seizes Dinah" on the right, which is the subject of this study. In this scene, the inscription reads: "καὶ ἡ τῆς δεινάς ὕβρις" (and the hubris of Dinah). Shechem is positioned at the open gate, where he seizes Dinah by her veil. Dinah's seemingly voluntary compliance is noteworthy as she accompanies him into the city, depicted as a towered fortress¹¹. Within the city walls, two inhabitants of Salem observe the abduction through windows, with a visible couple engaged in conversation, adding a layer of everyday life to the narrative. Shechem is portrayed in a tunic with a left sleeve extending over his hand, a characteristic often found in Byzantine depictions of dancers.

---

¹¹ Only the Targum Neofiti Genesis 44:18 mentions the fortress of the city of Salem (McNamara, 1992, p. 200).

Fig. 1: Smyrna fol. 47v (Weitzmann & Massimo, 1999, fig. 442)

Vat. 746 fol. 110r's picture is very close to the picture in Smyrna fol. 47v. Vat. 746 fol. 110r, on the right side of the picture, the inscription reads $\kappa(\alpha\iota) \eta \tau\eta\varsigma \delta\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\varsigma \upsilon\beta\rho(\iota)\varsigma$ (and the hubris of Dinah). Instead of Smyrna, a third person with carmine hair follows Dinah and Shechem. The image is next to Genesis 32:31; its proper place is two spaces beside Genesis 34:16.

Even if the scenes after these pictures are about the violation of Dinah, Dinah does not take part in them. These scenes are Circumcision of the Shechemites¹² and Slaying of the Shechemites¹³.

As a result, the analysis of these manuscripts reveals a narrative complexity that goes beyond biblical depictions and includes moral considerations and external sources. Dinah's abduction is recorded in Smyrna and Vat. 746, with added details and commentary, emphasises the complex nature of Byzantine artistic expression and the potential impact of Jewish expansions on biblical narratives. These manuscripts provide details of the cultural richness of Byzantium, where artistic production and narrative reinterpretation played a crucial role.

Conclusion

Modern readers, primarily those interested in the role of women in biblical narratives from a feminist perspective, may raise legitimate concerns about God's approach to the story of Dinah in these examples. Criticisms might focus on a deity who condones sexual crimes against women in order to punish men. A similar example can be seen in 2 Samuel 12:11, where the divine consequences include David's wives being given to other men as punishment for his offences with Bathsheba. This treatment of the subject raises many questions

¹² Vat. gr. 747 fol. 56r (left side), Smyrna fol. 47v or 48r (left side), Vat. 746 fol. 111v (left side)

¹³ Vat. gr. 747 fol. 56r (right side), Smyrna fol. 47v or 48r (right side), Vat. 746 fol. 111v (right side)

about the ethical implications of this use of women's experience in the broader theological context.

The story of Dinah did not receive much attention in early sources, probably because of the complex moral dilemma presented in Genesis 34. In a culture where rape was rarely discussed, a story about a woman being raped and her rapist being killed was unlikely to attract much attention. As this story illustrates, in male-dominated societies, ravishment is often ignored or blamed on the victim.

There are different interpretations of Dinah's "going out" in Jewish readings. Some believe she went out to find a man, which is associated with unchastity. Others argue that she became pregnant with Asenath after being raped. She is sometimes compared to her mother, Lea.

Although Dinah's story is not explicitly mentioned elsewhere, early commentators found an inference to it in Genesis 49:5-7, where Jacob blesses his sons. Jacob's mention of Simeon and Levi killing "a man" in anger clearly references the revenge taken on Shechem.

Simeon and Levi are brothers, weapons of violence are their stock-in-trade. Into their company let me not come, in their assembly let me not rejoice. For in their anger, they killed a man; and when in a good mood, they maimed an ox! Cursed be their anger, so fierce, and their wrath-how unyielding! I will divide them up in Jacob and scatter them in Israel.

Some see what happened to Dinah and the behaviour of Simeon and Levi as a moral lesson in anger management; Simeon and Levi went too far in their revenge, even if it was Simeon's fault. However, most early commentators praised Simeon and Levi's behaviour as entirely appropriate and even honourable. This may be because, in later times, the Levi clan became more critical or because Simeon and Levi were their own, while Hamor and Shechem were foreigners.

Therefore, many commentators concluded that the Dinah story's purpose is to contrast Shechem's wickedness and depravity with the heroism of Simeon and Levi. Interestingly, elsewhere in the Bible, the punishment foretold by God is much less severe:

If a man meets a virgin who is not betrothed, and seizes and lies with her, and they are found, then the man who lay with her shall give to the father of the young woman fifty pieces of silver, and she shall be his wife as a result of his having violated her; he may not divorce her all his days (Deuteronomy 22: 28-29).

Another question is why Shechem is killed in this story. After all, he wanted to marry Dinah, as the law required and was willing to pay more than was demanded. However, Jacob and his sons do not accept his proposal. This raises a more profound issue about the relationship between religion and culture. In ancient times, marriage was often seen as a way of forming alliances between tribes or clans. In this context, the law requiring a man who raped a woman to marry her may have been seen as a way to reconcile the two families and prevent further conflict. However, Jacob and his sons reject this idea in the case of Shechem and Dinah. They refuse Shechem's offer, even if the law is to be fulfilled. In this situation, Jacob and his sons reject the cultural norm of marriage to ally. They are ready to break the law to protect the sanctity of the family and

their daughter. This tension between religion and culture is not unique to the story of Dinah and Shechem. Religious laws have been interpreted differently depending on the cultural context.

In addition, many biblical texts suggest that God disapproved of, or even forbade, intermarriage between Israelites and Canaanites. Moreover, after the return of the Jews from exile in Babylon, intermarriage between Jews and Gentiles became a significant issue, with some commentators stating that Shechem's proposed marriage was also forbidden. Therefore, the fact that Jacob and his sons not only opposed marriage that was not sanctioned by religion but also stipulated circumcision may have been intended to control the community. It could also be an attempt to eliminate differences with the other community, to conquer and show power, and to impose their ideology.

In conclusion, the narrative of Dinah and Shechem prompts reflection on the ever-present interplay between religious traditions and cultural norms. As readers grapple with the complexities of divine justice, the treatment of women, and the intricate balance between adherence to religious law and conformity to cultural values, the story of Dinah remains intriguing for exploring the ethical dilemmas that persist within biblical literature.

Bibliography

- Bader, M. A. (2008). *Tracing the Evidence Dinah in Post-Hebrew Bible Literature*. Peter Lang Publishing.
- Burchard, C. (1985). Joseph and Aseneth. In H. Charlesworth (Ed.), *The Old Testament Pseudepigrapha, Vol. 2: Expansions of the Old Testament and Legends, Wisdom and Philosophical Literature, Prayers, Psalms, and Odes, Fragments of Lost Judeo-Hellenistic works* (pp. 177–201). Doubleday.
- Charles, R. H. (1908). *The Testaments of the Twelve Patriarchs*. Adam and Charles Black.
- Charles, R. H. (1913). *The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament in English; With Introduction and Critical and Explanatory Notes to The Several Books (Vol. 1)*. Clarendon Press.
- Cohen, A. (1961). *Midrash Rabbah: Ecclesiastes* (H. Freedman & S. Maurice, Eds.; Vol. 8). Soncino Press.
- Cotton, H. (1832). *The Five Books of Maccabees in English: With Notes and Illustrations*. Oxford University Press.
- Fallon, F. (1985). Theodotus. In James H. Charlesworth (Ed.), *The Old Testament Pseudepigrapha, Vol. 2: Expansions of the Old Testament and Legends, Wisdom and Philosophical Literature, Prayers, Psalms, and Odes, Fragments of Lost Judeo-Hellenistic works (Vol. 2, pp. 785–793)*. Doubleday and Company.
- Feldman, L. H. (2004). Philo, Pseudo-Philo, Josephus, and Theodotus on the Rape of Dinah. *The Jewish Quarterly Review*, 94(2), 253–277.
- Freedman, H. (1961). Genesis in Two Volumes. In H. Freedman & M. Simon (Eds.), *Midrash Rabbah (Vols 1, 2)*. Soncino Press.

- Friedlander, G. (Ed.). (1965). *Pirke De Rabbi Eliezer: The Chapters of Rabbi Eliezer the Great According to the Text of the Manuscript Belonging to Abraham Epstein of Vienna*. Hermon Press.
- Ginzberg, L. (1913). *Legends of the Jews*, volumes 1 and 2. In *Legends of the Jews, Volumes 1 and 2 (Vol. 1)*. Jewish Publication Society of America.
- Grossfeld, B. (1988). *Targum Onkelos to Genesis. The Aramaic Bible. (Vol. 6)*. Michael Glazier.
- Hanson, J. (1985). *Demetrius the Chronographer*. In J. H. Charlesworth (Ed.), *The Old Testament Pseudepigrapha, Vol. 2: Expansions of the Old Testament and Legends, Wisdom and Philosophical Literature, Prayers, Psalms, and Odes, Fragments of Lost Judeo-Hellenistic works (Vol. 2, pp. 843–854)*. Doubleday and Company.
- Harrington, D. (1986). *Pseudo-Philo, Liber Antiquitatum Biblicarum*. In M. Jonge (Ed.), *Outside the Old Testament (Cambridge Commentaries on Writings of the Jewish and Christian World (pp. 6–25)*. Cambridge University Press.
- Israelstam, J. & Slotki, J. J. (1961). *Midrash Rabbah: Leviticus (H. Freedman & M. Simon, Eds.; (3rd) Third Edition, Vol. 4)*. Soncino Press.
- Maher, M. (1992). *Targum Pseudo-Jonathan, Genesis (Vol. 1)*. Liturgical Press.
- Mangan, C. (1991). *Targum of Job. The Aramaic Bible. (Vol. 15)*. Michael Glazier.
- McNamara, M. (1992). *Targum Neofiti 1: Genesis (Vol. 1A)*. Liturgical Press.
- Moore, C. A. (1985). *Judith: A New Translation With Introduction and Commentary*. Doubleday and Company.
- Neusner, J. (1985). *Genesis Rabbah: The Judaic Commentary to the Book of Genesis : a New American Translation (Vol. 1)*. Scholars Press.
- Parry, R. A. (2004). *Old Testament Story and Christian Ethics: The Rape of Dinah as a Case Study*. Paternoster Press.
- Roberts, A. & Donaldson, J. (1995). *The Writings of the Fathers Down to A.D. 325 Ante-Nicene Fathers Latin Christianity: Its Founder, Tertullian I. Apologetic; II. Anti-Marcion; III. Ethical (2nd ed., Vol. 3)*. Hendrickson Pub.
- Schaff, P. (1995). *Nicene and Post-Nicene Fathers, Ambrose: Select Works and Letters (Second, Vol. 10)*. Hendrickson Pub.
- Schaff, P. & Wace, H. (1995). *A Select Library of the Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church, Jerome: Letters and Select Works (Vol. 6)*. Hendrickson Pub.
- Spittler, R. P. (1983). *Testament of Job (First Century B.C. - First Century A.D.)*. In *The Old Testament Pseudepigrapha: Apocalyptic Literature and Testaments (Vol. 1)*. Doubleday.
- Takiguchi, M. (2017). *The Octateuch*. In V. Tsamakda (Ed.), *A companion to Byzantine Illustrated Manuscripts (pp. 214–226)*. Brill.
- Townsend, T. J. (Ed.). (1989). *Midrash Tanhuma: S. Buber Recension: Vol. 1: Genesis*. Ktav Publishing House.
- Weitzmann, K. & Massimo, B. (1999). *The Byzantine octateuchs: Mount Athos, Vatopedi Monastery, codex 602; Florence, Biblioteca Medicea Laurenziana, Codex Pluteus 5.38; Istanbul, Topkapi Sarayi Library, codex G. I. 8; Rome,*

Biblioteca Apostolica Vaticana, Codex Vaticanus Graecus 746 and Code. (Vol. 2). Princeton Univ. Pr.

Whiston, W. (1988). *The Works of Josephus: Complete and Unabridged*. Hendrickson Pub.

Wintermute, O. S. (1985). Jubilees. In H. Charlesworth (Ed.), *The Old Testament Pseudepigrapha, Vol. 2: Expansions of the Old Testament and Legends, Wisdom and Philosophical Literature, Prayers, Psalms, and Odes, Fragments of Lost Judeo-Hellenistic works* (Vol. 2, pp. 35–142). Doubleday and Company.

Yonge, C. D. (1993). *The Works of Philo: Complete and Unabridged*. Hendrickson Pub.

Online Sex Work of Women on *OnlyFans*: Oppression or Empowerment? *OnlyFans* Platformunda Kadınların Çevrimiçi Seks İşİ: Baskı mı Güçlenme mi?

M. Dilara Cılızoğlu*

Abstract

(Online) Sex work is a hot topic in feminist literature which is mainly studied with respect to two perspectives towards sex work: oppression and empowerment. This study aims to understand "How online sex work of women on *OnlyFans* can be interpreted and try to understand if *OnlyFans* can be explained through the perspectives of victimization and empowerment. For this purpose, this paper will provide a theoretical discussion about two main debates (oppression and empowerment) in the literature; be analyzed by taking *OnlyFans* as a case. Study results show that women's online sex work experience cannot be explained purely by oppression or empowerment paradigms, instead coexistence of oppression or empowerment should be taken into account. Secondly, emphasizing only the oppression or empowerment paradigm underestimates women's differences that directly affect women's online sex work experiences. Thus, intersectional analyses that are taken into women's age, race, and gender considerations are necessary in order to understand women's *OnlyFans* experiences. Last but not least, women's experiences of online sex work can change according to the motivation behind being a sex worker in *OnlyFans*.

Keywords: *OnlyFans*, online sex work,

Öz

(Çevrimiçi) Seks işİ, feminist literatürde genellikle iki perspektife dayalı olarak incelenen bir konudur: baskı ve güçlenme. Bu çalışma, "*OnlyFans* üzerindeki kadınların çevrimiçi seks işİ nasıl yorumlanabilir ve *OnlyFans*'ın mağduriyet ve güçlenme perspektifleri aracılığıyla açıklanıp açıklanamayacağını anlamaya yöneliktir. Bu amaçla, bu makale, literatürdeki iki ana tartışma (baskı ve güçlenme) hakkında teorik bir tartışma sunacak ve bunu bir vaka olarak ele alarak analiz edecektir. Çalışma sonuçları, kadınların çevrimiçi seks işİ deneyiminin sadece baskı veya güçlenme paradigmalarıyla açıklanamayacağını, bunun yerine baskı veya güçlenmenin bir arada var olduğunun göz önüne alınması gerektiğini göstermektedir. İkinci olarak, sadece baskı veya güçlenme paradigmasına vurgu yapmak, kadınların çevrimiçi seks işİ deneyimlerini doğrudan etkileyen kadınların farklılıklarını küçümsemektedir. Bu nedenle, kadınların *OnlyFans* deneyimlerini anlamak için kadınların yaş, ırk ve cinsiyet gibi demografik değişkenleri içeren kesişimsel analizlere ihtiyaç vardır. Son olarak, kadınların çevrimiçi seks işİ deneyimleri kadınların bu işİ hangi motivasyonun ile yaptıklarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *OnlyFans*, çevrimiçi

* M. Dilara Cılızoğlu, Research Assistant, Middle East Technical University, Department of Sociology, Ankara-Türkiye. E-mail: dilara.cilizoglu@gmail.com. Orcid No: 0000-0003-3858-8455.

(Bu çalışmanın makaleye dönüşmesini verdiği geri bildirimler, öneriler ve beni cesaretlendirmesi ile mümkün kılan sevgili hocam Ezgi Pehlivanlı'ya teşekkürü bir borç bilirim).

Original research article

Article submission date : 2 February 2024

Article acceptance date: 8 July 2024

1302-9916©2024 emupress

Özgün araştırma makalesi

Makale gönderim tarihi: 2 Şubat 2024

Makale kabul tarihi: 8 Temmuz 2024

Introduction

OnlyFans is relatively a new online space and studies concerning this platform are mushrooming. Launched in 2016, OnlyFans is a subscription-based social media platform where users can sell and/or purchase original content. When utilized as an adult site, users will post videos and photos to their accounts, which are protected by a paywall¹. Subscribers to this online platform increased especially during the Covid-19 pandemic in the world. The content of this platform is not limited to women's sex work or nudity but if the contents are reviewed the main way of using this online platform is based on women's sex work. Today this online site is an important way for women to earn money and it seems it will be increasing in the upcoming years (Boseley 2020). According to Litam et al., (2022)'s study which explores the demographic characteristics of OnlyFans users shows that, although most of the sexually explicit material users are male, content creators of those materials are mostly female. Because most of the content creators on Onlyfans are women and the platform's content are based on women's bodies and nudity, this paper focuses on intentionally only women's content creator's experience.

Studies concerning the platform (Fabiya 2022; Rodriguez 2022) indicates an effort to understand and evaluate this platform, where women often earn money by using their nudity or by doing sex work. This effort mainly divides literature about this topic into two. The first perspective is conceptualizing sex work on OnlyFans through the commodification of women's bodies and emphasizing how women are exploited and are in a victim position (Jones 2005; Prior et al 2013) or sex work as a type of work in that women can earn money and they can empower through this work (Döring et al 2022; Jones 2005).

This study is aiming to examine the mentioned dominant perspectives of OnlyFans in the literature to explore the peculiarity of women's experiences who produce content on this platform that would be lacking in mentioned main literature veins. The main question behind this endeavor is to understand "How online sex work of women on Onlyfans can be interpreted; whether it is exploitation that women are in a victim position, or it is a kind of work and platform that can empower women?". Thereby to further the debates by offering a new strain of understanding for the platform which interprets women's unique experiences, rather than the binary discussion in the literature, which seems to overlook the possible simultaneity between oppression and empowerment, although the relative weight may change depending on the circumstances, and even they may not be an explanation for certain experiences of women in the process.

Based on these, this paper proceeds with perspectives on the (online) sex work in the literature (perspectives of oppression and empowerment),

---

¹ <https://www.complex.com/life/a/joshua-espinoza/what-is-onlyfans-explainer>
Accessed on 08.01.2023

discussions found to be dominant for understanding the OnlyFans platform. After the methods section, results section shows how polymorphous perspective is beneficial to understand content creator women's sex work experience on OnlyFans is suggested after discussing Onlyfans based on mentioned dominant paradigms.

OnlyFans: Sign up to make money and interact with your fans²

OnlyFans is a website launched in 2016 by a United Kingdom-based company and became more widespread, especially during the pandemic. It is an online platform that allows content creators to share photos and videos with their subscribers in exchange for a monthly fee. The platform takes a 20% commission from the subscription fee, while the content creators receive 80% (Van der Nagel, 2021). Besides subscription fees, tips, private messages, and the pay-per-view feature are other fund resources of this platform. Although OnlyFans advertise itself as open to a variety of content, the majority of content is adult content which consists of sexual photos that include nudity and videos. The most unique characteristics of OnlyFans that are separated from other online social platforms are adult content and a subscription-based model where fans directly pay creators through tips, gifts, and subscriptions, not the payment system based on the number of views like YouTube and TikTok. (Hamilton et al 2022). Individuals who are 18 years old and above can create an OnlyFans account, but those who have a significant number of followers on other social media platforms like Instagram, particularly influencers and celebrities, have an advantage in gaining subscribers on OnlyFans. This is because they can leverage their existing fanbase to promote their OnlyFans profile, increasing their chances of attracting more subscribers (Boseley 2020). The most popular example of celebrity participation in OnlyFans is Bella Thorne who is an American actress and singer. She is so popular because she earned 1 million dollars in the first 24 hours after setting up her account. These kinds of examples are significant to understand that OnlyFans is not only a platform where women create content because of financial necessity but also celebrities and wealthy individuals like Bella Thorne create content on this platform to make adding more money to their earnings (Sanchez 2022). The price for a subscription on OnlyFans typically ranges from five to twenty dollars, which may vary depending on the content creator and the level of explicitness and nudity in their content (Hunt 2022). The platform is available worldwide and supports international payment gateways, allowing creators to receive payments from different countries but there is currently no application for the platform, and it can only be accessed through a web browser (Ford 2022).

The number of users of this platform is increasing from 7.5 million to 85. million (Boseley 2020). There are several reasons why OnlyFans is increasing

---

² Promises of OnlyFans on their website: <https://onlyfans.com/>

during the pandemic. Firstly, because sex work requires physical contact, sex workers have to digitalize their work to prevent themselves from Covid (Sanchez 2022). Secondly, this increase is also explained in relation to the loss of income sources for a lot of individuals during the pandemic period (López 2020). In other words, during the covid period, a lot of people face the risk of unemployment or lost wages because of the economic instability and recession and in this context, OnlyFans can be interpreted as a “mode of survival” for those people (Sanchez 2022, p.7). Thirdly, Hamilton et al (2022) study based on 22 semi-structured interviews with current and past OnlyFans content creators show that people have more leisure time during the pandemic (especially marginalized groups) is also one important reason why OnlyFans as a platform become so popular during this period. OnlyFans is a pioneer in the transformation of sex work and especially with the increased usage of this platform during the covid period; research studies, academic and journal articles, and thesis studies have mushroomed to understand this relatively new platform in terms of sociologically. One of the efforts of literature is to understand its effect on women’s lives and understand the positive and negative sides of this platform for women and their position on it. If the literature is revisited according to this effort, the literature can be divided into two. One side focuses focusing the positive effects of OnlyFans on women’s lives which can be interpreted as empowerment, the second side is mostly focused on the negative effects which focus on the victimization and exploitation part of sex work. Following section is elaborating on this main channels of perspectives.

Perspectives Towards the (Online) Sex Work

Sex work is defined as “sexual services or performances in exchange for material compensation (Weitzer 2000, p.259). The term is developed as an alternative to the concept of prostitution which mostly implies criminality and deviance (Sanchez 2022) but still, in the literature, it can be used interchangeably with prostitution. Most of the time sex work is conceptualized in social sciences as “a form of deviant behavior, a type of gender relations, and as a distinct occupational sector” (Weitzer 2009, p. 214). Although there are some different types of sex work, prostitution and female sex work are overstudied types of sex work in the literature. Today, sex work become an umbrella term that includes direct and indirect types. While street prostitution escorts and brothels are categorized as direct, lap dancing, swinger clubs, and massage parlors are categorized as indirect ones (Harcourt and Donovan 2001).

Together with technological advancements like every occupation sex work has undergone some changes with technology. As an output, there are some new types of technology-mediated sex work like phone sex, instant messaging, and webcamming (Cunningham 2018). OnlyFans can be interpreted as an indirect sex work and it is a relatively new output of this technological transformation of sex work. Because this is the platform that gives the possibility to content creators to earn money. Since OnlyFans is a platform that allows content producers to earn money by presenting sexual content, the

literature on this platform cannot be considered independent of the sociology of sex work discussions. When the literature is revisited, the paradigms perceiving online sex work as a source/outcome of oppression and empowerment, are two important paradigms to answer “how sex work is interpreted sociologically” in the case of OnlyFans.

Sex Work Interpreted as Oppression

According to the oppression paradigm, historically sex work is a reflection of the patriarchal structure of societies and it causes exploitation, subjugation, and violence against women. (Weitzer 2009; Farley and Kelley 2000). In other words, it “objectifies women by reducing them to sex; sex that incites violence against women and reduces women to commodities for market exchange” (Barry 1996, p.1) There is an essentialist understanding of the oppression paradigm that almost all women who earn money by sex work experience physical, sexual, and emotional abuse, using drugs or drug addicted, all customers used sexual violence and physical assault, experience terrible and exploitative working conditions. (Farley 2004; Weitzer 2009). As it can be understood from the assumptions there is understanding that desperate women become sex workers because of economic insufficiency and precarity and they want to exit sex work if it is possible. Because the main reason for engaging in sex work is financial necessity, most disadvantaged groups have to become sex workers.

Monroe (2008) emphasizes the link between poverty and prostitution. According to Monroe (2005) female sex workers, particularly those from ethnic minority backgrounds, tend to be in a state of financial hardship, lacking education and marketable skills. Traditional theories of prostitution are based on oppression and mostly overemphasize insufficient economic conditions like poor housing and living conditions, lacking education, and previous coercive, forced exploitative sexual experiences. In other words, “prostitutes were described as being dispossessed, dislocated, and helpless” (Kisil and Davey 2000, p.5)

Sex Work Interpreted as Empowerment

Second perspective is the empowerment perspective which is totally opposed if it is compared to the oppression perspective. Contrary to anti-prostitution feminists (Pateman 2016), according to this perspective, sex work is just another type of work (McLeod 2022) and it has the potential to empower workers as other occupations have (Carmen and Moody 19859). From this perspective, sex work is not the last option for poor women to earn money; on the contrary, it involves human agency. The most important empowerment paradigm emphasizes that exploitation is not inherent to sex work. In other words, exploitation can be a part of sex work like other work’s part. Furthermore, “sex work can enhance a person’s socioeconomic status and provide greater control over one’s working conditions than many traditional jobs” (Weitzer 2009, p. 215). McLeod (2022) criticized the criminalization of sex work by emphasizing sex work should not be interpreted as work that only a

small number of deviant women engage in. Augustin (2007) is a scholar who studies sex work in the migration context and her study based on migrant sex workers' testimony criticizes mainstream understanding interpreting poor migrant women who sell sex with human trafficking. However, Augustin underlines that migrants have an active agency that can calculate pros and cons and they prefer to sell sex with their free will because they are "fleeing from small-town prejudices, dead-end jobs, dangerous streets, and suffocating families" (Augustin 2007, p.45). This study and its results are important literature overstudy migrant women's sex work experiences by emphasizing victimization and exploitation.

In general, scholars who support the empowerment paradigm believe that sex work can be "edifying, lucrative, or self-esteem" (Weitzer 2009, p.213). Because both the perspective one-dimensional most of the time oppression paradigm scholars focus on the most dramatic example of sex workers and it also affects their language; they mostly use sexual slavery (Barry 1984), paid rape (Day 2021), and survivors. On the contrary, scholars from the empowerment paradigm mostly focus on success stories of sex workers that caused liberation and upward mobility in the sex worker's life.

Methods

In this study, I relied on descriptive literature analysis to answer my main question. This study can be interpreted as the first part because, after this descriptive analysis, I will plan my interview questions to explore the experiences of women content creators on OnlyFans by using in-depth interviews. For this reason, this first step based on descriptive analysis is important in terms of understanding discussions on literature about OnlyFans and preparing interview questions accordingly.

To find related scientific material, I utilized resources like jstor.org, Google Scholar, and libgen focusing on materials published up to May 2023. After conducting a literature review on this topic, I identified several themes and formulated my research question. In order to access appropriate literature, I employed the following keywords: "Women experiences of OnlyFans", "interpretation of OnlyFans", "empowerment of women through OnlyFans", and "Exploitation of women through OnlyFans". Through this process, I realized that when studying OnlyFans in conjunction with content creators' experiences, scholars generally hold two main perspectives. The first perspective revolves around empowerment, emphasizing the positive effects of OnlyFans and how it provides women with a possibility for liberation. The second perspective view OnlyFans through the lens of oppression and exploitation, considering it as a new version of traditional sex work with similar mechanisms of exploitation that have not changed fundamentally for women. However, it also acknowledges the emergence of new challenges and negative aspects unique to this platform.

Limitations of study

We know from the literature that there are not only women who are sex workers in OnlyFans but also there are a lot of people from different genders. It

is a well-known fact that LGBTQ+ identities are experiencing inequality and harassment in society (Mckay et al 2019; Hoskin, 2019; Tran et al 2023), and most of the time they have to struggle to get rights that heterosexual people already have like marriage. Thus, this can change the direction of oppression and empowerment discussions. However, this does not mean that their OnlyFans experience only can be explained with an oppression paradigm, not empowerment. This only meant that their sex work experience in OnlyFans has need direct focus. In other words, because of the limitation of time, I have only focused on women sex workers' experiences of OnlyFans but I am aware of the fact that LGBTQ+ sex workers' experiences require a specific and direct focus. Thus, explanatory studies based on qualitative empirical evidence about both women and LGBTQ+ individuals OnlyFans experiences will be an important contribution to the literature which is my future study plan.

Another limitation of this study is not elaborate on immanent stratification in OnlyFans. Although it is a digital platform that can open to everyone who is older than 18 years old, OnlyFans like other digital platforms cannot be thought of separately from stratification mechanisms and inequalities in society. Thus, the hierarchy of OnlyFans is also an important topic that should be taken into account. For example, literature shows that content creators and users are mostly White (Litam et al. 2022). In other words, like sexual orientation and gender, race is an important factor that can be thought of together with the OnlyFans structure because it directly affects a person's OnlyFans experience in terms of oppression and empowerment. Besides race, to what degree one's content is explicit or whether one have any fan base account or popularity before you signed up for an account in the OnlyFans account are another important indicator that shapes this hierarchy. The following results section will focus on the descriptive examination of empowered positive) and oppressed (negative) aspects of sex work in OnlyFans by focusing on related literature.

Results

OnlyFans: "Old job, New Name": Tracing oppression on the online space

As discussed in the "Perspective Towards the (Online) Sex Work" section, there is some literature that claims that although this is a new form of sex work that is technology-mediated, oppression and exploitation is an intrinsic characteristic of OnlyFans like in all other types of sex work. In fact, because digitally mediated sex work has some unique characteristics compared to traditional sex work, there are different kinds of oppression and exploitation mechanisms that are sociologically important. Doxing and capping, emotional work and overworking of online sex work which are significant exploitative characteristics of online sex work on OnlyFans will be discussed in this section.

The first one is the possibility of doxing and capping which are specific types of online harassment. Doxing is a complex and gendered process where one or more individuals intentionally seek and widely distribute private or personal identifying information about another person (subject/target) through online channels without their consent (Eckert and Metzger-Riftkin 2020). As it is

understood from the definition OnlyFans opens the possibility for doxing when content creator women share personal information about themselves with their subscribers. Capping is another form of online harassment. Capping refers to the unauthorized recording and dissemination of explicit performances by content creators. While customers are initially restricted to using these recordings for personal purposes, "capped" videos are frequently uploaded to adult websites and can be sold without the performer's consent (Jones 2015). Taking screenshots of content without permission from the creator can be a common example of how capping occurs in OnlyFans. The possibility of doxing and capping destruct the anonymity character of OnlyFans and it create dangerous results in terms of privacy. Atkinson's (2022) qualitative study results show that some content creators worry about blackmailing especially when their parents and relatives did not know about their OnlyFans account. Besides doxing and capping which are a specific type of online harassment, literature shows that (Atkinson 2022; Safee 2021) content creators can get hateful comments about themselves, their bodies, and appearances which is also one form of harassment. In other words, OnlyFans create an online environment where any type of harassment (except physical one) can emerge, there are not any mechanisms to prevent insulting comments and hateful attitudes in OnlyFans.

The second one is the emotional labor that OnlyFans required. Emotional labor is developed by Hochschild (2012) to understand workers' experiences in service sectors which require face-to-face and voice-to-face contact with the customer. In the "Managed Heart" (2012) book by Hochschild, the author gives examples of emotional labor by explaining flight attendance work experience which is directly related to making customers comfortable and happy. Thus, even if they felt bad and sad, they should smile, and be respectful and kind all the time to transfer positive feelings to the customers. This situation is conceptualized as "acting" (Hochschild 2012, p.38). Hochschild also mentions most of the time employers expect this kind of emotional labor, especially for women's service workers. For those reasons, most of the time emotional labor is interpreted as an unpaid and unspoken part of women's service work (Safee 2021). When emotional work is interpreted in OnlyFans context, it can easily be said that women's content creator work is also emotional. Although they haven't got any supervisor that should control and check customer satisfaction, the number of subscribers and money they can earn is an important element in their job. For increasing their subscribers, producing content is not enough but making them comfortable and happy is one side of their work. As Safee (2021) emphasizes in her master thesis based on in-depth interviews with content creator sex workers on OnlyFans Subscriber interaction is one of the important elements of OnlyFans that require emotional work. According to her result acting as if they were happy is just one part of emotional work but content creators spent "a lot of effort to make their subscribers feel as if they have a personal connection to them" (Safee 2021, p.44) This personal connection requires knowing subscribers' personal life like their current problem at work or name of pets. Especially considering that the use of OnlyFans has increased during the pandemic period, the emotional work of content creator women's

efforts to make their subscribers feel good and comfortable will be more visible. Safee's study results support this argument because the study shows that the number of subscribers who sought meaningful conversation increased and this could be attributed to people's desire for solace and support during difficult circumstances.

The third one is overworking. Although most people assume that being a content creator on Onlyfans is not a real job or that creating content on OnlyFans is an easy way of earning money, it requires a lot of labor. First of all, like every content producer, OnlyFans content producers have to be creative and increase the number of subscribers by constantly producing new and interesting content. Secondly, besides being creative, their jobs are directly related to their body and they invest their body in order to make more subscribers and sometimes to change their physical appearance to create more original content. As Cardoso and Scarcelli (2021) 's study based on OnlyFans content creators' body preparation and representation processes shows that content creators "have specific hairdo routines, or using specific outfits; and by changing the physical properties of their bodies via exercise or the thought-out deployment of specific dietary routines" (p.106). Thirdly, their job did not end when they prepare content but editing the visual or audiovisual material is also an important part of the post-production process. Although this seems like a technical part of this job, this technical part which is related to how they frame and pose their body is related to the question of which narrative they want to have in their content. As a result of Cardoso and Scarcelli (2021)'s thematic analysis of in-depth interviews, there are mostly three types of narratives that OnlyFans creators use while they create content. "Glamourised" is related to the accepted aesthetic presentation of self which is associated with sexual tropes, "everyday life" is a standard and normal presentation of the normal and casual appearance of women's bodies, and "an essentialist embodiment" which implies their body is their biological inheritance (p.107). As it is understood, creating content on OnlyFans and earning money on it requires a lot of time because they are not just providing some nudity content but they create content that tells stories according to subscribers' preferences.

OnlyFans: Possible Empowerment Path for Women?

Mentioning some empowerment side (positive) of OnlyFans in terms of the sex work experiences of women is possible by focusing on literature. The first one is decreasing physical violence toward women because OnlyFans (digital commercial sex) do not necessitate physical contact due to the technologically mediated nature like in phone sex, and instant messaging. In other words, technology creates an environment that is not based on physical space and prevents violence against women (Sanders 2016). In other words, it eliminates risks associated with traditional street sex work like "risk of arrest, violence from bystanders or targeted hostility from perpetrators" (Cunningham et al. 2018, p.54). Besides preventing physical violence, this characteristic of OnlyFans gives the possibility to sex workers to maintain their job without being Covid during the Covid-19 pandemic period.

Secondly, most of the sex work literature mentions how sex workers are exploited because of intermediary agencies (Gerassi 2015; Karandikar and Prospero 2010). In other words, most of the time, women's labor in sex work is controlled by "third-party management like pimps or pornography directors" (Sanchez 2022, p.2). This cannot be the case for women who earn money through creating content in OnlyFans because they have the ability to control their accounts, content, and money.

This also brings us a third positive effect of OnlyFans, controlling the working schedule and deciding which kinds of content women are going to create for whom (Jones 2015). Hamilton et al.'s (2022) studies focus on the motivations of content creators' adults (most of them are women) and study results emphasize that one of the motivations behind being a content creator on OnlyFans is perceiving OnlyFans as a better alternative to other kinds of service or gig works³. In other words, women are active agents in this period because they compare OnlyFans with other kinds of informal (gig) jobs and they prefer OnlyFans by calculating the pros and cons. Besides, as mentioned in the introduction section there are a lot of celebrities in OnlyFans who create content to earn money. In this sense, stereotypical poor or migrant women who had no choice other than being sex workers are not relevant for all women content creators in OnlyFans.

The fourth characteristic of this platform which can empower content creator women is their relationship with their bodies. One of the important results of Hamilton et al. (2022) study is women use OnlyFans because they interpret this platform as a form of sexual expression. Most of the content creators that they interviewed stated that they already have sexual content archives and making money from their already available archive is logical and fun for them. This study's results also show that most of the women did not start creating sexual content with the emergence of OnlyFans, but maybe they decided to sell their sexual content via OnlyFans and earn money. Besides sexual expression, Atkinson's (2022) qualitative study with content creators in Onlyfans suggests that confidence building is one empowering result of OnlyFans. Some of Atkinson's interviewees mention they "become more comfortable and less insecure with their body" (p.66) after they create and sell sexual content in OnlyFans.

Fifthly, if it is compared to a direct type of sex work like street prostitution, OnlyFans give a possibility a certain degree of anonymity to a person and this anonymity characteristic of OnlyFans decreased stigmatization of sex work in women's social life. Moreover, OnlyFans cannot have a search feature which means to access someone's account either the user knows the specific username of the content creator or the link should provide to the content creator themselves. OnlyFans is a platform that combines sex work and social media, and for this reason, the stigma associated with sex work is decreased

---

³ According to Flanagan's (2017, p.379) definition, gig work is "platform-based 'gig' employment, which uses digital technology to mediate the process of commissioning, supervision, delivery, and compensation of work performed by workers on a contingent, piece-work basis."

(Hamilton et al. 2022; Lippmann et al. 2023). When we evaluate the indirect feature of sex work on OnlyFans along with its anonymous feature, OnlyFans provides the opportunity to have a second job (additional source of income).

Last but not least, although the content creator's work on this platform is conducted individually, there is a community aspect of OnlyFans like in all other social media platforms. In other words, "OnlyFans offers a community feeling" (Atkinson 2022, p.82) to both creators and fans. Like in other social media, content creators can support each other's OnlyFans account by re-sharing their posts which increases their popularity and they can earn more money. Besides the economic aspect, it is a community that enables interaction (Uttarapong et al. 2022). Content creators can interact with each other and share their both good and bad experiences regarding OnlyFans and give some tips.

From now on, I focused on the interpretation of online sex work in OnlyFans from the oppression or empowerment paradigm. However, I think it is more productive to focus on the unique experiences of women who produce content and the content production processes of women on Onlyfans, instead of fully adopting one of the two views and coming to a conclusion about Onlyfans. For this reason, the next section will focus on how polymorphous understanding can be developed for OnlyFans without reducing oppression or empowerment.

Polymorphous Understanding of Sex Work in OnlyFans

Although points highlighted by two opposite views toward sex work in OnlyFans in the previous section are valuable, they are not enough to understand the experiences of women. Because either the oppression or empowerment perspective interprets sex work in OnlyFans as deterministic. Instead of a static understanding that is based on the reification of sex work in OnlyFans, I believe that we should focus on the agency side of the story. In other words, instead of developing one static perspective of sex work in OnlyFans and trying to understand all women sex worker experiences in OnlyFans through this perspective, social scientists focus on the agency part of the sex work considering all agencies experiences are unique and most of the time it cannot simply justify neither oppression nor empowerment paradigm. In the light of those understanding, in this section, I highlight three problematic issues if either oppression or empowerment paradigm is adopted to understand sex worker women's experience in OnlyFans.

The first problem can be summarized with the question: What if the women's experience is not purely oppression or empowerment? Women's sex work on the OnlyFans platform can include both oppression and empowerment experiences. In other words, it is possible to talk about the coexistence of oppression and empowerment, instead of describing a women's experience where only one of these two perspectives dominates. For example, a woman who has been subjected to sexual and physical violence many times because of her direct sex work experience can continue to earn money through this platform without being exposed to physical violence thanks to OnlyFans. But

again, the same woman may have been exposed to the types of online harassment discussed earlier, such as doxxing and capping.

As can be seen from this example, women's online sex work experiences cannot be solely explained with the empowerment or oppression paradigm, on the contrary, it can be explained with the coexistence and intertwining of these two. Besides the coexistence of two paradigms together, the online sex work experiences of women can change over time. In other words, at the beginning of online sex work experiences of women, the positive sides of OnlyFans can be dominant for women and women can feel empowered but after a while the situation can change and negative sites can be dominant. For example, as mentioned before, during covid direct sex work becomes more dangerous for women because of the possibility of infection but for most women, sex work is the only way of earning money. Besides sex workers, a lot of women lost their jobs because of the economic depression that is experienced during the pandemic. In this context, doing sex work in OnlyFans has empowered both sex worker women and women who lost their job. But after a while, women can be exhausted because of the emotional work that OnlyFans requires. As those examples highlight time and context are two important elements that directly affect women's sex work experiences on OnlyFans. That is, while empowerment and exploitation may occur simultaneously, which one dominates in women's experience may vary with time and context.

The second problem comes from assuming that women as a homogenous category and that their experiences of online sex work are similar. However, it should not be forgotten that women's age, class, and race can totally change their online sex work experiences. For this reason, instead of trying to answer whether OnlyFans is a platform that empowers or oppresses women, we should ask which women experience what. For example, is it possible to explain the OnlyFans experience of a White, middle-class, young woman and the OnlyFans experience of an Afro-American, working-class woman with three children from the same paradigm? There is also important literature on how race is an important factor that shapes Black women's online sex work experiences (Jones 2015; Evans 2021) and how intersectionality discussion is necessary to understand Afro- American women's online sex work experiences (Moorman and Harrison 2016). Therefore, it can be said that OnlyFans cannot be considered apart from the inequality mechanisms that already exist in society. Therefore, the two women in the example have different experiences and practices in every stage of life, not just the practice of experiencing OnlyFans. For this reason, focusing on the uniqueness of the online sex work experience of these women from different races, ages, and social classes will be more valuable than focusing only on the oppression and empowerment paradigm. In other words, the question of how existing inequality dynamics affect the sex work experience of women in OnlyFans would be much more appropriate.

The third critic is also related to the second one. Women's experiences of online sex work can change according to the motivation behind being a sex worker in OnlyFans. As it is mentioned previously, there can be different motivations behind being an online sex worker like economic necessity, fun, and second gain. In this regard, understanding those motivations are important

because it also changes the total experiences of content creator women in OnlyFans. Let's remember Bella Thorne who is an American actress and singer and she earned 1 million dollars in the first 24 hours after setting up an account. Although we cannot easily answer the question of what is the motivation of Bella Thorne to be a content creator in OnlyFans, I believe that we can easily say that her motivation is not an economic necessity but can be fun or gaining additional income. In other words, it can be easily said that Bella Thorne's motivation is totally different from a content creator woman who is poor, comes from Afro- an American background, and has three dependents. Besides, their relationship with OnlyFans should be different because if Bella Thorne feels exploited or has any negative experiences in regard to OnlyFans she can quit easily but this does not relevant for other women who have to earn money to sustain their life or Bella Thorne has a chance to mention her negative experiences about OnlyFans via in social media or giving press briefing which means she has the power to create public agenda. For sure, those motivations did not only change the sex work experiences of these two women in OnlyFans but it also changes all negotiations and strategies that women can develop in this platform.

Conclusion

This paper's main aim is to elaborate on why victimization and empowerment perspectives provide a partial understanding of content creators' experience in OnlyFans. For this purpose, after explaining dominant perspectives in the literature towards (online) sex work and explaining OnlyFan's characteristics as an online platform, I focused on how dominant perspectives toward sex work can be reflected OnlyFans which are either oppression or empowerment paradigms. Although most of the scholars did not mention explicitly using oppression or empowerment conceptualizations, when the studies are reviewed, there is a dominant tendency that either focus on the negative or the positive sides of online sex on OnlyFans. Some scholars who mainly mention negative sides claim that there is no big difference between direct sex work and online sex work on OnlyFans and they interpret online sex work on Onlyfans as a sex work that contains all negative and exploitative characteristics of direct sex work. Another group of scholars who focus on negative and exploitative sides claim that because it is digitally mediated there are some new negative aspects different than direct sex work. Those groups of scholars mostly focus on increasing the possibility of doxing and capping which are types of online harassment, intense emotional labor that sex work on OnlyFans requires, and mentioning how being a content creator in OnlyFans requires overworked by focusing on the content creation process requirements.

Scholars who focus on the positive sides are mostly focusing on OnlyFans's empowering characteristics. Those empowering characteristics are most of the time based on a comparison between direct sex work and online sex work on OnlyFans. Those characteristics are decreasing physical violence which is common in direct sex work, not containing any intermediary mechanisms that exploit women's earning through sex work, creating opportunities like

controlling working schedule compared to other types of gigs works, allowing space for sexual expression, providing a certain degree of anonymity which decrease stigmatization, offering communal interaction and solidarity based on the interaction between content creators.

Although those paradigms can be beneficial to understanding women's online sex work experiences on OnlyFans, there is a danger that most of the time they end up with a deterministic understanding. Thus, this paper suggests polymorphous understanding due to the fact that all women's experiences are unique and most of the time it cannot simply justify either oppression or empowerment paradigm.

To support this argument, I highlighted three critical points. The first one is most of the time women's online sex work experience cannot be explained purely by oppression or empowerment paradigms, instead coexistence of oppression or empowerment should be taken into account. Secondly, emphasizing only the oppression or empowerment paradigm underestimate women's differences that directly affect women's online sex work experiences. Thus, women's age, race, and gender are significant characteristics that affect all experiences. In relation to the second one, thirdly, women's experiences of online sex work can change according to the motivation behind being a sex worker in OnlyFans. Thus, it should not be forgotten that celebrity women's motivations for being content creators on OnlyFans cannot be interpreted as same as women's motivations whose only income source is OnlyFans.

Taking into those three critics and this study's limitation indicated in the method section consideration, further studies based on intersectionality will be necessary for the literature to draw a more comprehensive picture of content creator's online sex work experiences on OnlyFans.

References

- Atkinson, T. C. (2022). *Sex-e-Work: An Exploration on the Rise of OnlyFans as a Space for Sexually Explicit Content* (Doctoral dissertation, Carleton University).
- Augustine (2007) Agustín, L. M. (2008). *Sex at the margins: Migration, labour markets and the rescue industry*. Bloomsbury Publishing.
- Barry, K. (1984). *Female sexual slavery*. NyU Press.
- Barry, K. (1996). *The prostitution of sexuality*. NyU Press.
- Boseley, M. (2020) 'Everyone and their mum is on it': OnlyFans booms in popularity during the pandemic. The Guardian, December 22. <https://www.theguardian.com/>
- Cardoso, D., & Scarcelli, C. M. (2021). The bodies of the (digitized) body: Experiences of sexual (ised) work on OnlyFans.
- Carmen, A., & Moody, H. (1985). *Working women: The subterranean world of street prostitution*. Harper & Row.
- Cunningham, S., Sanders, T., Scoular, J., Campbell, R., Pitcher, J., Hill, K., ... & Hamer, R. (2018). Behind the screen: Commercial sex, digital spaces and working online. *Technology in society*, 53, 47-54.

- Day, S. (2021). What counts as rape?: physical assault and broken contracts: contrasting views of rape among London sex workers. In *Sex and violence* (pp. 172-189). Routledge.
- Döring, N., Bhana, D., & Albury, K. (2022). Digital sexual identities: Between empowerment and disempowerment. *Current Opinion in Psychology*, 101466. Vol 48, 1-7.
- Eckert, S., & Metzger-Riftkin, J. (2020). Doxxing. The international encyclopedia of gender, media, and communication, 1-5.
- Evans, J. (2021). Link in bio: Exploring the emotional and relational labour of Black women rappers in sexual dance economies on OnlyFans. *Global Hip Hop Studies*, 2(2), 179-198.
- Fabiyi, M. E. (2022). A Look at Sex Work and OnlyFans Through Self-Definition and Hegelian Dialectic.
- Farley, M. (2004). "Bad for the body, bad for the heart": Prostitution harms women even if legalized or decriminalized. *Violence against women*, 10(10), 1087-1125.
- Farley, M., & Kelly, V. (2000). Prostitution: A critical review of the medical and social sciences literature. *Women & Criminal Justice*, 11(4), 29-64.
- Flanagan, F. (2017). Symposium on work in the 'gig' economy: Introduction. *The Economic and Labour Relations Review*, 28(3), 378-381.
- Ford, A. "I'd be Mortified if Someone Thought I was Putting my Bum Online for Some Fucking Gucci Sandals": Liminality, Ownership and Identity—A Case-study of Sex Work on OnlyFans. (2022) *DEARCADH*, 27.
- Gerassi, L. (2015). From exploitation to industry: Definitions, risks, and consequences of domestic sexual exploitation and sex work among women and girls. *Journal of human behavior in the social environment*, 25(6), 591-605.
- Hamilton, V., Soneji, A., McDonald, A., & Redmiles, E. (2022). "Nudes? Shouldn't I charge for these?": Exploring What Motivates Content Creation on OnlyFans. *arXiv preprint arXiv:2205.10425*.
- Harcourt, C., & Donovan, B. (2005). The many faces of sex work. Sexually transmitted infections, 81(3), 201-206.
- Hochschild, A. R. (2019). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. University of California press.
- Hoskin, R. A. (2019). Femmephobia: The role of anti-femininity and gender policing in LGBTQ+ people's experiences of discrimination. *Sex Roles*, 81(11-12), 686-703.
- Hunt, S. (2022). The Craft Club: Surveillance and Risk Within the OnlyFans Community. *Critical Reflections: A Student Journal on Contemporary Sociological Issues*.
- Jones, A. (2015). For black models scroll down: Webcam modeling and the racialization of erotic labor. *Sexuality & Culture*, 19, 776-799.
- Jones, A. (2015). Sex work in a digital era. *Sociology Compass*, 9(7), 558-570.
- Karandikar, S., & Prospero, M. (2010). From client to pimp: male violence against female sex workers. *Journal of interpersonal violence*, 25(2), 257-273.

- Kissil, K., & Davey, M. (2010). The prostitution debate in feminism: Current trends, policy and clinical issues facing an invisible population. *Journal of Feminist Family Therapy*, 22(1), 1-21.
- Lippmann, M., Lawlor, N., & Leistner, C. E. (2023). Learning on OnlyFans: User Perspectives on Knowledge and Skills Acquired on the Platform. *Sexuality & Culture*, 1-21.
- Litam, S. D. A., Speciale, M., & Balkin, R. S. (2022). Sexual attitudes and characteristics of OnlyFans users. *Archives of Sexual Behavior*, 51(6), 3093-3103.
- López, C. (2020, June 17). A wave of people turned to OnlyFans to earn money when they lost their jobs due to the pandemic. *Insider*. <https://www.insider.com/people-are-creating-only-fans-accounts-after-losing-jobs-during-pandemic-2020-6>
- McKay, T., Lindquist, C. H., & Misra, S. (2019). Understanding (and acting on) 20 years of research on violence and LGBTQ+ communities. *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(5), 665-678.
- McLeod, E. (2022). *Women working: Prostitution now*. Taylor & Francis.
- Monroe, J. (2005). Women in street prostitution: The result of poverty and the brunt of inequity. *Journal of poverty*, 9(3), 69-88.
- Moorman, J. D., & Harrison, K. (2016). Gender, race, and risk: Intersectional risk management in the sale of sex online. *The Journal of Sex Research*, 53(7), 816-824.
- Pateman, C. (2016). Sexual contract. *The wiley blackwell encyclopedia of gender and sexuality studies*, 1-3.
- Prior, J., Hubbard, P., & Birch, P. (2013). Sex worker victimization, modes of working, and location in New South Wales, Australia: a geography of victimization. *Journal of Sex Research*, 50(6), 574-586.
- Rodriguez, T. (2022). *Taboo to Trendy: How Is Onlyfans Breaking Boundaries and Creating Narratives* (Doctoral dissertation, Southeastern Louisiana University).
- Safaei, A. (2021). *Sex, Love, and OnlyFans: How the Gig Economy Is Transforming Online Sex Work* (Doctoral dissertation, San Diego State University).
- Sanchez, S. (2022). The World's Oldest Profession Gets a Makeover: Sex Work, OnlyFans, and Celebrity Participation. *Women Leading Change: Case Studies on Women, Gender, and Feminism*, 6 (1), 4-17.
- Sanders, T. (2016). Inevitably violent? Dynamics of space, governance, and stigma in understanding violence against sex workers. In *Special issue: Problematizing prostitution: critical research and scholarship* (Vol. 71, pp. 93-114). Emerald Group Publishing Limited.
- Tran, D., Sullivan, C. T., & Nicholas, L. (2023). Lateral violence and microaggressions in the LGBTQ+ community: a scoping review. *Journal of homosexuality*, 70(7), 1310-1324.
- Uttarapong, J., Bonifacio, R., Jereza, R., & Wohn, D. Y. (2022, April). Social support in digital patronage: Onlyfans adult content creators as an online

- community. In CHI Conference on Human Factors in Computing Systems Extended Abstracts (pp. 1-7).
- Van der Nagel, E. (2021). Competing platform imaginaries of NSFW content creation on OnlyFans. *Porn Studies*, 8(4), 394-410.
- Weitzer, R. (2000). Deficiencies in the sociology of sex work. *Sociology of Crime, Law, and Deviance*, 2, 259-279.
- Weitzer, R. (2009). Sociology of sex work. *Annual review of Sociology*, 35, 213-234.

Calixthe Beyala'nın *Femme nue femme noire* Romanında Postkolonyal Feminizm

Postcolonial Feminism in Calixthe Beyala's *Femme nue femme noire* Novel

Cansu Avcı*

Öz

19. yüzyıldan günümüze kadar uzanan feminist hareket, kadınlara yönelik her türlü eşitsizliği ortadan kaldırmayı, böylece kadınların siyasi eşitlik, eğitime adil erişim ve eşit ücret gibi birçok alanda haklarını elde etme mücadelesini amaçlar. Bu talepler feminist hareketin kökenindeki temel güçleri oluşturmaktadır. 21. yüzyılın önemli postkolonyal teorisyenlerinden olan Gayatri Chakravorty Spivak, Homi Bhabha ve Edward Said ise feminizm hareketinin yalnızca Batılı beyaz kadınların hak ve özgürlükleri için mücadele ettiğini, Afrikalı siyahi kadınların ırkçılık, ötekileştirme, cinsiyet ayrımcılığı, izolasyon ve eğitimde eşitsizlik gibi konularda yaşadığı sıkıntıları ele almada ve bunlarla mücadele etmede yetersiz kaldığına vurgu yaparlar. Sözü edilen kuramcılar, Batı feminizm hareketinin evrensel olduğu fikrini reddederek asıl meselenin üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan kadınların yaşadığı dramları duyurmak olduğunu belirtirler. Çağdaş Fransız postkolonyal feminist edebiyatının önde gelen isimlerinden Calixthe Beyala da eserlerinde Afrikalı kadının sesini duyurması açısından dikkat çeker. Yazar pek çok romanında aşk, kimlik arayışı, göç, kadın bedeni, cinsellik ve ataerkil sistem gibi kadın sorunlarını işler. Bu çalışmanın amacı, literatür taraması yöntemiyle postkolonyal feminizm bağlamında Beyala'nın *Femme nue femme noire* adlı romanında ataerkil annelik, kadın gücü ve kadın bedeni temalarını

Abstract

The feminist movement, which has spanned from the 19th century to the present day, aims to eliminate all forms of inequality against women and thus fight for women's rights in many areas such as political equality, fair access to education and equal pay. These demands form the fundamental driving forces behind the feminist movement. 21st century postcolonial theorists such as Gayatri Chakravorty Spivak, Homi Bhabha and Edward Said emphasize that the feminist movement has only fought for the rights and freedoms of white Western women and has failed to address and combat the problems of black African women including racism, marginalization, gender discrimination, isolation, and educational inequality. These theorists reject the notion of Western feminism as universal and emphasize the need to highlight the struggles of women living in third world countries. Calixthe Beyala, a leading figure in contemporary French postcolonial feminist literature, is notable for giving voice to African women in her works. In many of her novels, the author deals with women's issues such as love, the search for identity, migration, the female body, sexuality and the patriarchal system. The aim of this study is to analyze the themes of patriarchal motherhood, female power, and the female body in Beyala's novel *Femme nue femme noire* within the context of postcolonial feminism, using a literature review method. The study concludes that Black women, in particular,

* Öğretim Görevlisi Dr., Cansu Avcı. Marmara Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu. E-mail: cansu.avci@marmara.edu.tr, Orcid No: 0000-0001-9336-8127.

analiz etmektedir. Çalışmada, özellikle siyahi kadınların kendi deneyimlerini ortaya çıkarma cesaretini göstermeleri gerektiği, ikincil konumundan kurtularak özgün ve bağımsızlıkları için mücadele etmeleri gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Literatür taraması, feminist hareket, postkolonyal feminizm, postkolonyal teorisyenler, Calixthe Beyala.

need to have the courage to reveal their own experiences, to break free from their secondary position, and to fight for their individuality and independence.

Keywords: Literature review, feminist movement, postcolonial feminism, postcolonial theorists, Calixthe Beyala.

Giriş

19. yüzyıldan günümüze kadar uzanan dönemde kadınlar, feminist harekette yer alarak siyasette, eğitimde ve çalışma hayatında erkeklerle eşit haklara sahip olabilmek için çeşitli mücadeleler vermişlerdir. Örneğin; 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden I. feminist dalga, İngiliz feminist yazar Mary Wollstonecraft'ın (1759-1797) *Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi* (A Vindication of the Rights of Women, 1792) adlı kitabında kadınların oy kullanma hakkı, mülkiyet hakkı ve eğitimde fırsat eşitliği (1792: 146) gibi talepler üzerine kurulmuştur. Kadının toplumdaki yerini ve rollerini tartışmak için ortaya çıkan, 1960'ların başından 1970'lerin sonlarına kadar süren II. dalga feminist hareketi ise eşit haklar düşüncesi temelinde kadınların özgürlüklerini savunmuş; temel hakların yanı sıra erkeklere tanınan ekonomik ve cinsel özgürlüklerin kadınlara da verilmesini talep etmiştir. Kadınların kendi bedenleri ile ilgili söz hakkına sahip olması gerektiğinin altını çizen II. dalga feminizm özellikle Fransız yazar ve feminist Simone de Beauvoir'ın "kadın doğulmaz, kadın olunur" (De Beauvoir, 1949: 9) düşüncesi ile ataerkil toplum yapısının neden olduğu cinsiyet eşitsizliğine karşı bir tepki olarak addedilmiştir. Bu doğrultuda Beauvoir'ın 1949 yılında yayımlanan *İkinci Cins* adlı eseri, bu dalganın temel amaçlarını ve felsefesini oluşturduğunu söylemek mümkündür (Işık, 2022: 54).

Diğer yandan, 1990'lı yılların başlarında ortaya çıkan ve günümüze kadar devam eden hareket III. dalga feminizmdir. Bu hareket, II. dalga feminizmin özellikle orta sınıf beyaz kadınların haklarına odaklandığını eleştirerek, feminizmin daha kapsayıcı olması gerektiğini vurgulamıştır. Başka bir deyişle, feminizm hareketleri tüm kadınların sorunları için mücadele vermelidir (Taş, 2016: 171). Dolayısıyla kadınların farklı inanç, renk ve kültürlerinin olduğuna dikkat çeken III. dalga feminizm hareketi daha geniş kapsamlı bir özellik taşımaktadır.

1980'li yılların sonunda doğan ve feminizm sonrası şeklinde adlandırılan post feminizm ise bir zamanlar sömürge olan ülkelerdeki ve Batılı kadınların temsili üzerine odaklanır. Bu bağlamda, postkolonyal feminist eleştirmenler toplumsal cinsiyet farklılığının inşası, sömürgecilik karşıtı ve sömürgecilik sonrası söylemlerde kadınların temsili ve özellikle de kadın yazarların çalışmalarına odaklanarak kavramsal, metodolojik ve politik sorunu gündeme getirmektedirler (Tyagi, 2014: 45). Bunun sonucunda postkolonyal feminizm son yıllarda Avrupa Frankofonisine olan ilginin artmasına neden olur ve özellikle kadınların ezilmesi konusunda cinsiyet, sınıf ve ırk boyutlarını

bütünleştiren feminizm yaklaşımları İsviçre, Belçika ve Fransa'da yankı bulur (Dechaufour, 2008, p. 99).

Postkolonyal Feminizm

Postkolonyal kavramı çeşitli kültürleri şekillendirmeye devam eden kolonyal gücün söylemlerine karşı direnişi ifade eder. Bu sebeple sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanlarda boyunduruk altına alınan insanlara yönelik her türlü deneyim ve gerçekleri çarpıtmaya çalışan söylemi yıkmaya odaklıdır. Bunun yanı sıra ötekileştirilmiş bir geçmiş karşısında kimliklerini ortaya koyan ve geçmişine sahip çıkan edebiyat üretimiyle de ilgilidir (Tyagi, 2014: 45-46).

Her ne kadar Avrupa ya da Batı odaklı feministler, beyaz orta sınıf kadınlar olarak kendi feminizm düşüncelerinin tüm kadınları temsil ettiğini vurgulasa da postkolonyal feministler Batılı kadınların deneyimlerini tüm kadınlara genellemeyi reddetmektedirler. Bu sebeple postkolonyal feminizm teorileri, kadınların bilgi ve deneyimlerinin her toplumda ve kültürde farklı olduğunu, bu farklılıkların da ırk, etnik köken, sınıf, cinsiyet, cinsellik ve din gibi faktörlerden etkilendiğini kabul etmeye teşvik eder (Spivak, 1999: 282-283).

Bu doğrultuda, postkolonyal feminizmin kurucuları Homi Bhabha (1909-1966), Gayatri Spivak (1942-) ve Edward Said (1935-2003) Batı feminizminin "üçüncü dünya" kadınları ve onların yaşam koşullarına ilişkin varsayımlarını, terimlerini ve mantıklarını eleştirir (Dechaufour, 2008: 99). Özellikle *Oryantalizm* (1978) adlı kitabında Edward Said, Batı'nın sürekli ilerlediğine Doğu'nun ise durgun olduğuna değinir ve Doğu-Batı ve kadın-erkek arasında bir ilişki kurar. Yani, kadınsı özellikler Doğu'ya atfedilirken, Batı'ya atfedilenler erkeksi özelliklerle ilişkilendirilmektedir. Ancak Said'e göre Doğu olmadan Batı olamayacağına göre, iki toplum birbirine ihtiyaç duymaktadır (Dechaufour, 2008: 100). Benzer şekilde, Patricia Hill Collins, Gloria Anzaldúa, Fatima Mernissi veya Deniz Kandiyoti gibi feministler, ırkçılık, kölelik ve sömürgeleştirme yoluyla kadınlara uygulanan baskının altını çizerek (Zoh, 2023: 273-274).

Diğer yandan Taraud, Batılı olmayan kadınlar ile sömürge ideolojisi olarak oryantalizm arasındaki ilişkiye dikkat çeker. Sömürgecilik sonrasında sömüren Devletler kadın ve haklarına aykırı uygulamalar ile erkeklik onuru ile ulusal onur arasında bir ilişki kurarak bu durumun toplumlarda normalleştirmeyi amaç edinen bir siyasi proje geliştirmektedirler (2008: 117-127). Benzer bir düşünceyle Zoh, Batılı feministlerin Avrupa merkezli teoriyi benimsedikleri için diğer kadınları ve onların deneyimlerini göz ardı ettiklerini belirtir. Postkolonyal feminist teorisyen Chandra Mohanty (1955-) da kadınların erkeklerin baskıcı tutumlarına maruz kalmasının toplumlara ve kültürlere göre değiştiğini bu sebeple de toplumsal cinsiyet ilişkilerinin karmaşıklığını anlamının gerekliliğini vurgular. Mohanty, Üçüncü Dünya toplumlarında eril ve dişil özneler arasındaki karşıtlığın basit bir ikili karşıtlığına indirgenemeyeceğini, sosyo-ekonomik ve politik faktörlerin kadınların ezilmesinde önemli rol oynadığını belirtir (2023: 275-276). Başka bir ifadeyle, sömürge toplumlarında kadınlar Batılı kadınlarınkinden farklı bir gerçeklik

olan ırk, sınıf ve kimliğe dayalı güçlü baskıya maruz kalmaktadırlar. Bu doğrultuda postkolonyal feministler, bu kadınların durumlarını iyileştirmek için ırkçılık, ataerkillik ve sınıf yapılarının farkına varılmasını vurgularlar.

Batılı kadınların deneyimlerinin evrensel olduğu fikrine karşı çıkan bir diğer yazar da Calixthe Beyala'dır (1961-). Fransız-Kamerunlu yazar, eserlerinin çoğunda ırk, etnik köken, sınıf, cinsiyet, ötekilik ve cinsellik gibi temalara yer vererek, Batılı olmayan kadınların yaşadıkları zorluklara değinir. Özellikle kadınların birliğine önem veren Beyala, feminizm vizyonunu tanımlamak için "kadınlık" terimini kullanır. Beyala'ya göre kadınlar, kadınlar arasındaki dayanışma yoluyla yollarını bulmalı, böylelikle kendilerinin egemen olacağı bir toplum yaratılmalıdır. Bu nedenle yazar "kadınlığı" feminizm ile siyahlığın kesişimi olarak tanımlar (Beyala, 2000: 55).

Calixthe Beyala'nın Feminizmi

Calixthe Beyala, 1961 yılında Douala'da doğmuştur ve Afrika ülkelerinin bağımsızlığı döneminde ortaya çıkan yazarlardan biridir. Gençliğinde Fransa'ya gitmeden önce Kamerun'un Douala kentinde anneannesi tarafından büyütülen yazarın temel amacı; maddi ve manevi yoksulluk koşullarından kurtularak kişisel gelişime daha elverişli bir ortam bulmaktır. Bu sebeple Beyala, kariyeri boyunca Afrika şehirlerinin banliyölerinde kadınların uğradığı aşağılanmaları kınayan; *C'est le soleil qui m'a brûlée* (1987), *Tu t'appelleras Tanga* (1988), *Seul le diable le savait* (1990), *Le Petit Prince de Belleville* (1992), *Maman un amant* (1993), *Assèze l'Africaine* (1994), *Les Honneurs perdus* (1996), *La Petite Fille du réverbère* (1998), *Amours sauvages* (1999), *Comment cuisiner son mari à l'africaine* (2000), *Les Arbres en parlent encore* (2002), *Femme nue, femme noire* (2003), *La Plantation* (2005), *L'Homme qui m'offrait le ciel* (2007), *Le Roman de Pauline* (2009) (Alfaro, 2020: 81) gibi birçok roman yazar ve üretken olmasından dolayı Grand prix littéraire de l'Afrique noire (1993), Prix François Mauriac de l'Académie française (1994), Prix tropique (1994) ve Grand prix du roman de l'Académie française (1996) ödüllerine layık görülür.

Beyala ırkçılık karşıtı bir feminist ve aktivisttir. Yazar, *Lettre d'une africaine à ses sœurs occidentales* (Bir Afrikalıdan Batılı Kızkardeşlerine Mektup, 1995) ve *Lettre d'une Afro-française à ses compatriotes* (Afro-Fransız bir kadından yurttaşlarına mektup, 2000) isimli eserlerinde feminizm vizyonunu geliştirir. Hem irksal hem de toplumsal cinsiyet önyargılarına karşı bir eleştiri ve özgürleşme hareketi olarak "feminizm" ve "siyahı" kavramlarının birleşiminden ortaya çıkan "kadınlık" (Coste, 2020: 49) kavramını ortaya koyarak feminizmi sorgular.

Diğer yandan, Gallimore'un ifade ettiği gibi Calixthe Beyala, Afrika ile ilgili tartışmalara derinden dahil olur ve insan haklarının savunulmasını destekler. Bu nedenle yazarın tüm çalışmaları sadece feminizmi değil aynı zamanda kadınlık kavramını da detaylı olarak betimler ve siyahilikle paralellik kurar. Beyala'nın çalışmalarında yinelenen temalar ise kadın-erkek ilişkileri, fuhuş, bekaret, cinsel stereotipler, nesiller arası anne-kız ilişkileri, kadınların yalnızlığı ve duygusal deneyimleridir. Yazarın romanlarından bazıları Afrika'da, diğerleri ise Batı kültürüne hapsolmuş Afrikalı kadınların ikili kimlik deneyimlediği

Fransa'da geçer (1997: 80-81). Bu nedenle çalışmaları ister Afrika'da ister Fransa'da olsun, Afrika kökenli kadınların durumuna ilişkin çeşitli bakış açıları sunar.

Beyala, sıklıkla Batı feminizminin bir parçası olarak algılsa da bu harekete karşı eleştirel bir tavır benimser. Yazara göre Batılı kadınlar, erkeksi özellikler ve güç pratiklerini benimsemekte ve içsel kadınlıklarını ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar (Matateyou, 1996: 612). Bu bağlamda Beyala, kadın sorunlarını belirli şekillerde ele alarak beyaz kadınları ataerkilliğe karşı mücadelelerinde ve kadın bedeninin savunulmasında siyah kadınların desteklenmesi için teşvik eder (Zoh, 2023: 273). Bu sebeple Beyala, iş hayatında eşit haklara ve kadınların bedenlerini özgürce kullanmaları için alternatif bir feminizm biçimi çağrısında bulunarak feminizminin Sahra altı kadın haklarını ele almanın gerekliliğini vurgular. Eserlerinin çoğunda bedenle yakından bağlantılı olarak siyahi kültürün temsillerini kullanır ve feminizmini somutlaştırmış, yaşayan ve nefes alan feminizm olarak tanımlar (Beyala, 1995: 43).

Öte yandan, Coste'un dile getirdiği gibi Calixthe Beyala eserlerinde iki kültürlülüğünü kendi ülkesinin durumuna veya diğer Afrika ülkelerine yansıtır. Örneğin, *Femme nue femme noire* (2003) adlı romanında yazar, kesin bir bölge belirtmeden, Sahra altı Afrika'dan bahseder. Sözü edilen yerin durumu aile ortamından kaynaklanan hicivsel bir tabloya dönüşür. Aile ilişkilerindeki işlev bozuklukları ile toplumdaki işlev bozuklukları arasında bir bağlantı kurar (2020: 66). Aile içindeki kargaşayı anlamaksa, daha büyük ve daha yaygın bir sorunun çözülmesine yardımcı olur.

Bununla birlikte Beyala, sömürülen bireylerin imkânsız sosyal ve mesleki katılıma odaklanarak ırkçılığın zararlı sonuçlarını analiz eder; bu da ciddi farklılıklar yaratan bir unsur olarak Öteki'ye duyulan nefrettir. Reddetme tutumunu açıkça eleştirir ve reddedilmenin telafisi için Öteki'ne saygı gösterilmesi gerektiğini vurgular. Çünkü saygı; dostluğu, anlayışı, hoşgörüyü ve sevgiyi içeren geniş bir anlamsal alanın parçasıdır (Alfaro, 2020: 90).

Yöntem

Bu çalışmada, postkolonyal feminizm teorisyenlerinin Sahra altı kadın hakları ile görüş ve düşüncelerinden hareketle çağdaş Fransız feminist yazar Calixthe Beyala'nın *Femme nue femme noire* aslı romanındaki ataerkil annelik, kadın gücü ve kadın bedeni temalarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ile yapılandırılmıştır. Literatür taraması, farklı alanların kavramsal, metodolojik ve tematik gelişimine katkı sağlamak için yapılan araştırmalardır (Toker, 2022: 316). İnceleme çalışmaları ve araştırmaları da bu bağlamda literatürdeki önceki çalışmaları bütünleştirir, sentezler ve yeni teorik çerçeveler geliştirerek araştırmannın konusuyla ilgili eleştirel tartışmaya olanak sağlar.

Femme Nue Femme Noire Eserinde Kadın Figürü

Femme nue femme noire, Calixthe Beyala'nın kötü anne stereotipini kullanarak onu daha geniş bir toplumsal işlevsizliğin simgesi hâline getirdiği romandır. Eser, kız ile anne arasındaki ayrılığı ve ardından yeniden bir araya gelmelerini konu alır. Eserde, ana kahraman Irène'nin maceralarına odaklanan yazar, böylece topluma dair bir hiciv sunar. Roman, genç bir nemfoman, yani cinselliğe aşırı bağımlı (Larousse, 2024) kadın olan Irène'in cinsel stereotiplerini kullanması, bununla birlikte, kısır ve aşağılanmış kadın Fatou; genç fahişe Saturnin; şehvet düşkünü yaşlı bir kadın ve bastırılmış bir eşcinselin maceralarını anlatması açısından bir masal havasına bürünen erotik bir anlatıdır (Coste, 2020: 60).

İlk kez Afrika erotizmini konu edinen roman olarak görülen *Femme nue femme noire*, aynı zamanda şehvetin kadınlar tarafından yeniden ele geçirildiğini, cinselliğin kadın düşmanı bir topluma karşı nasıl da kadınsı bir silaha dönüştürüldüğünü gösterir. Erotik sahneler, ana kahraman Irène'in erkeklerin hâkim olduğu bir toplumda kendini göstermesine olanak tanır. Benzer bakış açısıyla Feminist yazar Michele Wallace, *Black Macho and The Myth of the Superwoman* (1979) adlı eserinde siyah kadınların baskın, şehvetli ve hadım edici olduğu stereotipini kınar. Bu doğrultuda Calixthe Beyala da karakterini bir şehit hâline dönüştürerek bu stereotipten kaçınır: Irène, gücünün tatminini reddeder ve orada ölümü bulacağına bilincinde olarak annesinin köyüne dönmeye karar verir (Coste, 2017: 3-4). Bu sebeple, *Femme nue femme noire*, farklı bir ırka, renge, dine veya cinsiyete mensup olmanın sayısız çatışmaya, haksız ve aşağılayıcı muameleye yol açtığını yansıtmaya açısından önemli bir romandır. Bu noktada Beyala, hoşgörüsüzlüğü, farklı olanlara duyulan nefreti ve çeşitliliğin kabul edilmemesini şiddetle eleştirerek okuyucuyu ve iktidar kurumlarını bu sorunlar üzerinde düşünmeye davet eder (Alfaro, 2020: 86).

Ataerkil Anne

Beyala'nın *Tu t'appelleras Tanga, Les Honneurs perdus, Comment cuisiner son mari à l'africaine* ve *C'est le soleil qui m'a brûlé* gibi romanlarında kötü anne karakterleri Sahra altı kadınların durumuna ışık tuttuğu için merkezi yer alır. Yazar, iki kuşağa karşı çıkar: Biri ataerkil geleneği korumaya bağlıyken diğeri özgür ve bağımsız bir kader inşa etmeyi arzular (Coste, 2020: 64-66). Böylece yazarın kötü anne figürü romanlarında yinelenen bir unsur hâline gelir.

Rich'e göre, matrofobi, bir tür kadın ayrışması, kendini annenin etkisinden kalıcı olarak kurtarma, bireysel ve bağımsız bir kişi olma arzusu olarak görülebilir. Yani anne, mağdur tarafı temsil eder. Bu doğrultuda, kadınların kimliklerinin annelerinin kimlikleriyle karıştırılmakta ve tehlikeli bir şekilde örtüşmektedir. Anne etkisinin nerede bittiğini ve kız çocuğunun etkisinin nerede başladığını ayırt etmek içinse umutsuz bir girişimle, radikal bir ayırım yapılmaya çalışılır (1976: 236). Ancak Dorlin'e göre istismarcı ve baskıcı anne imajı, Afrofeministlerin şiddetle karşı çıktığı, kadın düşmanı ve ırkçı bir stereotiptir (2008: 18).

Romandaki anne, önyargılarıyla kızına zarar veren “ataerkil anne”yi tam anlamıyla temsil etmektedir. Irène’in maceraları, annenin önyargılı fikirlerini yapıbozuma uğratmayı amaçlar ve bunların erkeklerin dürüst olmayan çıkarlarına hizmet ettiğini ortaya çıkarır. Buradaki anne ve kız arasındaki ilişki böylece Sahra altı ataerkil sistemin belirli mekanizmalarını açığa çıkarır (Gallimore, 1997: 111). Bu doğrultuda kızlar ve anneleri arasındaki kuşak ayrımının bir işlev bozukluğu belirtisi olduğu ayrıca kadınların ve toplumun iyileştirilmesinin önündeki temel engel olduğu anlaşılır. Coste’a göre Irène’in maruz kaldığı şiddet semboliktir. Annesi ona kısıtlama, alçakgönüllülük ve teslimiyet ile karakterize edilen belirli bir kadınlık vizyonunu empoze eder (2020: 66): “*Yarın, tüm kadınlığı şu cümle ile özetlediği annemi yeniden göreceğim: Bir kadın, gerçek bir yemek yapmayı bilmeli!*” (Beyala, 2003: 158). Ayrıca Beyala, bu romanında sömürge ülkelerde aile bağlarının nasıl da koptuğunu Irène ile ailesi arasındaki ilişkiden örnek vererek gösterir: “*Gerçekten aşık bir çift tanıdığımı hatırlamıyorum. Annemle babam birbirlerine hiçbir zaman ‘seni seviyorum’ demedi. Bunun ne anlama geldiğini bile bilmiyorlar*” (Beyala, 2003: 173).

Öte yandan, *Femme nue femme noire*’da anne, kızını batıl inançlardan dolayı değil, Coquery-Vidrovitch’in belirttiği gibi “sessizlik, fedakârlık ve hizmet” (1994: 33) şeklinde kadının yeri konusundaki belli bir anlayıştan dolayı baskı altına alır. Dorlin ise siyah kadınları kötü, istismarcı ve hadım edici anneler olarak tasvir eden ırkçı bir yapı olduğuna dikkat çeker. Irkçı edebiyatta siyah kadının iğdiş edici güce sahip bir figür olarak temsili de sömürgeci iktidarın sembolik bir biçiminin yansımasıdır. Başka bir ifadeyle, köle sistemlerinin ve sömürge hükümetlerinin çarpıcı bir özelliği, kölelerin ve sömürgeleştirilenlerin sembolik veya somut olarak hadım edilmesidir (2008: 36).

Coste’un da altını çizdiği gibi aslında annenin şiddeti toplumdaki şiddetin habercisidir, hatta bunu simgelemektedir. Beyala, annelerin kızlarına yönelik eksiklikleri ile toplumun bireysel üyelerine yönelik eksiklikleri arasında bir paralellik kurar. Böylece anne-kız arasındaki ilişki, aşağılanmalara ve kendilerine baskı yapanlara itaat etme ile sömürgecilik sonrası yaralanmaları gösterir (2020: 66). Örneğin Irène, annesinin cümlelerini doğrudan alıntılanarak, sözlerinin altında yatan şiddeti vurgular. Ayrıca “o” zamiri, erkek tarafından tehdidi ifade etmek için kullanılır: “O, seni ezecek! Annenin belki de erkeklere yönelik bir uyarıyı aktarmaya çalıştığı ama kadının cinsel ifade özgürlüğü tevazu yükümlülüğüyle sınırlandırıldığı belirtiliyor: “Tam olarak cinsellik konusunda, adının verilmediği bir ülkede yaşıyorum” (Beyala, 2003: 12).

Irène, cinselliği anlama arzusunu ve soruları karşısında yaşadığı yalnızlık hissini dile getirir ve ardından annesinden bahseder: “Annem vazgeçmiş olsa da doğru anı beklemeliyim: Ruhun dışarıya çok açık kızım! Dilediğin gibi yap... Ama bil ki bilmediğin şey senden daha güçlüdür” (Beyala, 2003: 13). Bu bağlamda Irène, kendi isteklerinin peşinde gitmeyi amaçlar ve özgürlüğü için uygun zamanı bekler.

Diğer yandan Irène, içinde bir bebeğin cesedinin bulunduğu el çantasını çalarak annesinin sözlerine karşı gelir ve cesedi bulur bulmaz onu terk eder. Bu hırsızlık ve terk etme, onun özellikle üremeyi içeren geleneksel ataerkil kadın rolüne uymayı reddetmesini simgeler. Yani kadın, her şeye gücü yeten ve her yerde mevcut olan bir figür olarak tasvir edilir (Gallimore, 1997: 82-83).

Annesi onunla cinsellik hakkında konuşmadığı ve kendi cinselliğini keşfetmesine izin vermediği için köyünü terk eden Irène, uzun bir cinsel keşfin ardından nihayet köye dönüp annesini bulmaya ve onun kollarında ölmeye karar verir:

- *Sana söz veriyorum anne... Sana söz veriyorum... Yardım et! Yardım! Bana yardım et lütfen... Yardım et bana, Tanrı aşkına!*
- *Kızım ölüyor!*
- *Annem. Annem geldi... Başımı kalçalarına koydu. Gövdesi ileri geri sallanarak acısını kucaklıyor... Gözyaşları yavaş akıyor ve hepsi bu* (Beyala, 2003: 188-189).

Bu temsilde Irène, kendisini siyah kadın kimliğiyle ilgili, ataerkilliğin damgasını vurduğu Afrikalılıkla bağlantılı ve ırkçılık kokan Batıcılık stereotiplerinden kurtarır. Annesi sevgi dolu bir jestle onu teselli ettiği için artık sadece şehvetli bir kadın olarak görülmekten vazgeçer. Böylece roman, siyah kadınların kendilerine saldıran çoklu baskılardan kurtulabileceği kadın uzlaşmasının temsiliyle sona erer (Coste, 2017: 13).

Kadının Gücü

Femme nue femme noire, Afrika toplumunun ataerkil stereotiplerine meydan okuyan ve siyah kadınların duygusallığının temsillerini sunan bir romandır. Calixthe Beyala, feminizminin Afrikalı kadınların neredeyse tanrılaştırılmış bir temsiline dayandığını, erkeklerle eşitlik iddia ederken kadınları farklılıklarıyla kutlamayı amaçladığını kabul eder. Dolayısıyla romanın adı bir saygı duruşu, yazıların bir geleneğe bağlamanın bir yolu olarak görülebilir: “Çıplak kadın, siyah kadın, hayat renginde, güzellik tarzında giyinmiş... Bu dizeler benim dil cephaneliğimin bir parçası değil. Göreceksiniz: sözlerim zincirler gibi zıplıyor ve takırıyor” (Beyala 2003: 11). Ancak ilk satırlarından da anlaşıldığı gibi anlatıcı Irène, bu bağlantıyı reddeder.

Irène, gücünü ve kararlılığını göstererek bu kültüre meydan okur. Önce zincirleri, belki de Afrikalı kadınları engelleyen zincirleri, ardından şiddeti çağırıştırır, bu cümle tüm romana damgasını vuran güçlü bir ifadeyle özgürlüğe giden yolu izler: “Çünkü burada dantel sutyenler, file çoraplar, aşırı pahalı ipek külotlar, gül veya gardenya parfümleri olmayacak, hatta ölümcül kadının filmlerden veya televizyondan ödünç alınan bu ritüelist yaklaşımları da olmayacak” (Beyala 2003: 11). Dolayısıyla kültürü reddetmek de erkeklerin kadın cinselliğini istismar etmesini reddetmek anlamına gelir (Coste, 2017: 4-5) ve Batılı ataerkil stereotipler eleştirilir.

Bu bağlamda Irène, kadınların kullandığı nesnelere erkeklerin dayattığı rollere, özellikle de ölümcül kadın rolüne kadar Batı erotizminin unsurlarını tamamen reddeder. Romanın bu ilk sayfasında da Irène, kadınların erkeklere boyun eğmesini, Afrika erotizmini ve özgürlük bahanesi altında kadınları

kalıplaşmış başka rollere kilitleyen Batı erotizmini eleştirir. Kadının cinselliğini geri kazanması ise tüm karşı çıkışlara rağmen hem Afrika kültürüne hem de Batı kültürüne meydan okuyarak gerçekleşecektir (Cazenave, 2003: 108).

Irène'in cinselliği, yavaş yavaş erkeklerin önünde kendini göstermesine olanak tanır. İlk hedefi cinsiyet sorununu açıkça ele almaktır:

Kadınların nasıl hamile kaldığını bilmek istiyorum çünkü ülkemizde bazı kelimeler yok. Cinsiyete gelince, adının konulmadığı bir ülkede yaşıyorum. Yok gibi görünüyor. Bir yokluk, bir demet ölü yıldız, belirsiz bir taslak, tuhaf bir gölge, neredeyse bir rüya, günlük ihtiyaçların kısıtlamaları altında yalnızca hamileliklerin veya çiftler arasındaki tartışmaların maddesellik kazandığı küçücük bir hücre gibi (Beyala 2003: 11-12).

Cazenave'ye göre, cinselliği açıkça ele alma konusundaki bu isteksizlik, 1960-1980 yılları arasında Afrika edebiyatının tipik bir örneğidir. Bu dönemlerde Afrika romanının bu konuda tamamen sessiz olmadığını, ancak cinsel temsil konusunda ihtiyatlı davrandığını belirtmek önemlidir. Diaspora romanlarında da bu hususa büyük önem verilmektedir. Örneğin Calixthe Beyala, bireyler arasında yeni ilişkilerin temellerini atan ve yeni bir toplum olasılığını göz önünde bulunduran yeni bir cinsel ahlakı araştırır (2003: 108). Kahramanı Irène, arzusunu tamamen üstlenir: Artık erkek, arzusunun nesnesi değildir, kadının öznesi hâline gelir. Böylece yazar, Coste'un da vurguladığı gibi cinsel roller hiyerarşisini ihlal ederek toplumunun aşladığı ahlakın aksine, ılımlılık ve tevezuya dayalı yeni bir ahlak anlayışını dayatır (2017: 6).

Ousmane ile görüşmesi sırasında Irène liderliği ele alır. Sohbeti yönlendiren kişi odur. Sokakta ölü bir bebekle varlığını haklı çıkarmak için romantik bir hikâye anlatarak konuşmaya başlar, böylece Ousmane'nin şefkatini uyandırmayı ve onu kucaklamasını umar: "*Sinir uçlarım sarsılıyor. Cinsel rollerin hiyerarşisini unutuyorum. Aşırılık, şehvet ve sefahatten oluşan bir ahlaka sahip olduğumu iddia ediyorum. Ellerim sırtından aşağı kayıyor, terli kalçalarının dibinde kalıyor*" (Beyala 2003: 20). Ancak daha sonra Ousmane'nin arzusuna yenik düştüğü görülür.

Ancak Irène'in gücü karşısında Ousmane'nin istikrarı bozulur ve ona hakaret ederek kontrolü yeniden kazanmaya çalışır: "Sevgi eylemini yalnızca erkek başlatmalıdır" (Beyala 2003: 21). Ousman, şiddet içeren sözleriyle aslında Irène'in cinsel egemenliğini yıkmaya, kaybettiği erkekliğini geri kazanmaya çalışmaktadır.

Irène istemsizce isyan eder. Sık sık kendisine ait olmayan konuşmalardan etkilenmiş gibi görünür ve Calixthe Beyala'nın psikolojik olgunlaşma sürecini göstermediği eylemlere girer: "*Gelmeyen gözyaşlarını hareketsiz bekliyorum. Birkaç saniye geçiyor, sonra boğazımdan fırtınalı bir kasılma yükseliyor. Bağırduğumu ancak daha sonra fark ettim*" (Beyala 2003: 30). Bu bakışa karşı çıkmaya karar veren kendisi değil, içinde ortaya çıkan bir şeydir (Coste, 2017: 8):

Yavaş yavaş neredeyse ilahi bir cinsellik figürüne dönüşen Irène, başkaları tarafından deli olarak algılsa da talihsizliği ve kötü şansını engelleyebileceği varsayılan büyülü bir güç kazanır. Birkaç katılımcının cinsel deneyimlerini

paylaşmaya başlar: “Çünkü benim deli olduğumu düşünüyorlar ve beni öyle tanrılaştırıyorlar” (Beyala 2003: 96). Ancak Irène, bu auranın bir yalana dayandığının bilincinde olarak, bir tür ilahi güce erişmiş olur.

Ancak daha sonra bu kimliği benimsemiş görünür: “Ben emrediyorum ve ben Suların tanrıçasıyım, Bereket, Toprak ve Tahılların dehasıyım. Ben Ormanların ve Savanların tanrısıyım. Arzuları talihsizliğe korku kaçan ve onu bataklıklara saplayan benim. Ben dünyanın yedi harikasına anlam veren mucizevi bir mağarayım” (Beyala 2003: 98). Böylelikle, kendi gücünün farkına varmış olur.

Irène daha sonra mistik bir trans yaşar ve bu trans, dünyayla olan derin bağını ortaya çıkarır: “Trans halindeyim ve ilk defa dünyanın uzayda döndüğünü hissediyorum. Evrenin bir kadın bedeninden daha mikrokozmetik olduğunu keşfediyorum” (Beyala 2003: 104). Böylelikle dünyanın döndüğünü ve kendi kadın bedenini algılayarak tüm evrenle bir bağ hisseder.

Bununla beraber Irène, kendisinin basmakalıp bir “obur sekse sahip siyahi” figürüne indirgenmesine izin vermez: “Bir erkeğe ihtiyacım yok. Sadece tek bir şeye ihtiyacım var ve o şeyin adı Irène Fofa” (Beyala 2003: 21). Yani, cinselliği, kendisini çevreleyen ataerkil toplumun mekanizmalarını yıkmanın bir aracı haline gelir ve gerçek aşkla ilgili son rüyanın ardından uyanır.

Dahası, Irène sevgiyi ifade etme yeteneğine de sahiptir: “Seviyorum” anaforasının tekrar tekrar kullanılması, onun duygularını onaylamaktan duyduğu memnuniyeti yansıtır; bu, annesinin ve tanıştığı erkeklerin nasıl ifade edeceğini bilmediği bir yetenektir (Coste, 2020: 60). “Kök saldığımı hissediyorum. Bu Afrika topraklarını, dünyanın o şiddetli göbeğini seviyorum” (Beyala, 2003: 182) şeklindeki cesaretli ifadeleri de bu doğrultuda Irène’in kendi topraklarına olan köklerini onaylamasıyla anne ve kız arasındaki bağı onarma çabasıdır.

Kökenlere bu dönüş, Kamerun toplumuyla yeniden bağlantı kurma arzusu olarak görülebilir. Irène bir kadın olarak özgürlüğünü ancak deli olarak kabul edildiğinde, yani toplumun dışında kalan bir insan olarak deneyimleyebilir. Şimdi bu özgürlüğü annesinden başlayarak konformist kadın toplumuna tanıtmaya çalışır. Aynı zamanda şehvetli siyah kadına dair ırkçı klişeyi de reddeder. Romanın sonunda da onun dizginsiz cinselliği politik bir manifestoya ve bir isyana dönüşür (Coste, 2017: 11): “Bilinçsizce bir dünya diliyorum tüm rüzgarlara açık, sevdiğimiz şeyi istediğimiz zaman, istediğimiz yerde yaptığımız” (Beyala, 2003: 181). Böylece erotik yolculuğu, Irène Fofa’nun bağımsızlığını kazanmasına ve çevresindeki toplumun ataerkil yapılarını yıkmasına yol açar.

Kadın Bedeni

Dolisane-Ebousse’nin belirttiği gibi kadın, ataerkil kültür nedeniyle kendi bedeninde sürgüne gider. Aslında bu teoriyi kadının cinsel kimliğini kölelikten kurtuluşu açısından ele alarak ön plana çıkarır. Böylece biyolojik, libidinal ve ifadesel özelliklerinin değerini ilan eden kadınlar arasında güçlü bir sembolik bağ kurar. *Femme nue femme noire*’daki karakter Irène de aynı doğrultuda, kendini gönüllü olarak kışkırtıcı, yıkıcı, şehvetli, önemsiz, kibirli ve intikamcı olarak sunar (2014: 114-115). Bu bağlamda Calixthe Beyala, kadınların sesini

kaotik ve kontrolsüz bir şekilde ifade eder ve yüzyıllar süren sessizliğin ardından bir çıkış yolu gösterir.

Beyala için mesele, devrimci bir duruşla, geleneksel söyleme karşı alternatif bir sözcük yaratma meselesidir. Böylece kabul edilmiş fikirleri sorgulayan bir karşı-söylem ve bir karşı-mitoloji oluşturmaya çalışır. Yazar, yakıcı, küstah ve cüretkâr bir şevkle, fallus merkezli geleneklerin dışında kendini yeniden yazmaya çalışır. Bu yüzden ana karakterleri fahişeler ya da delilerdir, kısacası marjinal insanlardır. Bu seçimle erkeklerin dayattığı katı ataerkil normlardan kurtulmayı hedefler. Bu köklü değişim de hem biçim hem de içerik düzeyinde gerçekleşmektedir (Dolisane-Ebousse, 2014: 115).

Romanda Irène'in annesi ona ataerkilliğin şekillendirdiği bir kimlik ve beden dayatırken, ondan pasif ve sessiz bir tavır benimsemesini talep eder. Beyala bu anneyi geleneğe bağlı, cahil ve eğitimsiz, kızının acıya katlanmasını isteyen, böylece birçok erkeği çekeceğine dair güvence veren bir kadın olarak sunar. Ancak Irène: "*Ben denemedim. Erkekler, olaylar, eşyalar kompakt bir yapı gibi üzerimden kayıyor. Sadece iki şey ilgimi çekti: Uçmak ve sevişmek*" (Beyala, 2003: 55) diyerek annesinin kendisinden isteklerinin aksine, kendi arzularının peşinden gitmeyi ister.

Cesur yazıları sayesinde Beyala'nın karakterleri bu bağlamda cinsel özgürlüklerini öne sürerek tabuları aşmaktadır: "*Kalçalar emir verme yeteneğine sahiptir. Güneş ve yıldızlar. Bu gerçek bir kadın, anlayabiliyor musun? Dünyayı büyük felaketlerden kurtarıyorlar!*" (Beyala, 2003: 30). Böylece cinsellikleri her türlü erkek kontrolünden kurtulur.

Üstelik Beyala, feministlerin belli bir kesimiyle aynı fikirde olarak, kapitalizm ile ataerkillik arasında gizli bir anlaşma olduğunu ve evliliklerin ataerkillikten ayrılmaz olduğunu savunur. Irène'in anne-baba ilişkisinden örnekler veren yazar, tüm evliliklerin nasıl da erkeğin üstünlüğüyle devam ettiğini ve bu yüzden kadınların bu sistemle yaşamak zorunda kaldığını göstermeye çalışır: "*Babama göre aşk, tatmin edildiği anda ateşlenen ve sönen anlık arzularla tanımlanır. Onun evlilik durumu hakkında ne düşündüğünü gerçekten bilmek istiyorum*" (Beyala, 2003: 55-56). Irène'e göre babası, aşkın sadece anlık cinsel arzulardan oluştuğunu düşünür.

Beyala, Afrika edebiyatına yönelik alışılmadık, şehvetli ve yenilikçi bir jargon kullanarak özgün temalar yaratmakta ve cinsiyetler arasındaki sosyal ilişkileri yeniden dengelemek için ilerici ilişkiler kurmaktadır. Yazar, ataerkil bir yapıyı bozarak dünyadaki tüm kadınlara yakınlaşmakta, böylece kadınlığı davet etmektedir (Beyala, 1987: 52): "*Bu kalçalar, diyorum ki, dünyayı devirmeye muktedirdir. Herhangi bir Cumhuriyetin hükümeti! İstersem gökyüzünde boşluklar açmama ve yağmur yağdırmama izin veriyorlar!*" (Beyala, 2003: 30). Böylece Irène, cinsel ilişkiyi detaylı bir şekilde anlatarak bedeninin özgür olduğunu ve sadece kendisine ait olduğunu gösterir.

Sonuç

19. yüzyıldan günümüze uzanan feminist hareket, siyasi, eğitimsel ve ekonomik alanlarda kadınlara yönelik eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Ancak postkolonyal feminist teorisyenlerden Gayatri Spivak, Homi Bhabha ve Edward Said, Batı feminizm hareketinin evrensellik fikrini reddederek sömürge ülkelerdeki kadınların yaşadığı etnik köken, cinsellik, ırkçılık ve toplumsal cinsiyet gibi sorunlar üzerinde durmaktadırlar.

Günümüzün en tanınmış post-feminist yazarlarından biri olan Calixthe Beyala, *Femme nue femme noire* adlı romanında anne ile kız arasındaki sevgiyle nefret ilişkisini konu alır. Bu çelişkili ilişki her iki durumda bireylerin toplumla ya da çevreyle etkileşim biçiminden etkilenmektedir. Beyala, Irène'in cinsel macera arayışıyla kadın ve erkek arasındaki ilişkileri sorgulayarak ve ataerkil-kadın düşmanı sisteminin zararlarını kınayarak, siyah kadınların üzerinde baskı oluşturan ataerkil ve ırkçı stereotipleri okuyucularına göstermek ister. Ayrıca yazar, kadınların cinsel bir nesneye ya da üreme makinesine indirgenmesini reddetmelerini kendi ekonomik, sosyal ve politik özgürlükleri için çalışmakla eş değer olduğunu vurgular (Beyala, 1995: 11).

Diğer yandan Beyala, uzlaştırılması zor iki mantığı, yani kadınlık ve siyahiliği uygulayarak, Sahra altı feminizmini yansıtır. Öyle ki Irène örneğini kullanarak ve Sahra altı kültürün önemini ifade ederek kadının ikincil konumu eleştirir. Yazar ayrıca ataerkilliğe meydan okuyarak tüm kadınların ve tüm Afrikalıların eşit olduğunu düşünür, kadını ve Afrikalıyı ikili bir şekilde özleştirir.

Kadınların durumuyla bağlantılı bu geniş bağlamda yazar, bir kadın olarak, özellikle de siyahi bir kadın olarak, kendi deneyimini ortaya koyma cesaretini göstermektedir. Amacı; özgün ve bağımsız olmak, kendisinin ve çevresindeki kadınların maruz kaldığı zincirleri kırmaktır (Beyala, 1995: 13-15).

Kaynakça

Alfaro, M. (2020). Calixthe Beyala ou La Quête De La Féminité Dans Les Essais Lettre D'une Africaine À Ses Sœurs Occidentales et Lettre D'une Afro-Française À Ses Compatriotes. *Dialnet*, 1: 81-97.

Beyala, C. (1995). *Lettre d'une Africaine à ses sœurs occidentales*. Paris: Spengler.

Beyala, C. (2000). *Lettre d'une Afro-française à ses compatriotes*. Paris: Mango.

Beyala, C. (2003). *Femme nue, femme noire*. Paris: Albin Michel.

Cazenave, O. (2003). *Afrique sur Seine*. Paris: L'Harmattan.

Taraud, C. (2008). Genre, Sexualité et Colonisation. La Colonisation Française au Maghreb. *Sextant*, (25), 117-127.

Coquery-Vidrovitch, C. (1994). *Les Africaines: Histoire des Femmes d'Afrique Noire du XIXe au XXe Siècle*. Paris: Desjonquères.

Coste, M. (2017). Pornographie et Féminisme dans *Femme Nue, Femme Noire* de Calixthe Beyala. *Le Centre pour la Communication Scientifique Directe*, 1: 1-13.

Coste, M. (2020). La Féminité de Calixthe Beyala: Négociation Identitaire, Entre Négritude et Féminisme. *Hybrida*, 1: 47-66.

De Beauvoir, S. (1989). *The Second Sex*. (Translated by H. M. Parshley). ABD: Vintage.

Dechaufour, L. (2008). Introduction au Féminisme Postcolonial. *Éditions Antipodes*, 2(27): 99-110.

Dolisane-Ebosse, C. (2014). Du Patriarcat à la Feminitude: Violence Sexuelle et Conflits de Genre dans la Prose Romanesque de Calixthe Beyala. *Revista Psicologia e Saúde*, 6(1): 114-118.

Dorlin, E. (2008). *Black Feminism. Anthologie du Féminisme Africain-américain, 1975-2000*. Paris: L'Harmattan.

Fernandes, M. (2007). *Les Écrivaines Francophones en Liberté*. Paris: L'Harmattan.

Gallimore, R. B. (1997). *L'oeuvre Romanesque de Calixthe Beyala. Le Renouveau de L'écriture Féminine en Afrique Francophone Sub-Saharienne*. Paris: L'Harmattan.

Işık, M. F. (2022). Dünden Bugüne Feminizm ve Tartışmalar. M. F. Işık (Ed.), *Toplumsal Cinsiyete Farklı Yaklaşımlar İçinde* (ss. 43-61). İstanbul: DBY Yayınları.

Larousse (2024). *Larousse Sözlük*.

<https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/nymphomanie/55318>

Matateyou, E. (1996). Calixthe Beyala: Entre Le Terroir et L'exil. *The French Review*, 69(4): 605-615.

Rich, A. (1976). *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*. New York: W.W. Norton Company.

Schick, I. C. (1990). Representing Middle Eastern Women: Feminism and Colonial Discourse. *Feminist Studies*, 16(2): 370-371.

Spivak, G. C. (1985). The Rani of Sirmur: An Essay in Reading the Archives. *History and Theory, Wiley*, 24(3): 247-272.

Spivak, G. C. (1999). *A Critique of Postcolonial Reason. Toward a History of the Vanishing Present*. Cambridge: Mass. Harvard University Press.

Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5): 163-175.

Toker, A. (2022). Bir Araştırma Metodolojisi Olarak Sistemik Literatür İncelemesi: Meta-Sentez Yöntemi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2): 313-340.

Tyagi, R. (2014). Understanding Postcolonial Feminism in Relation with Postcolonial and Feminist Theories. *International Journal of Language and Linguistics*, 1(2): 45-50.

Zoh, J. S. (2023). Vie et Aventure Du Féminisme Postcolonial Chez Calixthe Beyala. *Ziglobitha, Revue des Arts, Linguistique, Littérature & Civilisations*, 8: 273-286.

Wollstonecraft, M. (1792). *A Vindication Of The Rights Of Woman: With Strictures On Political And Moral Subjects*. America: Library of Congress.

Turizm Sektöründe Çalışan Yerli ve Yabancı Göçmen Kadın Deneyimleri: Marmaris Yöresinde Bir Araştırma

Experiences of Local and Foreign Migrant Women Working in The Tourism Sector: A Study in The Marmaris Region

Ebru Açık Turğuter*

Sibel Ezgin Ağılı**

Öz

Bu çalışma, Marmaris'e turizm sektöründe çalışmak için gelen yerli ve yabancı göçmen kadınların başta çalışma koşulları olmak üzere sektörde yaşadıkları deneyimleri ortaya koymak için tasarlanmıştır. Göçün kadınlaşması ve kesişimsel feminizm yaklaşımlarından yola çıkılan bu çalışmada saha verileri için nitel araştırma imkânlarından faydalanılmış ve yedisi yabancı uyruklu on biri yerli on sekiz göçmen kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler, tematik analiz tekniği ile analiz edilmiş ve "sektörde yerli veya yabancı göçmen kadın olmak", "emek yoğun iş yaşamı ve deneyimler", "farklı coğrafyalardan bir araya gelen kadınlar" olmak üzere üç alt tema altında yorumlanmıştır. Araştırmanın sonucunda, göçmen kadınların deneyimlerinin kimi noktada eşitlendiği; kimi noktada yerli ve yabancı olmanın sektördeki deneyimlerin farklılaşmasını beraberinde getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göçün Kadınlaşması, Kadın Emeği, Turizm Sektörü, Kesişimsel Feminizm, Marmaris.

Abstract

This study is designed to reveal the experiences of migrant women, both local and foreign, who come to Marmaris to work in the tourism sector, focusing primarily on their working conditions. Using the frameworks of feminization of migration and intersectional feminism, the study utilized qualitative research methods for field data. In-depth interviews were conducted with a total of eighteen migrant women, including seven foreign nationals and eleven locals. The data obtained were analyzed using thematic analysis techniques and interpreted under three sub-themes: "being a local or foreign migrant woman in the sector," "labor-intensive work life and experiences," and "women coming from different geographies." The results of the research indicate that the experiences of migrant women are similar in some aspects, while being local or foreign brings about differences in experiences within the sector.

Keywords: Feminisation of Migration, Women's Labour, Sector of Tourism, Intersectional Feminism, Marmaris.

* Ebru Açık Turğuter, Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ebruacik@mu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-6412-5510

** Doç.Dr., Sibel Ezgin Ağılı, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, ORCID NO: [0000-0002-1403-9163](https://orcid.org/0000-0002-1403-9163)

Giriş

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların formel sektör söz konusu olduğunda hem emeklerinin karşılığını alamadıkları hem de toplumsal cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle çoklu ezilme biçimlerini deneyimledikleri bilinmektedir. Üstelik bu dinamiklere küresel ekonomik uyum programlarındaki çeşitli politikalar da eşlik etmekte ve neo-liberal politikaların (özelleştirme, ihracata dayalı sanayileşme vb.) yarattığı eşitsizlik, işsizlik ve yoksulluktan kadınlar daha çok etkilenmektedir (Aşkın ve Aşkın, 2017, ss. 25). Böylece ataerkil sistemin önemli bir yönü olan toplumsal cinsiyet örüntüleri, özel alanda kadını bağımlı bir varlık hâline getirirken kamusal alanda da kadını ikincil konuma sabitler. Çalışma yaşamıyla yeniden inşa edilen bu durum, mesleklerin kadınlara ve erkeklere özel olmasını ve kamusal alan içerisinde kadına uygun görülen rol ve mesleklerin özel alan içerisinde kadına verilen rol ve görevlerle (Yılmaz, 2018, ss. 19) benzeştirilmesini getirir. Bu durum sektörlerin kadın yoğun ya da erkek yoğun olarak adlandırılmasını da beraberinde getirir. Bunun en önemli örneğini hizmet sektörü oluşturur. Zira gerek dünyada gerekse de Türkiye ekonomisinde kadınların en yüksek oranda istihdama katıldığı sektör, hizmet sektörüdür (Bilir, 2018). Hizmet sektörünün yemek, temizlik, bakım, düzen, karşılama, samimiyet, fedakârlık ve güler yüz gibi bazı özelliklerle donatılması ve beklentilerin bu yönde olması sektörde kadın istihdamının neden yüksek olduğunu açıklamaktadır. Kadının ev içinde bu tür emeği görünmezken; kamusal alanda mümkün olduğunca ucuzdur. Kadınlar zaten kendi evlerinde ev işleri adı verilen yemek, temizlik, alışveriş gibi işleri yapmakta bunun yanında da varsa yaşlı, çocuk, hasta, engelli olan hane halkına ücretsiz bakmakta; dahası kırsal alanda ve kentte aile işletmeleri içerisinde ücretsiz de çalışmaktadırlar (Acar Savran ve Demiryontan, 2016).

Bununla beraber hizmet sektörü, ucuz emek gücünü karşılamak üzere göçmenleri; özellikle de uluslararası hareketliliği deneyimleyen göçmenleri istihdam etme yoluna başvurmaktadır. Göçmenler için yeni yerleşim yerlerinde iş bulabilmek bir imkân iken aynı zamanda bu durum onları sömürüye açık hâle getirmektedir. Göç teorileri üzerine kapsamlı çalışma yürüten Russell King (2012)'in *ikili işgücü piyasası teorisi* bu durumu açıklamada etkilidir. Ona göre, çekici faktörlerin motivasyonu belirli ucuz ve esnek işgücü türlerine olan talep doğrultusunda gerçekleşen uluslararası iş gücü göçüyle beraber; ileri sanayileşmiş ülkelerde ikili bir işgücü piyasası ortaya çıkar. Bunlardan birincil iş gücü piyasası, yerli işçiler için güvenli, iyi ücretli işlerden ve ikincil olanı ise fabrikalarda ve hizmet sektöründe düşük vasıflı, düşük ücretli, güvencesiz işlerden oluşmaktadır. Özellikle de ikincil iş gücü piyasasını kapsayan işler, yerli işçiler tarafından tercih edilmediği için çoğunlukla göçmen işçiler tarafından doldurulmaktadır. İkili işgücü piyasaları teorisi dışında bağımlılık teorisi ve dünya sistemleri teorisi de aralarında farklılıklar olmakla birlikte uluslararası göçün nedenlerini tarihsel-yapısal çerçevede ele alır (King, 2012). Ancak göçle ilgili bu ana-akım teori veya hâkim paradigmalara emek piyasasıyla

ilişkili durumları analiz etmede fayda sağlarken göç sürecindeki kadınları ve toplumsal cinsiyeti göz ardı ettikleri için feminist perspektif tarafından eleştirilmiş ve cinsiyet faktörünün göç sürecine etkileri tartışılmaya başlanmıştır (Bastia, 2014; Kofman, 1999). Özellikle de hem kadın hem de göçmen kimliği üzerinden kadınların göç sürecindeki deneyimlerini anlamak için üçüncü dalga feminizmin ileri sürdüğü kesişimsel yaklaşım bir araç niteliğindedir.

Kesişimsellik kavramı ve yaklaşımı, ilk olarak Kimberlé Crenshaw tarafından 1989 yılında ileri sürülmüştür ve o kesişimsellik ile ırk, sınıf ve cinsiyet kategorilerinin birbirlerinden ayrı olmadığını, bu farklı kategorilerin birleşimine sahip olan kişilerin, özellikle de kadınların yaşadığı deneyimleri dillendirmesinin önemine dikkat çekmektedir (Crenshaw, 1989). Irkçılık, sınıf ve cinsiyet meselesinin kesişiminin oluşturduğu deneyimlere odaklanmanın ana fikri ise kadın hakları mücadelesinde orta sınıf, beyaz kadınların sorunları dile getirilirken siyahi kadınların problemlerinin göz ardı edilmesi; aynı zamanda ırkçılıkla mücadele söz konusu olduğunda da siyahi erkeklerle bir arada yer alamamalarıdır (Collins, 2000; Crenshaw, 1989). Patricia Hill Collins (2000) de "baskı matriksi" (matrix of oppression) kavramı ile kesişimselliğe katkıda bulunarak kavramın anlamını genişletmiştir. Collins ırk, cinsiyet, sınıf gibi kavramların birbirlerine bağlı olduğunu ifade etmekle birlikte; bunlara yaş, din, bedensel veya zihinsel engel gibi pek çok farklı kimlik eklenebileceğini ifade etmektedir. Pek çok farklı kimliğin birbiriyle iç içe geçtiği bu sistemde bireyler farklı kesişimlerde farklı deneyimler edinirler ve kimse tamamiyle dezavantajlı ya da tamamiyle ayrıcalıklı değildir (Collins, 2000). Böylece ilk olarak siyahi kadınların haklarına yönelik tartışmalar ekseninde gelişen kesişimsel feminizm farklı kesimlerden kadınların (etnik köken, din, engellilik vb) sorunlarını dile getirebilmesi açısından önemli hâle gelmiştir. Çeşitli araştırmalarda da farklı kimliklerin kesişiminin analizine yer verilmiş (Brown ve Moloney, 2019; Ghuman ve Ryan, 2013; Kahraman Güloğlu, 2019) ve bir yandan da kesişimsel bir yaklaşımla göç literatüründeki bazı temel eksikliklere temas eden çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Örneğin, Grosfoguel, Oso ve Christou (2015), kesişimsellik anlayışı ile modernite ve kapitalist/emperyal/ataerkil/ırksal sömürgeci dünya sisteminin göç teorileri üzerindeki etkilerini tartışmışlardır. McIlwaine ve Bermudez (2011) Londra'daki Kolombiyalı göçmenlerin resmî veya gayri resmî, siyasi veya sivil faaliyetlere katılımını analiz etmek için çalışmayı hem orta sınıf hem de işçi sınıfından erkek ve kadınlarla yürüterek kesişimsellik yaklaşımını kullanmışlardır. Araştırmacılar, işçi sınıfından kadınların, işçi sınıfından erkeklere ve orta sınıftan kadınlara kıyasla siyasi veya sivil faaliyetlere katılım oranlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadırlar. İşçi sınıfından erkeklerin ve orta sınıftan kadınların katılım oranlarının düşük olmasının temelinde onların kaynak ülkeye geri dönme isteklerinin yüksek olmasının yattığını tespit etmişlerdir. Aynı zamanda araştırmacılar, işçi sınıfı kadınlarının katılım oranlarının daha yüksek olmasının, onların toplumsal cinsiyet

rejimlerine meydan okuma kapasiteleri üzerinde olumlu etkisinin olacağını belirtmişlerdir.

Bazı araştırmacılar tarafından ise göçmen grupların heterojen olması nedeniyle dezavantajlı veya ayrıcalıklı konumları, aynılık veya farklılıkları bir arada bulundurma potansiyeline sahip oldukları için onların keşimsel yaklaşımla çalışılmasının gerekliliğine dikkat çekilir (Anthias, 2012; Cranston ve Duplan, 2023; Riaño, 2011). Bu minvalde yapılan çalışmalara, Ho ve Kathiravelu (2022)'nin benzer etnik gruplardan farklı dönemlerde Singapur'a göç eden göçmenlerin ("eski göçmen", "yeni göçmen"), *göçmenlik hiyerarşisi* olarak adlandırdıkları hiyerarşik konumlanmasını keşimsel yaklaşımla inceledikleri araştırma örnek gösterilebilir. Bu çalışma aynı etnik gruptan olmakla birlikte farklı zamanlardaki göçmenlik deneyimlerine odaklandığı için çoklu hiyerarşi pratiklerini inceleme olanağı da sağlamıştır. Vasıflı olup/olmama, sosyoekonomik durum, yasal statü, aidiyetlerini kanıtlamak (yerli halkın dilini doğru bir şekilde konuşmak, Singapur kültürüne ve değerlerine hâkim olmak vb.), göç dönemi, göçün zamansal boyutu vb. kişilerin göçmenlik hiyerarşisinde sıralanma biçimini diğer bir ifadeyle sosyal konumunu belirleyen (kesişen) boyutlardır. Örneğin yeni bir göçmenin vasıflı olması ve sosyoekonomik düzeyinin yüksek olması hiyerarşik olarak üst bir konum veya avantajlı bir konum elde etmesini sağlarken, vasıflılık ve sınıfla yasal statü kesiştiği anda, yani aynı etnik gruptan geçici vizeyle gelen yeni göçmen, daimî ikamet eden eski göçmen karşısında alt tabakaya yerleşmektedir ve dezavantajlılık yaşamaktadır. Bu tür kesişen boyutlar, etnik benzerlik olsa bile yeni göçmenler/eski göçmenlerin kendi aralarındaki sosyal konumlanmayı göstermeye yararken aynı zamanda sosyal konumlanmanın (çoklu göçmenlik hiyerarşisinin) ırkçılık, ayrımcılık, dışlanma, yabancı düşmanlığı ile nasıl ilişkilendiğini de ortaya koymuştur.

Essers ve Benschop (2009) çalışmalarında Hollanda'daki Fas ve Türk kökenli kadın girişimcilerin (kuaför salonu işletmecisi, sürücü kursu işletmecisi vb.) etnik, toplumsal cinsiyet ve din ekseninde girişimcilik alanındaki öznelliklerini nasıl inşa ettiklerini keşimsel yaklaşımla araştırmışlardır. Sonuç olarak girişimci kadınların hem Müslüman girişimci hem de Müslüman kadın olmanın getirdiği bazı engeller, sınırlamalar nedeniyle dezavantajlılık yaşadıklarını tespit etmelerine rağmen söz konusu kadınların girişimcilik alanına etki eden bu sınırları aşmak için, cinsiyet ayrımına direnmek, inancın bireyselliğini vurgulamak, Kur'an'ın dogmatik yorumlarından uzak durmak vb. gibi çeşitli stratejiler belirlediklerini ortaya çıkarmışlardır. Dahası, İslam ve girişimci kimliklerin uyumsuzluğunu öne süren oryantalist söylemin aksine, kimi zaman dinin, kadınların pazar/girişimcilik alanındaki öznelliklerini inşa etmek için bir avantaj sağladığı sonucuna ulaşmışlardır.

Söz konusu bu çalışmada da öncelikli olarak göçün kadınlaşması kavramından hareketle farklı sektörlerde istihdam edilen ve "dezavantajlı gruplar olarak" ele alınan göçmen kadınlarla ilgili çalışmalara yer verilecek; ardından da keşimsel feminizmin olanaklarından hareketle, turizm sektöründeki yabancı ve yerli göçmen kadınların iş yerindeki deneyimleri

“farklılık, aynılık, avantajlılık ve dezavantajlılık” eksenleriyle birlikte ele alınacaktır.

Literatür Değerlendirmesi: Turizm’de Yabancı Göçmen Kadın Emeği ve Göçün Kadınlaşması

Küreselleşme ile birlikte sermayenin sınır tanımayan doğası, göç sürecini şekillendirmiş ve modern dönemde emek göçünün artmasına ve yoğunlaşmasına neden olmuştur. Castles ve Miller (2008, ss. 13), geçmiş dönemlerdeki emek göçleri ile günümüzdeki emek göçlerinin farkını göçün öznelerinden hareketle ortaya koymaktadırlar. Geçmiş dönemlerdeki emek göçleri çoğunlukla erkek egemenliğinde olup kadınların bu göçlerde aile birleşimi şeklinde yer aldıklarını savunan düşünürlere göre, 1960’lardan sonra emek göçlerinde kadınlar merkezî bir rol üstlenmişlerdir. İstatistiki verilere göre, 2020 ortalarında dünya üzerinde ulus aşırı göç eden insan sayısının 281 milyon olduğu tahmin edilmekle birlikte, 2020 yılında 135 milyon kadının uluslararası göçe dâhil olduğu varsayılmaktadır. Uluslararası göçmen oranları içerisinde kadın göçmenlerin payı 2000 yılında %49,1 iken 2020 yılında %48,1’e düşmüştür, ancak mutlak sayıya bakıldığında 2000 yılında 75 milyon olan kadın göçmen sayısı 2020 yılında 135 milyona yükselmiştir. Göç eden kadınların oranı bölgeler arasında önemli farklılıklar gösterse de 2000 yılından bu yana kadın göçmenlerin sayısı tüm bölgelerde artış göstermiştir (IOM, 2021, ss. 24,34). Bu durum da göçün kadınlaşması kavramını gündeme getirmiştir.

Coşkun’a göre (2016, ss. 93) göçün kadınlaşması kavramı, göç sürecine dâhil olan kadınların niceliksel artışının yanı sıra göçün toplumsal cinsiyete duyarlı süreçlerini de kapsar. İhlamur-Öner’e göre (2016, ss. 372), küreselleşme ile beraber emek bir metalaşma sürecine girmekte, küresel düzeyde emeğin metalaşması göçmen kadın emeğine ihtiyacı artırmakta ve bu durum göçmen kadınları ulus aşırı emek piyasasının ana öznelerinden biri hâline getirmektedir.

Türkiye de 1960-1970’lerde, özellikle Avrupa ülkelerine göç veren kaynak bir ülke iken son yıllarda kendisi göç alan; esnek vize politikası, coğrafi konumu ve görece daha ucuz olması nedeniyle hem bir “geçiş ülkesi” hem de “hedef ülke” hâline gelmiştir (Coşkun, 2014; Önder, 2013). Türkiye’ye gelen göçmen kadınlar ise, genellikle eski Doğu Bloku ülkelerinden Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Bulgaristan, Gürcistan, (AB’ye üyelik öncesi) Romanya, Ermenistan, Moldova, Ukrayna, Rusya gibi kendi ülkelerindeki ekonomik sıkıntılar nedeniyle göç etmektedirler (Gökbayrak, 2009, ss. 73-74). Göçmen kadınlar, Türkiye’de de kayıtsız ve nitelik gerektirmeyen ve kadınlarla özdeşleştirilmiş pek çok iş kolunu oluşturan hizmet sektöründe sıklıkla iş edinebilmektedirler (Etiler ve Lordoğlu, 2015; Toksöz, 2006). Yapılan araştırmalara göre göçmen kadınlar, ev içi hizmetlerinin (Ceylan ve Uslu, 2020; Tezcek, 2020) yanında tarım, tekstil, giysi, gıda gibi imalat sektöründe (Danış Şenyüz, 2016; Dedeoğlu, 2011; Dedeoğlu, 2018; Gökbayrak, 2009) esnek ve ucuz işçiliği yerine getirmektedirler. Öte taraftan haz ve arzu kavramlarının ulus ötesi bir nitelik kazanması, internet teknolojilerinin gelişimi ile beraber

artan pornografik yayınlar, cinsel hizmetlere olan talepler, göçün kadınlaşması gibi etkenler fuhuşun küresel bir pazara dönüşmesine ve göçmen kadınların bu alanlarda yer almalarına neden olmaktadır (Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa, 2009, ss. 16). Bu minvalde Gülçür ve İlkaracan'ın (2002) yaptıkları çalışmalarında eski Sovyet ülkelerinden gelen kadınlara yönelik kamusal alanda geliştirilen, patriarkal ön yargılardan beslenen "nataşa söyleminin" hâlen devam ettiği bulgulanmıştır.

Göçmen kadınların dâhil oldukları işgücü piyasasının bir kolunu da turizm sektörü oluşturmaktadır (Coşkun, 2014; Küçük, 2022). Özellikle turizm sektöründe yapılan pek çok işin (karşılama, ağırlama, masaj, animasyon, temizlik, yemek, servis yapmak) kadın işi olarak görülmesi nedeniyle kadın çalışanlar daha çok tercih edilmektedir. Bu alanlarda gerek yerli gerekse de yabancı kadınların göçmen işçi olarak çalıştığı konusunda bilgiler bulunmaktadır (Olca, 2008, ss. 386). Ekiz Gökmen'in (2011) yaptığı çalışmada, SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan cumhuriyetlerden gelen kadınlarla çalışma koşulları ve Türkiye'deki yaşam deneyimleri ele alınmıştır. Boyacıoğlu ve Elmas'ın (2019, ss. 44- 45) turizm sektöründe kadın emeğine dair çalışmalarında tespit ettikleri gibi ulusal düzeyde turizm ve kadın olgularını kapsayan bilimsel çalışmalar diğer çalışmalara göre görece daha azdır. Genel olarak Türkiye'de turizm sektöründeki göçmen kadınlarla ilgili yapılan çalışmalarda ise farklı bulguların varlığı gözlemlenmiştir. Beyaz (2020) çalışmasında, turizm emek piyasasına enformel alanlardan dahil olan göçmenlerin kötü çalışma koşullarını, güvencesiz çalışma biçimlerini, ırkçılığa kapı aralayan kötü davranışlara maruz kalmalarını bulgulanmıştır. Bunun yanında Deniz ve Özgür (2013), İçduygu (2004) ve Toksöz'ün (2006) çalışmalarında Türkiyeli kadınların uluslararası göç ile gelen yabancı göçmen kadınlarla kıyaslandığında daha düşük eğitim seviyesine sahip oldukları; bununla paralel olarak da yabancı dil bilgilerinin olmaması nedeniyle turizm sektöründe belirli alanlarda istihdam edildikleri, yabancı göçmen kadınların ise turizm sektörünün nitelik açığını kapattıklarına dair bulguları ortaya koymuşlardır. Böylece denilebilir ki, geldikleri ülkelerin dilinin turizm sektöründe önemli olması ve genel olarak eğitim düzeylerinin yüksek oluşu göçmen kadınların alana kolayca dahil olmalarını getirmekte ancak sektördeki emek yapısı nedeniyle kadın olmak bakımından çeşitli ezilme biçimlerine maruz kalabilmekte ve göçmen olmak bakımından başka türlü sorunlar yaşayabilmektedirler. Bu durum göçmenlerin eğitim seviyesi, yabancı dil bilmelerinin yanında yaşı, cinsiyeti, etnik kökenlerine bağlı olarak değişmektedir. Bu nedenle turizm sektöründe çalışan yabancı göçmen kadın olmakla yerli göçmen kadın olmak arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Söz konusu bu çalışmada yerli ve yabancı göçmen (ulus ötesi) kadınların göç süreciyle başlayan deneyimlerinin benzerliklerine ve farklılıklarına odaklanılmıştır. Bu amaçla, yerli ya da yabancı göçmen kadın olmanın getirebileceği ayrıcalık veya ayrımcılıkların anlaşılması, göçmen kadınların hem kadınlık hem göçmenlik kimlikleri hem de etnik farklılıkların kesişimindeki deneyimlerini anlamayı mümkün kılacağı düşüncesiyle kesişimsellik

yaklaşımıyla turizm sektöründeki göçmen kadınların çalışma ve yaşam deneyimleri ele alınmıştır.

Araştırmanın Metodolojik Çerçevesi

Alanın Yapısı

Marmaris hem turistik hem de tarihî (Physkos, Loryma, Amos, Hydas) ören yerleriyle önemli bir destinasyondur (ÇŞİM, 2012, ss.12,17; Muğla Valiliği, 2003, ss.174-194). 1950'li yıllardan itibaren başta Rodos¹ olmak üzere farklı yerlerden turistlerin uğrağı olan Marmaris'te 1959'da Marmaris Turizm Cemiyeti kurulmuş ve turizm faaliyetleriyle ilgili önemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Turizmin gelişmesi için Turizm Bakanlığı ile görüşmeler gerçekleştirilmiş, turizm dernekleri kurulmuş ve çeşitli tesisler yapılmıştır. Ayrıca resmî kurumlar, yatırım şirketleri ve bilim insanları tarafından turistik plan dahilinde uzun süre geziler ve incelemeler yapılmıştır. Örneğin 1960 yılında diğer Ege şehirlerini de gezen, Alman turizm uzmanı Prof. Dr. Baade, Marmaris'i, birtakım eksiklikleri olmasına rağmen ikinci Portofino olarak tanımlamış ve Marmaris'in Miami'den daha güzel olduğunu belirtmiştir (akt. Arslan, 2021 ss.180-183). Tüm bunlar, diğer Ege şehirlerine göre Marmaris ilçe turizminin yapısının olumlu anlamda gelişmeler yaşadığını ve turistik açıdan cazip hale geldiğini göstermektedir.

Bunların dışında turizm sektörüyle ilgili Marmaris özelinde çeşitli tezler ve makaleler yazılmış olmakla birlikte Marmaris'te turizm alanında çalışan göçmen kadınları konu edinen sadece bir çalışma vardır ve o da Ekiz Gökmen'e (2011) aittir. Böylece denilebilir ki, turizm ve kadın konusu oldukça yeni bir alanı oluştururken turizm sektöründe göçmen kadın emeği ve Marmaris yeterince çalışılmayan alanların başında gelmektedir. Marmaris'in çalışmanın sahası olarak tercih edilmesinin en önemli nedeni de budur.

Araştırmanın Yöntemi, Tekniği ve Örneklemi

Araştırmada, insanların olaylara dönük öznel bakış açılarının keşfedilmesini hedefleyen (Kümbetoğlu, 2008) niteliksel araştırma yöntemi tercih edilmiş ve derinlemesine görüşme tekniklerinden faydalanılmıştır. Bu amaçla çalışmada kartopu örnekleme yönteminden hareketle gönüllü olan turizm sektöründe üç ile on yedi yıl arasında deneyimi olan ve üç ile yedi yıldır Marmaris'te yaşayan on bir yerli göçmen kadına ve yine sektörde en az on yıl deneyimi olup *süresiz çalışma izni belgeleri* olan yedi yabancı göçmen kadına, anahtar kişi vasıtasıyla,

---

¹ Marmaris ile Rodos arasında XVI. yüzyıldan itibaren ticari, idari, siyasi, ekonomik faaliyetler ve seferler, fetihler ve savaşlar nedeniyle ilişkiler süregelmiştir. Özellikle II. Dünya savaşı ve sonuçlarının etkisiyle Rodos Adasından Marmaris'e iltica başvuruları görülmeye başlanmıştır. Mülteciler için konumu itibarıyla Marmaris önemli bir yer olmuştur ve savaş sürecinde ve sonrasında yoğun göç almıştır (Arslan, 2021). Bununla beraber Recep Arslan'ın ifadeleriyle (2021 ss.180) "Modern anlamda Marmaris'te turizm hareketliliği 1950 yıllarından itibaren başlamıştır. Marmaris, savaşlarda olduğu gibi barış zamanlarında da bir geçiş koridoru görevi üstlenmiştir". Öncelikle Marmaris'ten Rodos adasına kafileler halinde turistik amaçla giden Türkler olmuştur. Akabinde Rodos adasından Marmaris'e Avrupalıların turistik amaçlı geçişleri dikkat çekmiştir (Arslan, 2021 ss.180) (Ayrıntılı bilgi için Recep Arslan'ın Marmaris Tarihi 1923-1960 adlı eseri incelenebilir.)

ulaşmıştır. Çalışmada on sekiz katılımcıya ulaşmaya yardımcı olan ‘anahtar kişi’, turizm sektöründe deneyimi olan ve söz konusu tarihlerde de Marmaris’te üç yıldızlı bir otelde ön-büro elemanı olarak çalışan Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi mezunu olan bir öğrencidir. Kendisi de yedi yıldır turizm çalışanı olan anahtar kişinin referansı ile ilk görüşmecilerden randevu alınıp görüşmeler gerçekleştirilmiş ve ilk görüşmecilerin referansı ile diğer görüşmecilere ulaşılarak görüşmeler zincirleme şekilde gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de 13.08.2016 tarihinde yürürlüğe giren, 6735 sayılı “Uluslararası İşgücü Kanununun” da yer alan göçmenlerin yasal çalışma izinlerine bakıldığında da süreli çalışma izni, ilk başvuruda en fazla bir yıl süreli verilen izin olarak nitelendirilirken; süresiz çalışma izni ise Türkiye’de sekiz yıl boyunca ikamet hakkı olanlar veya sekiz yıllık bir zaman zarfında kesintisiz yasal çalışma izni olan kişilerin bu izin türüne başvuru hakkına sahip olabilmesi olarak değerlendirilmektedir (Güler, 2021, ss.109). Uluslararası literatür incelendiğinde de göçmen olma durumu *migrant* ve *immigrant* olmak üzere iki kavramla açıklanmaktadır. Birincisi (*migrant*) göç edilen/hedef ülkede kısa süreli olarak yerleşim hâlinde bulunma (*temporary movement*); ikincisi (*immigrant*) ise geçici yerleşime kıyasla daha uzun süre boyunca hedef ülkedeki ikamet etme durumunu ifade etmektedir (Ho ve Kathiravelu, 2021 s. 643). Bu çalışma boyunca, Türkiye’nin farklı şehirlerinden Marmaris’e gelen ve üç ile yedi yıldır Marmaris’te ikamet eden yerli kadınlar ve Türkiye’ye farklı ülkelerden göç etmiş, aynı zamanda süresiz oturma iznine sahip olan 8 ile 20 yıldır Türkiye’de yaşayan yabancı kadınlar ile görüşmeler yapıldığı için her iki gruptan kadınlar, uluslararası literatürde yer alan ve uzun süreli ikamet sahibi olabilmeyi ifade eden göçmen (*immigrant*) kavramı ile anılmıştır.

Bununla birlikte yabancı göçmen kadınlara ulaşım oldukça güç olmuştur. Geçici olarak ülkeye giriş yapmış, süresiz çalışma izni olmayan, Türkiye’de yaşam süresi az olan yabancı göçmen kadınlarla karşılaşıldığında, görüşme teklifine genellikle yasal statülerinden dolayı olumsuz yanıt vermeleri, araştırmanın sınırlılıklarını ve zorluklarını oluşturan bir durum oluşturmuştur. Süresiz çalışma iznine sahip yabancı göçmen kadınların çoğu da araştırmaya katılım konusunda isteksizlik göstermiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılan yabancı göçmen kadınlara ulaşım ancak kendisi de turizm sektöründe çalışan anahtar kişi vasıtasıyla olabilmıştır. Araştırmanın bu sınırlılıkları örneklem sayısının da sınırlı tutulmasına neden olmuştur. Böylece yabancı göçmen kadınların sayısı yedi kişi olarak belirlenebilmiştir. Nitekim sahaya ilk çıktığında yedi yabancı ve dört yerli göçmen kadına ulaşılabilmiştir. Daha fazla kişiye ulaşım sağlama adına tekrar sahaya çıkıldığında ise söz konusu sınırlılıklar nedeniyle yabancı göçmen kadın sayısı aynı kalmış; ancak yedi yerli göçmen kadın daha örnekleme dahil edilebilmiştir. Bu nedenle yerli göçmen kadın sayısı toplam on bir olmuştur.

Diğer taraftan nitel çalışmalarda örneklem sayısının büyüklüğünden ziyade bireylerin duygu ve düşüncelerini derinlemesine analizi önemlidir. Creswell’in de ifadesiyle (2017, ss. 33) “Nitel araştırmada, az sayıda bireylerle çalışılıp katılımcıların fikirleri derinlemesine açıklanır. Nitel araştırmanın amacı, [...] az

insandan bilgi edinerek onlarla, ortamlarında, daha yakından çalışmaktır". Patton'a göre de (2005) nitel araştırmalarda belirli sayıda örneklemeden elde edilecek verinin zenginliği, fazla sayıda örneği içeren ancak aynı veriyi tekrarlayan örnekleme tercih edilmektedir. Bunun ötesinde nitel araştırmalarda "özellikler, değerler, inançlar, idealler ve fikirler" önem taşımaktadır ve toplumsal düzenin bilgisine ancak subjektif anlatı ve deneyimlerden yola çıkılarak ulaşılabilir. Nitel araştırmalarda sayılardan ve örnekleme büyüklüğünden daha çok sözlerin, anlamların önemli oluşu, bu yöntemin kadın araştırmalarında (feminist yaklaşımla ele alınan araştırmalarda) tercih edilmesini mümkün kılmıştır. Kadın araştırmalarında, özneyi kendi alanında gözlemlemek ve karşılıklı etkileşim içinde anlamak temel mesele olduğu için, nitel yöntem ideal kabul edilmektedir. Aynı zamanda kadınların deneyim, yaşantı ve sorunlarını, kendi seslerinden dile getirebilmeleri ve görünür kılmaları niteliksel yöntemle sağlanabilmektedir. Bu, kadın araştırmaları açısından nitel yöntemin önemini artırmaktadır (Kümbetoğlu, 2008, ss. 31, 62-63). Bu araştırmada da göçmen kadınların turizm sektöründeki deneyimlerini kesşimsel feminizmden hareketle anlama amacı güdülmektedir. Bu anlamda nesnellik ilkesinden hareket etmek yerine kadınların öznel deneyimlerinden yola çıkarak seslerini duyurabilmesi, sorunlarını dile getirebilmesi noktasında subjektif veriler elde etmek örnekleme sayısının büyüklüğünden daha anlamlı hâle gelmektedir.

Demografik Özellikler

Katılımcı kadınların genel özellikleri şu şekildedir; yabancı göçmen kadınların yaşları 31 ile 59 arasında değişmektedir. Katılımcıların üçü Almanya'dan, birisi Hollanda'dan, biri Tayland'dan, biri Kırgızistan'dan sonuncusu ise Rusya'dan Türkiye'ye gelmiştir. Kadınlardan üçü kendi ülkelerinde meslek okulu da denilen ön lisans (2 yıl teknik eğitim verilen bölümler) ve dördü lisans programlarından mezundur. Yabancı göçmen kadınlardan biri üç, diğeri yedi yıldır Marmaris'te yaşarken beşi Türkiye'nin farklı şehirlerinde (İstanbul, Antalya, Nevşehir) yaşamakta ve sezonluk çalışmak için Marmaris'e gelmektedirler. Kadınlar sırasıyla masöz, hemşire, turist rehberi, turizm acentesi çalışanı, misafir ilişkileri sorumlusu, spa biriminde yönetici olarak görev almaktadırlar. Katılımcılardan birinin turizm acentesi bulunmakta ve otellerle iş birliği yapmaktadır. Kadınların sektördeki iş deneyimi 14 ile 31 yıl arasında değişmektedir. Yabancı göçmen kadınların Türkiye'de yaşama süreleri 8 ile 20 yıl arasında değişmektedir. Kadınlardan biri evli olup; altısı daha önce bir evlilik yapıp boşanmıştır.

Yerli göçmen kadınlar, ikisi Adana olmak üzere, Manisa, Balıkesir, Diyarbakır, Aydın, İzmir, Ankara, Osmaniye, Hatay, Denizli şeklinde Türkiye'nin farklı şehirlerinden çalışmak için Marmaris'e gelen ve buraya yerleşen 28 ile 54 yaş arasında olan ve daha önce turizm sektörü deneyimi olan kişilerdir. Daha önce de ifade edildiği üzere yerli göçmen kadınların Marmaris'te yaşam süreleri üç ile yedi yıl arasında değişmektedir. Yerli göçmen kadınlar muhasebe, resepsiyon, kat hizmetleri, bar, spa ve hamam, misafir ilişkileri, mutfak ve ön-

büro çalışanıdır. Kadınların ikisi ilkokul, üçü lise, üçü ön lisans, üçü lisans mezunudur. On bir kadından üçü turizm meslek lisesi, ikisi turizm ve otelcilik ön lisans, biri ise aşçılık lisans mezunudur. Diğer kadınların turizm sektörüne dair formel bir eğitimleri bulunmamaktadır. Katılımcı kadınlardan ikisi evli olup, beşi daha önce bir evlilik yapıp boşanmıştır.

Katılımcıların iş yerleri Marmaris'in merkezinde yer alan iki, üç ve dört yıldızlı otelde bulunmakta. Katılımcıların isimleri gizli tutulmuş; yabancı göçmen kadınlar K1'den K7'ye kadar, yerli göçmen kadınlar ise K8'den K18'e kadar kodlanmıştır.

Bulgular: Turizm Sektöründe Göçmen Kadın Olmak

Sektörde Yerli veya Yabancı Göçmen Kadın Olmak

Çalışmaya gönüllü olarak katılan yabancı göçmen kadınlardan üçü bir turizm acentesi aracılığıyla Türkiye'ye geldiklerini, burayı beğenip kalmaya karar verdiklerini ve daha sonra Marmaris'te çalışmaya başladıklarını, kadınların dördü ise kendi deneyimleri ve tanıdıkları vesilesiyle Türkiye'ye geldiklerini ifade etmişlerdir. Farklı ülkelerden Türkiye'ye gelen göçmen kadınlar, mevsimlik olarak (özellikle yaz mevsiminde) turizm sektöründe aralıksız çalıştıklarını ve iş bulamama gibi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Bu noktadan hareketle turizm sektöründe iş bulmada yabancı göçmen kadın olmanın olumsuz bir etki oluşturmadığı anlaşılmakla birlikte kadınların deneyimleriyle Almanca, İngilizce, Rusça, Felemenkçe gibi dilleri konuşabiliyor olmaları, onların sektörde tutunmalarını sağlamıştır.

Yerli göçmen kadınlar iş bulma konusunda ise referansın ve hemşehrilik kurumunun etkisinin olduğunu bu nedenle ya tanıdıklarının tanıdıkları ya da hemşehrileriyle çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Burayı eşimin akrabaları haber verdi, onlar Köyceğiz'deler, çalışır mısın dediler, çalışırım dedim. Güzel bir yer burası, iyi ki gelmişiz (K14, 44 yaş).

Bizim tanıdık buraya çok önce geldi, bizim oradan (Aydın) çağırır tanıdıklardan çalışmak için. Bizde geldik buraya, beş yılım doluyor burada, katlardayım. Bir sorunum olmadı burasıyla, sakın aslında buralar sezon dışında (K12, 42 yaş).

İzmir'de de çok çalıştım ama burası daha iyi, ablamın eşi çalışmıştı daha önce buralarda, yatların motorlarına bakmak için gelmişti. Bardayım, bazen kafeye de bakarım, yoğunluğa göre. İzmir'e şimdi dönmem, seviyorum burayı (K13,28 yaş)

Yerli göçmen kadınların, eş-dost vasıtasıyla işe dahil olmaları ise geleneksel ilişki biçimlerinin iş yerlerine taşınmasına neden olmaktadır. İş bulma ve sektörde tutunmaları noktasında yabancı göçmen kadınların Türkçe dışındaki dilleri bilmeleri, onlara avantaj sağlarken; yerli göçmen kadınlara hemşehrilik, eş-dost ilişkilerinin bir avantaj sağladığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yerli göçmen kadınlar için hemşehrilik ilişkileri bazı durumlarda angarya işlerle muhatap olmalarını gerektirmekte ve bir dezavantajlılığı da beraberinde getirmektedir.

Yabancı göçmen kadınlara Türkiye'de ve Marmaris'te yaşamaya ve çalışmaya dair sorular sorulmuştur. Yabancı göçmen kadınlar Marmaris'in yerel halkıyla ilgili sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Ben Kırgızım 43 yaşındayım. Acente sayesinde buldum iş. Çok oldu geleli. Geri dönmedim ben. Ben kiramı ödeyemediğim bir dönem oldu, onun dışında sıkıntı yaşamadım. İnsanlarla genel olarak bir sorun olmadı (K3,43 yaş).

Ben bir Rus'um, yirmi yıl önce geldim çalışmaya, şimdi 59 yaşındayım. Genel olarak bir sorun, halka yaşamadım. Ama iş yeri çok farklı orada çok sorun yaşadım, Rus olduğum için. Ben Rus (kakkaha) (K4,59 yaş).

Ben çok sorun yaşamadım, güzel bir yer burası, insanlar genel olarak iyi (K5,46 yaş).

Örnekleme dahilindeki göçmen kadınların, kamusal alanlarda yerel halkla ya da yaşadıkları yerdeki kişilerle çok fazla sorun yaşamadıkları anlaşılabilir. Birlikte dönemsel olarak ekonomik anlamda sıkıntı yaşayan ve işyerinde sorun yaşayanların olduğu görülmektedir. Aynı zamanda yukarıda ifadeleri yer alan Rus asıllı göçmen kadının, görüşme esnasında mimikleri ve kakkahaları dikkat çekmiştir. Rus kadın göçmen, doğrudan belirtmese de ima ve gülüşmelerle Rus kadınlarına yönelik algıyı vurgulamak istemiştir. Ayrıca yerli göçmen kadınlar da tıpkı yabancı göçmen kadınlar gibi çalışma tempoları nedeniyle yerli halka pek temasta olmadıklarını, ilişkilerinin herkesle nasılsa onlarla da öyle olduğunu belirtmişlerdir.

Emek Yoğun İş Yaşamı ve Deneyimler

Görüşmeciler kadınlarla iş yaşamıyla ilgili sorular yöneltilmiştir. Bunlardan en önemlisi görev aldıkları birim ve çalışma alanlarıdır. Yabancı göçmen kadınlara, çalışma alanlarındaki karşılama, revir, spa, masaj ve rehberlik hizmetleri verilmektedir ve bu alanlar kadınların hizmet sektöründe ağırlıklı olarak görüldükleri alanlardır. Kadınlar buldukları alanlarda yoğun ve düzensiz olarak çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Yurt dışından gelen turistlerin etkinliklerinin satışında çalışıyorum ben. Çalışma saatlerinde gece gündüz fark yok. Ofise bağlıyım ama gezmem lazım, ben tüm yıl çalışıyorum bir de ondan kaynaklı limit yok çalışmanın bende (K2,48).

Ben turist rehberiyim, düzensiz çalışıyorum. Bazen gecenin üçünde havaalanına turistleri almaya gidebiliyorum. Bazı geceler aktivitemiz oluyor. Bizde tatil yok, o kavram yok (K6, 42 yaş).

Yerli göçmen kadınlar da çalışma tempolarının yoğun olduğunu özellikle sezon zamanı bu çalışma temposunun en az dokuz, en fazla on dört saate kadar çıkabildiği kafe-bar, kat hizmetleri ya da ön büroda olmanın çalışma saatlerinin azalmasında ya da kısa olmasında etkili olmadığını belirtmişlerdir.

Katta on saat çalışıyorum; derle, topla, temizle, sil, kurut her şeyi yapıyorum. Yardıma ihtiyacı olan varsa ona da gidiyorum sezon yoğunluğunda (K12,42 yaş).

Sezon yoğunluğu olduğu için 11 saate kadar çıkıyor ön-büro, karşılama ve ağırlama burada başlıyor. Ayrı bir danışma olmadığı için o görevde burada (K8,24 yaş).

Ben burada eşimle birlikte çalışıyorum. Ben kafe ve bardayım o mutfakta. Sektörde en önemli şey bu işi bilen biriyle evli olmak. Niye? Kafe ve bar çok yoğun bazen aralıksız çalışıyoruz. 9-10 saati buluyor... (K17,31 yaş).

Elde edilen bu bulgu daha önce yapılan pek çok çalışmada görüldüğü gibi turizm sektörünün emek-yoğun bir alan olduğu ve çalışma saatlerinin uzun ve

yorucu olduğuna dairdir (Coşkun, 2014; Demirdizen, 2013). Bu da sektörün emek-yoğun yapısının her iki kesimden kadınları nasıl etkilediğini göstermektedir. Bunun üzerine kadınların kadın olmak bakımından iş deneyimleri, kadın ve erkek çalışanlar arasında gözlemledikleri ve deneyimledikleri farklılıklar sorulmuştur:

Kadın çalışanlar daha çekingen, erkekler daha özgüvenli. Yine de kendi ülkeme göre (Kırgızistan) kadınlar daha çok sayılıyor, kadınlar benim ülkeme göre burada daha rahat. Ama erkeklerle kıyaslısam yine de biraz daha. Nasıl desem... Erkekler daha özgür iş yeri, çalışma (K3,42 yaş).

Ben gördüm erkekler daha iyi davranılıyor iş yerinde. Kadınlara herkes daha rahat, şey, çekinmeden yani uyarma var. Çalışma ortamı stresli evet; ama erkekler daha iyi (K7, 41 yaş).

Aynı yargı yerli göçmen kadınlar tarafından da paylaşılmaktadır.

Erkekler rahat, dedim ya eşimle çalışıyoruz; onun yaptığı iş belli, aylık liste belli, ona uyuluyor, miktar belli, süre belli. Ama ön tarafta her şey sınırsız. Onun güler yüzlü olmasına bile gerek yok (K17, 31 yaş).

Erkekler çok daha rahat ben bütün gün masa başında hesap kontrol, veri ile uğraşırken ve bir de çalışan maaşları olmak üzere ödemelerle uğraşırken benimle birlikte çalışan kişi (erkek) eline çantasını alıp alacak verecek, banka/kredi vs ile ilgileniyorum deyip arabaya atlayıp gidebiliyor (K10,43 yaş).

Çalışılan yerlerde erkeklerin kadınlara göre daha iyi, rahat ve daha özgür olma durumu kadınlar tarafında da gözlemlenmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin başta iş bölümü olmak üzere alınan ücretlere de yansıdığını gösteren çalışmalarla (Costa vd. 2012; Çelik Uğuz ve Topbaş, 2016) örtüşmektedir. Görüldüğü üzere göçmen kadınların ifadelerinde yoğun iş temposu, uzun çalışma saatleri en önemli sorun olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte kadınlara iş yerinde yaşanabilecek bir diğer şiddet türü olan taciz de sorulmuştur. Bu soruya karşılık kadınların ifadelerinde taciz meselesine yönelik söylemlere rastlanmıştır:

Spa alanındayım ve her gelen mutlu sonla gitmek istiyor bunun hekimlikle ve sağlıklılıkla ilgili olduğunu düşünmeyen çok (K1, 31 yaş).

Müşterilerin de çalışanların da ahlaksız teklifleri oluyor (K2,48 yaş).

Kışın bir ara çalışmadığımda ev kiramı ödeyememiştim. Ev sahibim kira karşılığında birlikte olmak istemişti. İş yerinde de oluyor, müşteriler rahatça taciz edebiliyor (K3, 42 yaş).

En çok müşterilerden geliyor, eğlenmek için geliyor, parasını ödediğini ve herkesin onu mutlu etmesini talep ediyor. (K7, 41 yaş).

Yerli göçmen kadınların bazıları tacizi kendilerinin değil ama başkalarının deneyimlediğini belirtmişlerdir. Bazıları ise taciz konusunda kendi deneyimlerini paylaşmışlardır.

Taciz en çok müşterilerden oluyor, içkili olunca da olay çok çirkinleşiyor (K11,31 yaş)

Müşterilerden sözlü taciz ya da elle tacize maruz kaldığım anlar yaşadım içkiyi fazla kaçırıp ne yaptığımı bilmeyen çok oluyor (K13,28 yaş).

Turistler, müşteriler hele alkollülürse (K8,34 yaş).

Turizmde mi, herkesten gelebilir, herkese dikkat etmek gerek (K9,32 yaş)

Pek çok alanda olduğu gibi turizm sektöründe de taciz önemli sorunlardan biridir ve çalışan göçmen kadınların müşterilerle temas etmelerinden dolayı

tacize uğradıkları başka çalışmalarda da bulgulanmıştır (Lordoğlu, 2009; Ekiz Gökmen, 2011; Coşkun, 2014). Müşterilerin keyifli zaman geçirmek için geldikleri bu sektörde duygusal emek (sürekli güler yüz gösterme, duygularını kontrol etme, anlayışlı ve empatik olma vb.) de dahil olmak üzere farklı emek biçimleri (bakım emeği vs) talep edilmekte ve müşteri memnuniyetine de dikkat edilmektedir. Müşterilerle yoğun ve yakın temasın söz konusu sektörde cinsel taciz olaylarının yaşanmasının en önemli etkenleri olarak gösterilmektedir (Poulston, 2008; Gilbert vd., 1998).

Yoğun iş temposu, iş yerindeki dışlanma ve tacizle birlikte kadınlara aldıkları ücret, mesleklerinden ve iş yerlerinden memnun olma durumları, böyle yoğun ve sorunları olan bir alanda neden tutunmak istedikleri sorulmuştur.

Şu an işimden memnunum, çok yoğun çalışıyorum ama ücret düzeyi yeterli, gerektiğinde sorumluluk alıyorum. Yöneticilerimle sorunum yok, şimdilik iyi (K1,31 yaş).

Ben prim usulü çalışıyorum, ücretim iyi ve çalıştığım yer bana iyi. Çalışma saatlerim düzensiz ama patronlarımla aram iyi. İyi bir konumum olduğu için iyi (K2,48 yaş).

Rusya'da iş imkânım yok, ailem köyde yaşıyor. Ben iş için önce Almanya'ya oradan buraya geldim. Paraya ihtiyacım var, mecbur olduğum için çalışıyorum (K4,55 yaş).

Yabancı göçmen kadınlar yoğun tempoda çalışmanın zorluğunu bilmekle birlikte ücretlerinin yeterli olması, paraya ihtiyaç duymaları ve iş yerinde istedikleri ortamın olması; yani onların deyimiyle “yöneticilerle sorunun olmaması, konumunun iyi olması, patronlarıyla arasının iyi olması” gibi durumlar da varsa iş yerlerinde çalışmaya devam etmektedirler. Ayrıca geldikleri kaynak ülkedeki durumlarının daha kötü olması, ekonomi gibi itici nedenler de kadınları, yoğun tempoda çalışmaya mecbur kılmaktadır. Özellikle bu ekonomik bağımsızlık veya iş bulma, literatürde yer alan kadınları uluslararası göçe motive eden nedenlerle benzeşmektedir (Lecaj, 2019; Dedeoğlu ve Ekiz Gökmen, 2020). Yerli göçmen kadınların yoğun çalışma temposuyla ilgili düşünceleri ise şöyledir;

Çocuklar için güzel bir yerde yaşıyoruz, yoğun çalışıyoruz...Yönetim iyi arkadaşlar da iyi (K12,42 yaş)

Ben uzun süredir turizm sektöründe çalışıyorum, işim çok zor, yoğun ama burası iyi. Dediğimi anlıyorlar. Zor ama zorlaştıran yok (K14,44).

Boşandıktan sonra çocuklarla bir süre zorlandık, sezon yakındı, tanıdıklar buradaydı, çağırdılar, çıktım geldim buraya. Çok sıkıntı çekmedik, ben hemen adapte oldum, çocuklarda öyle çok şükür. Paraya da ihtiyacımız vardı, iş yeri de iyi (K8,34 yaş).

Yerli göçmen kadınlar da üstlerinin olumlu davranışları, yönetim ve arkadaşlarıyla iyi iletişim kurabilmeleri, paraya ihtiyaç duymaları gibi nedenlerle çalışmaya devam etmektedirler. Yerli göçmen kadınların bu tutumlarının arkasında (tanıdıklar, hemşehriler aracılığıyla) işe dahil olma biçimleri yer almaktadır ve bu durum çeşitli olumsuzluklar yaşasalar bile kadınların iş yerinde sezon bitene kadar kalmalarına neden olmaktadır. Böylece bir referans ya da akraba aracılığıyla kendileri için “bilinen ve güvenli”

iş yerleri bulsalar bile bu onların daha çok angarya ile karşılaşmasına ya da daha çok çalışıp daha az ücret almasını önlememekte ve bu konularda onları daha da kırılğan hâle getirmektedir.

Farklı Coğrafyalardan Bir Araya Gelen Kadınlar

Kadın olmak ve göçmen kadın olarak alana dahil olmakla ilgili sorunlara dair en önemli bulgu ve de sorun “ön plana çıkarılmış kadınlıkla” ilgilidir. Hegemonik erkekliğin aksine hegemonik kadınlıktan bahsedilemeyeceği için eril tahakkümün işleyişini kolaylaştıran ön plana çıkarılmış kadın ve kadınlıktan bahsetmek mümkündür (Connell, 2019). Connell bu kavramı toplumsal cinsiyet ekseninde eril tahakkümle iş birliği içinde olan ve erkeklerin çıkar ve arzularına hizmet etmeye yönlendirilmiş olan kadınları anlatmak için kullanmaktadır (Connell, 2019, ss. 246). Yerli ya da yabancı göçmen kadınlar, erkeklerin çalışma ortamında kadınlardan daha rahat olduğunu belirtirken en çok şikâyet ettikleri kişilerin başında kadın çalışma arkadaşları gelmektedir. Yerli göçmen kadınlar yönetici kadınlardan ve onların “hakimiyet kurma” durumundan şikâyet etmektedirler.

Erkekler daha fazla olanak tanınıyor, kadınlara gereksiz iş veriliyor. Kadınlar bunun için daha gergin olabiliyor. Bence sorun buradan çıkıyor. Erkekler daha rahat kadınlar daha yoğun olduğu için (K16,35 yaş).

Kadınlarla çalışmak zor daha fazla sorun çıkarıyorlar, uyumlu değil. Hakimiyet kurma durumları oluyor, fazla sıkıntılı olabiliyorlar (K8,34 yaş).

Yabancı göçmen kadınlar ise diğer çalışan kadınların kendilerine yönelik yaptıkları dışlama ve dedikodudan şikâyet etmektedirler.

Yabancı kadınlarla Türk kadınlar sıkıntı çıkabiliyor, erkeklerle çalışmak daha kolay (K2,48 yaş).

Kadınlar çok dedikodu yapıyor. Türk kadınlarında sorun çok, problem her yerleri, sıkıntı yaşıyorlar kendi özellerinde. Ondan bana da çok yansıtan oluyor. Ben rahat onlara göre, dert yok bende (K4,55 yaş).

Bununla beraber her iki kesimde kendilerine sorun çıkartan kadınların “kendilerini ispat etmek, mevkiini korumak, yöneticilere yaranmak” amacıyla olduklarını belirtmişlerdir. Yerli göçmen kadınların bu duruma ekledikleri en ilginç pratik “kıskançlıkla” ilgili olandır. Onlar, kendisine sorun çıkartan kadından “çok daha iyi olduğu” yani kadının onu çekemediği için bu tür olumsuz davranışlar sergilediğini ifade etmektedirler. Sonuç olarak her iki durumda da çalışan göçmen kadınlara yönelik bu tür davranışları sergileyen kadınların söylem ve pratikleri, daha önce de ifade edilen eril tahakkümle iş birliği içinde olan ve erkeklerin çıkar ve arzularına hizmet etmeye yönlendirilmiş olan kadınları anlatmak için kullanılan Connell’in ön plana çıkarılmış kadınlık kavramıyla örtüşmektedir. Her iki gruptan kadınların olumsuz davranışlara yönelik nasıl tutum aldıklarının izleri sürüldüğünde ise yabancı göçmen kadınlar “yüzleşme” ve “üstlere rahatsız edici durumu haber verme” davranışına başvurduğu; yerli göçmen kadınların ise bu durumları kendi yakın arkadaşlarıyla paylaşıp konuştuğu ve çoğu zaman da görmezden gelip “sineye” çektiği bulgulanmıştır.

Öte taraftan kadınların çalıştıkları alanda inisiyatif alma durumları konusunda; yerli ve yabancı göçmen kadınlar arasında birtakım farklar da bulunmuştur. Yerli kadınlar çalıştıkları alanda daha çok sınırlandırdıklarını söylerken yabancı göçmen kadınlar ise yeri geldiğinde yetkilerini kullandıklarını ve duruma göre sorumluluk aldıklarını belirtmişlerdir. Burada iş deneyimi, yabancı dil bilgisi ve yabancı çalışan olup yabancı turistlerle ilk elden ilgilenmelerinin (kültürel sermaye sahipliği) iş yaşamında başta ücret olmak üzere mevki ve yöneticilerin onlara olan davranışları açısından avantajlı olmalarını da beraberinde getirmektedir. Böylece göçmen kadınların hangi ülkeden geldikleri çalıştıkları kişilerin onlara davranışını ve kabullenme biçimlerini etkilerken söz konusu kadınların sektör deneyimlerinin oluşu, bildiği yabancı dil ya da diller kadınların çalışma deneyimlerini ilk elden olumlu yönde etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Yerli göçmen kadınların ise öncelikli olarak varsa referansları ve memleketlerinin neresi olduğu iş yerindeki deneyimlerini olumlu yönde etkileyen faktörler olarak ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Söz konusu bu çalışma, turizm sektöründe göçmen kadın olma deneyimlerini Marmaris özelinde; kesişimsel feminizmin ve nitel araştırma tekniklerinin imkanlarından faydalanılarak ele alınmıştır. Kadınların çalışma yaşamlarına, iş deneyimlerine, iş yerinde konumlanmalarına ve kadınların bunları deneyimlemeleri arasındaki farklar ve benzerliklere odaklanılmıştır.

Çalışmaya gönüllü olarak katılan görüşmeci kadınların sektördeki deneyimleri yabancı ve yerli olmak bakımından farklılaşsa da kadın olmak bakımından eşitlendikleri pek çok deneyim bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi görüşmeci kadınların hepsinin iş ve daha iyi bir yaşam için göç etmiş ve çalışmak için turizm sektörünü tercih etmiş olmalarıdır. Bu önemli faktör, kadınların uzun mesaiye sahip, emek-yoğun, mevsimsel ve güvencesizliğine yaygın olduğu sektöre sadece dahil olmalarını değil; sektörde uzun süre kalmalarının da asıl sebebini oluşturmaktadır. Yine görüşmeci kadınların kadın olmak bakımından iş yerlerindeki ortak deneyimi, erkek çalışanların kadın çalışanlara göre daha rahat ve özgür olması, kendilerinin toplumsal cinsiyet kalıplarınca sınırlı bir alana hapsedilmeleridir.

Taciz ise kadınları eşitleyen başka bir durumdur. Hem yerli hem de yabancı göçmen kadınların söylemlerinde ortaya çıkan taciz meselesinde fail, çalıştıkları işyerindeki kişiler olmakla birlikte en çok da müşterilerden oluşmaktadır. Bu anlamda turizm sektöründe çalışan yerli ve göçmen kadınları kapsayan bu çalışmada tacizin tek bir durum ya da kişi ile sınırlı olmadığı anlaşılmıştır. Böylece toplumun çoğu alanında karşılaşılan kadınlara yönelik tacize, turizm sektöründeki uyruğu vb. fark etmeksizin göçmen kadınların da maruz kaldığı ortaya çıkmıştır.

Bununla birlikte göçmen kadınların yerli ya da yabancı olmak bakımından farklılaştıkları deneyimler de söz konusudur. Yerli göçmen kadınların formal bir sektör olan turizmde eş-dost tavsiyesi ile iş bulabildikleri görülmüştür;

yabancı göçmen kadınların ise anadilleri dolayısıyla 'Türkçe' den başka dil bilmeleri sektöre alınmalarında ve sektörde tutunmalarında önemli bir faktör olarak öne çıkmıştır. Böylece; yabancı göçmen kadınların farklı anadile sahip olmaları sebebiyle Türkçe dışında dil bilmeleri yerli göçmen kadınların karşısında onları avantajlı hale getirmiştir. Ancak yerli kadınların eş dost vasıtasıyla işe girmesinin onlara bir avantajlık sağlıyormuş gibi görünmesine rağmen angarya iş, düşük ücret, yoğun çalışma tempolarına ses çıkaramamaları noktasında bir dezavantajlılığa neden olduğu anlaşılmaktadır. Bu, onları yabancı göçmen kadınlardan ayıran başka bir deneyim olarak öne çıkmaktadır.

Yerli ve yabancı göçmen kadınların, sektördeki erkeklerin kendilerinden daha avantajlı konumda olduklarını belirttikleri; bununla birlikte bazı kadın çalışma arkadaşlarına yönelik şikâyetle buldukları bulgulanmıştır. Bu kadınlar, özellikle üst pozisyondaki kadınlar arasından olan ve mevkiini korumak, yöneticilere yaranmak amacıyla yerli göçmen kadınlara göre hakimiyet kurmaya çalışan, kıskançlık yapan; yabancı göçmen kadınlara göre dışlayıcı eylemlerde bulunan ve dedikodu yapan kişilerden oluşmaktadır. Kadınların diğer kadınlar tarafından maruz kaldığı bu davranış ve tutumlar, Connell'in ataerkil iktidar yapısı ile iş birliği yaptığını ileri sürdüğü ön plana çıkarılmış kadınlık kavramıyla örtüştüğü için yerli ve yabancı göçmen kadınların sadece erkeklerin değil ön plana çıkartılan kadınlar karşısında da dezavantajlılık yaşadıkları anlaşılmıştır. Yerli ya da yabancı göçmen kadınların bu ortak deneyimi ön plana çıkarılmış kadınlarla mücadele etme noktasında ise birbirinden farklılaşmaktadır. Yabancı göçmen kadınlar, yüzleşmeyi veya üstlerini bildirmeyi tercih ederken; yerli göçmen kadınlar, kendi aralarında konuşmakta ve çoğu zaman görmezden gelip "sineye" çekmektedirler. Böylece yabancı göçmen kadınlar kendileri için çözüm yolları ararken yerli göçmen kadınlar "sorun çıkartmak" istemedikleri için kendi eşitleriyle deneyimlerini paylaşıp söz konusu durum karşısında mücadeleye girmemekte sessiz ve görünmez olmayı tercih etmektedirler.

En nihayetinde karşılaştırmalı bir analiz yapılan bu çalışmada, turizm alanında çalışan yerli ve yabancı olmak üzere iki ayrı gruptan kadınların durumlarının göçmenlik ile kesiştiği noktada, kimi zaman ortak kimi zaman ise farklı deneyimler yaşadıkları görülmüştür. Kadınlar arasındaki deneyimlerin ayrışması göçmen olma statüsündeki (ulusal/uluslararası göç ve/veya yerli/yabancı göçmen) farklılardan kaynaklanmakla birlikte bu ayrışmalar, yaşadıkları durumun ne'liğine göre dezavantajlılığı veya avantajlılığı beraberinde getirmektedir. Kadınların ortak deneyimlerinin ise genellikle ataerkillik ve kapitalizm iş birliğinde ortaya çıkan kadınların ikincilleştirilmesi ile ilgili (işyerinde taciz, düşük ve uzun saatler çalışma, erkeklere göre özgür olamayışları vb.) olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Acar Savran, G. ve Tura Demiryontan, N. (2016). *Kadının görünmeyen emeği*. (3.baskı) İstanbul: Yordam Yayıncılık.
- Anthias, F. (2012). Transnational mobilities, migration research and intersectionality. *Nordic Journal of Migration Research*, 2(2), 102-110.

- Arslan, R. (2021). *Marmaris Tarihi 1923-1960*. Ankara: Iksad Yayın Evi.
- Aşkın, E. Ö. ve Aşkın, U. (2017). Toplum yararına programların kadın işsizliği ile mücadeledeki etkinliği: Tokat İli araştırması. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 19(1), 23-48.
- Bastia, T. (2014). Intersectionality, migration and development. *Progress in Development Studies*. 14(3), 237-248, DOI: 10.1177/1464993414521330.
- Beyaz, Z. (2020). Turizm endüstrisinde işçiliğin farklı görünümüleri: Göçmenler, kadınlar ve çocuklar. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*. 6, 65-101.
- Bilir, E.Z. (2018). Duyguların ve bedenlerin ticarileşmesi: Ankara'daki alışveriş merkezlerinde çalışan kadın satış görevlileri. *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 9(13), 19-48.
- Boyacıoğlu, E. ve Elmas, Ç. (2019). Turizm ve kadın olgusunun bibliyometrik yaklaşım ile incelenmesi, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*. 17(1), 32-52.
- Brown, R. L. ve Moloney, M. E. (2019). Intersectionality, work, and well-being: The effects of gender and disability. *Gender & Society*. 33(1), 94-122.
- Castles, S. ve Miller, M.J. (2008). *Göç çağı: modern dünyadaki uluslararası nüfus hareketleri*. (Çev. B.U. Bal, İ. Akbulut). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ceylan, A. ve Uslu, İ. (2020). Göçün kadınlaşan yapısı ve Türkiye: İzmir'de ev hizmetlerinde çalışan kadın göçmenler. Göç Meselesi. Doğu Batı Yayınları. *Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (5), 177-212.
- Collins, P.H. (2000). *Black feminist thought* (2. edition). New York: Routledge.
- Costa, C., Carvalho, I., Caçador, S. ve Breda, Z. (2012). Future higher education in tourism studies and the labor market: gender perspectives on expectations and experiences. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*.12 (1), 70-90.
- Connell, R. (2019). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (Çev. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Coşkun, E. (2014). Türkiye'de göçmen kadınlar ve seks ticareti. *Çalışma ve Toplum*, 3 (42), 185-206.
- Coşkun, E. (2016). Türkiye'nin göç rejiminde toplumsal cinsiyet faktörü: Ugandalı göçmen kadınlar örneği. *Fe Dergi*, 8(1), 90-104.
- Cranston, S. ve Duplan, K. (2023). Infrastructures of migration and the ordering of privilege in mobility. *Migration Studies*, 11(2), 330-348.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of race and sex: a black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics, *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139-167.
- Creswell J. W. (2017). *Nitel araştırmacılar için 30 temel beceri*, (Çev. H. Özcan). Ankara: Anı Yayıncılık
- Çelik Uğuz, S. ve Topbaş, F. (2016). Turizmde kadın istihdamı ve ücret ayrımcılığı: karşılaştırmalı bir analiz. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 27(1), 62-78.

- Danış Şenyüz, A. (2016). Konfeksiyon sektöründe küresel bağlantılar: göçmen işçiler, sendikalar ve küresel çalışma örgütleri. *Alternatif Politika*, 8(3), 562-589
- Dedeoğlu, S. (2011). Türkiye’de göçmenlerin sosyal dışlanması: İstanbul hazır-giyim sanayinde çalışan Azerbaycanlı göçmen kadınlar örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66 (1), 27-48. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002193
- Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal üretimde göçmen işçiler: Yoksulluk nöbetinden yoksulların rekabetine. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), 37-68.
- Dedeoğlu, S. ve Ekiz Gökmen, Ç. (2020). Göç teorileri, göçmen emeği ve entegrasyon: Kadınların Yeri. K. Biehl ve D. Danış (Ed), *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları* (18-37) içinde. İstanbul: SU Gender ve GAR.
- Demirdizen, D. (2013). Türkiye’de ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar: yeni düzenlemelerle yarı köle emeğine doğru mu? *Çalışma ve Toplum Ekonomi Hukuk Dergisi*, 38(3), 325-346.
- Demirel, N., Yumuk, Y., Hacıoğlu, N. (2021). İş-aile rol çatışması ve kariyer devamlılığı ilişkisi: kadın turist rehberleri üzerine bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 4(1), 48-63. <https://doi.org/10.34090/tured.842129>
- Deniz, A. ve Özgür, E. M. (2013). Antalya’daki Rus gelinler: Göçten evliliğe, evlilikten göçe. *Sosyoloji Dergisi*, 3(27), 151-175.
- Ekiz Gökmen, Ç. (2011). Türk turizminin yabancı gelinleri: Marmaris yöresinde turizm sektöründe çalışan göçmen kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 1(28), 201-232.
- Essers, C. ve Benschop, Y. (2009). Muslim businesswomen doing boundary work: The negotiation of Islam, gender and ethnicity within entrepreneurial contexts. *Human Relations*, 62(3), 403-423.
- Etiler, N. ve Lordoğlu, K. (2015). Göçün öteki yüzü: Kadın ve sağlık. *DİSKAR Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü Bülteni*, (4), 92-103.
- Gilbert, D., Guerrier, Y. ve Guy, J., (1998). Sexual harassment issues in the hospitality industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 10(2), 48-53.
- Gökbayrak, Ş. (2009). Refah devletinin dönüşümü ve bakım hizmetlerinin görünmez emekçileri göçmen kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 55-82.
- Ghumman, S. ve Ryan, A. M. (2013). Not welcome here: Discrimination towards women who wear the Muslim headscarf. *Human Relations*, 66(5), 671-698.
- Grosfoguel, R., Oso, L. ve Christou, A. (2015). ‘Racism’, intersectionality and migration studies: Framing some theoretical reflections. *Identities*, 22(6), 635-652.
- Gülçür, L. ve İlkaracan, P. (2002) The “Natasha” experience: migrant sex workers from the former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey. *Women’s Studies International Forum*, 25(4), 411-421

- Güler, H. (2021). Türkiye'nin göç politikası ve göçmenlerin yasal çalışma durumları: İstanbul İli örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (53), 102-118.
- Ho, E. ve Kathiravelu, L. (2022). More than race: A comparative analysis of "new" Indian and Chinese migration in Singapore. *Ethnic and Racial Studies*, 45(4), 636-655, <https://doi.org/10.1080/01419870.2021.1924391>.
- Ihlamur-Öner, S. G. (2016). Göçün kadınsılaşması ve sosyal refah rejiminin dönüşümü: İtalya örneği. S. Gülfer Ihlamur- Öner ve N. Aslı Şirin-Öner (Ed.). *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar ve Tartışmalar* (577-560), içinde İstanbul: İletişim Yayınları
- IOM. (2021). *Global Migration Indicators 2021*. Geneva: International Organization for Migration.
- İçduygu, A., (2004). *Türkiye'de kaçak göç*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Kahraman Güloğlu, F. (2019). Uluslararası çalışmaların gündeminde engelli kadın ayrımcılığının ifadesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 260-285.
- King, R. (2012). *Theories and typologies of migration: An overview and a primer*, Malmö: Malmö University
- Kofman, E. (1999). Female 'birds of passage'a decade later: Gender and immigration in the European Union. *International Migration Review*, 33(2), 269-299.
- Küçük, H. (2022). Toplumsal cinsiyet bağlamında göç sürecinde kadın ve erkek. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3(1), 26-37.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lecaj, F. (2019). Küreselleşme göç ve kadın. *Uluslararası Beşerî ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 3(1), 49-58.
- Lordoğlu, K. (2009). Türkiye'de turizmde çalışan göçmenler ve işgücü piyasasında oluşan yeni sorunlar, 10.08.2023 tarihinde http://mimoza.marmara.edu.tr/~klordoglu/yazilar/Anvers_Kongre_metni_1.pdf adresinden alındı.
- Mcllwaine, C. ve Bermudez, A. (2011). The gendering of political and civic participation among Colombian migrants in London. *Environment and Planning*, 43(7), 1499-1513, <https://doi.org/10.1068/a4371>
- Muğla Valiliği. (2003). *Cumhuriyetimizin 80. yılında Muğla*. Muğla: Muğla Valiliği Yayınları
- Olçay, A. (2008). Türk turizmde eğitimin önemi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (2), 383-390.
- Önder, N. (2013). Türkiye'de kadın işgücünün görünümü. *Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(1), 35-61.
- Poulston, J. (2008). Hospitality workplace problems and poor training: A close relationship. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 20(4), 412-427, <https://doi.org/10.1108/09596110810873525>.
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd.

- Riaño, Y. (2011). Drawing new boundaries of participation: Experiences and strategies of economic citizenship among skilled migrant women in Switzerland, *Environment and Planning*, 43(7), 1530-1546, <https://doi.org/10.1068/a4374>.
- Tezcek, F. Ö. (2020). From social reproduction theory perspective georgian migrant domestic workers in Unye/Ordu. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 3(2), 170-187.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası emek göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. ve Kalfa, A. (2009). Göçün kadınlaşması ve göçmen kadınların örgütlenme deneyimleri. *Fe Dergi*, 1(2), 13-28.
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayattaki yansımaları: Çorum/Alaca örneği. *İmgelem*, 2(2), 59-79.
- İnternet Kaynakları**
- ÇŞİM (2012). Muğla 2012 Çevre Durum Raporu. 20.08.2023 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/eduardosya/Mugla_icdr2012.pdf adresinden alındı.
- TUİK (2022). Yabancı yerleşimci sayısı. <https://data.tuik.gov.tr/>

The Impact of Violence Against Women on Women's Daily Lives in Türkiye

Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Kadınların Günlük Yaşamlarına Etkisi

Sedef Erkmen*

Abstract

This study investigates the impact of the current situation of violence against women in Türkiye on women's daily lives and women's perceptions and evaluations of the current situation. The study was conducted through interviews with semi-structured questions with 15 female university students aged between 20-25. Firstly, it was concluded that the current situation of violence against women affects the participants' feelings, behaviors, family, and dating relationships in their daily lives. Secondly, their perceptions of violence against women, their evaluations of policies and sanctions, and their suggestions for combating violence against women were shed light.

Keywords: *violence against women, Türkiye, daily life, fear, insecurity.*

Öz

Bu çalışmada, Türkiye'de kadına yönelik şiddetin mevcut durumunun kadınların günlük yaşamlarına etkisini ve kadınların mevcut duruma ilişkin algı ve değerlendirmeleri incelenmektedir. Araştırma, yaşları 20-25 arasında değişen 15 üniversiteli kadın öğrenciyle yarı yapılandırılmış sorularla yapılan görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, kadına yönelik şiddetin mevcut durumunun katılımcıların günlük yaşamlarındaki duygu, davranış, aile ve flört ilişkilerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. İkinci olarak, katılımcıların kadına yönelik şiddete ilişkin algılarına, politika ve yaptırımlara ilişkin değerlendirmelerine, kadına yönelik şiddetle mücadelede yönelik önerilerine ışık tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *kadına yönelik şiddet, Türkiye, gündelik yaşam, korku, güvensizlik.*

---

* Sedef Erkmen, Dr. Öğr. Üyesi, Karabük University, Karabük-Türkiye. E-mail: erkmensedef@gmail.com. Orcid No: 0000-0001-6193-995X.

Introduction

Violence against women is an essential social problem in Türkiye. According to a recent study, 72 percent of the participants stated that one of the biggest problems experienced in society in Türkiye is violence (Sülün & Topçu, 2020). This perception of violence against women can be supported by statistics showing the prevalence of violence in Türkiye. The rate of women who state that they have been exposed to physical violence by their husbands or intimate partners at any point in their lives is 36 percent (Yüksel-Kaptanoğlu, Çavlin, & Akadlı-Ergöçmen, 2015: 83). Considering the rates of violence against women in intimate relationships, sexual violence is 12 percent, emotional violence is 44 percent, and economic violence is 30 percent (83-97). The rates of violence perpetrated against women by people other than their intimate partners are as follows: physical violence is 14 percent, sexual violence is 2.9 percent, and emotional violence is 22.4 percent (111-113).

It can be claimed that violence against women is an increasing problem in Türkiye and that the policies carried out in the last two decades have been effective. According to the data of the digital monument opened for women who died of violence, 67 women were killed in 2008 and 395 women in 2022 (Anitsayac). We Will Stop Femicide Platform (KCDP) also reported that femicides increased continuously from 2010 to 2022, with the only exception being the year 2011, when the Istanbul Convention was signed (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2023). With the JDP (Justice and Development Party) period, which came to power in 2002 and is still in power in 2023, the gender regime of the government plays an essential role in escalating violence against women. The discourses that there is no belief in gender equality, the integration of women's policies into the family, the implementation of policies that encourage marriage and childbirth to strengthen the family, and the drawing of acceptable femininity frameworks that will establish and maintain these families provide clues about the JDP's gender regime (Erkmén, 2020: 77-92). These policies have uncontrollable consequences for the increase in violence against women (Özkazanç, 2013: 246) and cause the legitimation of violence in society by opening up to debate whether the women subjected to violence deserve it. The traces of contradictions between JDP's legal regulations on violence against women and the gender regime it carries out can be traced through the Istanbul Convention. Although Türkiye was the first country to ratify the Istanbul Convention in 2011, it has been reported by GREVIO that it has severe shortcomings in preventing violence, monitoring, punishing perpetrators, providing support machinery, and ensuring gender equality (GREVIO, 2018). It can be argued that with Türkiye's withdrawal from the Convention in July 2021, the JDP's contradictions in combating violence against women came to an end against this struggle. The message of withdrawing even from the already unimplemented Convention is that violence against women is not an urgent problem within conservative, anti-gender policies, as evidenced by the increasing data on violence against women. It is clear that this situation has

vital consequences for women who are exposed to violence. However, the increase in violence against women and femicide and the deficiencies in both the production of adequate policies for these situations and their prevention, in other words, how the current status of violence against women in Türkiye affects women's daily lives is another critical problem that needs to be investigated. Therefore, the next section will reveal how this subject is studied in the literature and what gap it aims to fill, especially in the literature in Türkiye.

The impact of violence against women on women's daily lives: a review of literature

Violence against women is a widely studied subject. It is seen that the prominent studies in the literature focus on the causes, consequences, and how to prevent violence against women. In Türkiye, it can be claimed that studies on violence against women focus on issues such as determining the rates of violence (Basar & Demirci, 2018; Erden & Akdur, 2018; Sakallı et al., 2017; Yüksel-Kaptanoğlu, Çavlin, & Akadlı-Ergöçmen, 2015), revealing the factors affecting violence (Alkan & Tekmanlı, 2021; Duran & Tepehan Eraslan, 2019; Tekkaş Kerman & Betrus, 2020; Yüksel-Kaptanoğlu, Çavlin, & Akadlı-Ergöçmen, 2015), analyzing the impact of implemented policies (Bilim ve Aydınlanma Akademisi, 2021; Güneş & Ezikoğlu, 2023; Kara et al., 2014; Sahin, 2022; Uçan et al., 2023), and measuring perceptions and thoughts about violence (Deniz, 2022; Gursoy et al., 2016; Kardam & Yüksel-Kaptanoğlu, 2011; Ortabag et al., 2014; Sönmez, 2021; Yılmaz et al., 2022). When these studies measuring perceptions and thoughts are examined in terms of the connections that can be established with this study, it is seen that the studies of Gursoy et al., Yılmaz et al. and Sönmez investigated the views of university students on violence against women and whether they approved or disapproved of it, the study of Deniz investigated the opinions of 25 men and women living in Istanbul, white-collar individuals, regarding violence against women, the sources and reasons of violence, and the studies of Ortabag et al. and Kardam & Yüksel-Kaptanoğlu examined the perspectives and perceptions of men regarding violence against women. However, these studies are not perception and opinion studies conducted on how violence against women affects daily life. On the other hand, in line with this study, it is seen that the majority of the literature on violence against women and its effects on women's daily lives consists of studies conducted with women subjected to violence. In addition to studies examining the coping and safety strategies of women exposed to violence (Wood et al., 2019; Waldrop & Resick, 2004), there are also studies offering security strategies for women who are or are likely to be subjected to violence (McFarlane et al., 2002; WHO, 2016). In the literature in Türkiye, there are studies that reveal strategies for coping with violence against women and examine the factors affecting these strategies. (Yüksel-Kaptanoğlu, Çavlin, & Akadlı-Ergöçmen, 2015; Karaman & Doğan, 2023). Furthermore, thanks to studies in which the daily experiences of women exposed to violence are conveyed, the needs and demands of women are revealed, and deficiencies and

suggestions regarding institutions and organizations that are effective in combating violence are put forward (Sakallı et al., 2017; Esenyalı Kadın Dayanışma Derneği, 2021).

One of the issues addressed by studies on the impact of violence against women on daily life is how it affects women's quality of life. In these studies, the majority of the sample consists of women who have been subjected to violence. However, these studies are very crucial in terms of indicating that violence is a part of daily life for women and that it affects their feelings in the direction of fear and insecurity and their behavior in line with restrictive practices (Draucker, 1997; Rodrigues Garcia Palhoni et al., 2014). Although Nieder, Muck & Kärtner's (2019) research reached similar results, they did not select their sample specifically from women who were subjected to violence, as in this study. By conducting interviews with university student women, they revealed how sexual violence affected their lives.

Another field of study in which the impact of violence against women on daily life can be examined is called "fear of crime" in the literature (Keane, 1998; Stanko, 1995). Notwithstanding, there are studies on women's fear of crime in Türkiye (Çardak, 2012; Gündoğdu & Metintaş, 2022; Öztürk, 2015; Tandoğan & Şimşek İlhan, 2016), no research study has been observed examining the issue's connection with violence against women. The main point revealed by the studies on women's fear of crime is that they show that women have developed security measures and self-restriction practices, as will be demonstrated in this study. However, these studies in the literature are about how the fear of crime affects women's daily lives or what coping strategies are developed by women who have been subjected to violence. This study has no presupposition for developing any emotion or behavior. Perhaps the only presupposition accepted at the starting point of the study is that violence against women is increasing in Türkiye. However, this information was not conveyed to the participants, on the contrary, an attempt was made to reveal a picture of how they perceived the current situation, how they were/or were not affected by the current situation, and how it was reflected in their daily lives. Therefore, this study wishes to fill the gap in the literature on Türkiye on this subject.

Method

This study was conducted through face-to-face interviews with 15 female participants. The participants of the study were determined with the first fifteen women who applied voluntarily after the announcement of the research to be conducted. The participants were between 20 and 25 years old and all were students at the Faculty of Economics and Administrative Sciences of Karabük University. Most women came from outside Karabük to study at the university; most lived in dormitories or student houses. None of them were married, but eight of the women had relationships. All of the participants were given color names to hide their identities. Accordingly, the list of participants is as follows:

Given Name	Age	Accommodation	Relationship status
Blue	22	Dormitory	In a relationship

Purple	23	Dormitory	Single
Red	23	Parents family home	In a relationship
White	23	Student shared apartment	Single
Yellow	25	Student shared apartment	In a relationship
Green	20	Dormitory	Single
Pink	21	Student shared apartment	In a relationship
Black	21	Dormitory	Single
Orange	23	Dormitory	Single
Brown	22	Dormitory	Single
Grey	23	Student shared apartment	Single
Navy	25	Dormitory	In a relationship
Lilac	23	Dormitory	In a relationship
Turquoise	22	Parents family home	In a relationship
Gold	21	Dormitory	In a relationship

These characteristics of the participants also show the limitations of the study. This study does not provide generalizable information because it does not include women of different ages, locations, and educational status. Additionally, their income was not considered since the participants were university students. The results may be different for women from diverse economic incomes and classes. Finally, eight participating women were in dating relationships, but none were married. Additional data could have been obtained if this study had been conducted with married women. However, although qualitative research has its limitations due to its nature, it was preferred in this study because it offers the opportunity to obtain in-depth information.

The data collection process was initiated with the permission of the Karabük University Social and Human Sciences Research Ethics Committee. The data were collected between March and April 2022. The interviews were conducted face-to-face and held in an empty meeting room in the Faculty so the participants would not experience transportation difficulties and be comfortable. At the beginning of each interview, the participants were informed about the research, their permission was requested for audio recording of the interviews, and they were asked to sign the voluntary consent form.

In the study, qualitative research was conducted, and the data were analyzed by thematic analysis. The interviews were conducted face-to-face with semi-structured questions and were audio-recorded. Audio recordings of all interviews were transcribed. Text is coded based on data, not in a predetermined coding framework (Braun & Clarke, 2006: 83). In other words, the coding of the data was carried out using the inductive method. In the second step, repetitive patterns were identified and abstract categories were determined by reading the texts over and over again. The expressions coded in the texts of the interviewees were coded based on their frequency, how they made sense of the questions, and what they emphasized. The coded texts were brought together, and themes were formed in the context of their relationality.

A thematic map for the analysis was created by reviewing the themes (87). Finally, in order to prepare the research report, the themes were named, and the quotations that would exemplify the selected ones. While the research aimed at the effects of violence against women on women's daily lives, since it was determined that there were important outputs regarding women's perception and evaluation, sub-themes were created under these two headings.

Results

The effect of the current situation of violence against women on women's daily life

The answers given by the participants about the effects of violence on their daily lives formed four thematic categories. These categories, created in the light of the data, revealed that violence basically affects their feelings, behaviors, family relationships, and dating relationships in their daily lives. The themes of these categories are named as follows: (a) it can happen to me too, (b) I have to take precautions, (c) be careful, (d) how can I trust a man.

All participants emphasized that they felt the most fear in their daily lives and used the phrase "it can happen to me too" to describe this feeling. The theme of not feeling safe is at the root of their fears and thoughts that they may become victims¹ of violence at any moment. Since insecurity is associated with people, authorities, and places, it has been seen that fear is a dominant emotion permeating all areas of their lives. When talking about fear, the participants frequently used the expressions "we are afraid (with an emphasis on us)" and "men are not afraid". The participants' thoughts that men are not afraid of the consequences of being a perpetrator of violence are seen as a factor that increases their fear, and they express this not as an individual issue but as a collective fear. "We are psychologically affected" is this category's second most used phrase. Participant Pink stated that the news of violence against women and the knowledge of violence is widespread said the following words:

I can't read this kind of news, I can't watch, because when I see it, I usually think about it, I can't focus on anything. I put it in its place and cry, sometimes this mood takes a week for a week.

It is seen that the feeling of sadness shared by the participants is accompanied by anxiety. After they stated that they felt sorry for the women who were victims of violence, they noted that this situation caused them to worry about themselves and the women around them. In short, it has been found that violence against women affects women's emotions in their daily lives with emotions such as fear, insecurity, sadness, and anxiety.

---

¹ Especially in feminist literature, the term "survivor" is preferred instead of "victim" because of its connotations of being passive and powerless. Although I have this awareness, the reason why I preferred the term victim in this study is that the participants used this language and term in their statements. The reason for continuing with the term victim in the discussion section of the study is both to create conceptual unity and because this term is used in the referenced literature.

When it comes to the effects of violence against women on women's behavior in their daily lives, it is seen that the need to take precautions comes to the fore. Taking precautions occurs in two ways for women: the practice of restraining themselves as an avoidance strategy and the security measures they develop when they are in public spaces. While women restrict their social life, clothing, and freedom of movement so that nothing happens to them, they have expressed that this is not their choice with passive verbs such as "we are restricted" or "we are blocked." Not going out alone, not going out in the evening, not wearing the style and low-cut clothes one wants, shopping in the morning, not staying out until late, not going to friends' houses are the most mentioned restrictions practices. Women restrict themselves in these areas, especially because they associate evening hours, darkness, and secluded streets with being dangerous. They think being outside at these times, and places is perceived as accepting risk. Blue expressed her discomfort with this situation with the following words:

I am a 22-year-old person, so why can't I go out in the evening? Men leave with a wave of their hands until midnight, and we don't have that luxury. We can't go out; if we ask every woman, this is how it is. My university life is about to end, okay, I go out in the mornings, but there is no social activity in the evenings, although there is only one occasional or collective dating. That's why we are affected not only by the women who experience the violence we see on the news but also by ourselves.

The most prominent measure they take in public areas is to inform the people they trust (family or friends) about the places they go. Especially if it is a place they went to for the first time or if they went out in the evening; most women stated that they also sent their location via WhatsApp. Other methods they express include calling her mother while walking home, picking up her father from where she got off the bus, meeting people in crowded places, walking by checking her back, changing her way if someone is disturbing, texting the license plate of the taxi/minibus they get on. In addition, women mentioned taking various security measures in public transport such as buses and minibuses. They stated that they pay attention to where they sit on public transport, pick up the call section of the phone, and get off at most if they are alone. Four women cited² the case of Özgecan Aslan³ as the source of their fear and perception of danger in public transport. "If I am alone on the bus, I feel compelled to get off, and I do. There are cases like Özgecan, who knows what will happen" (Green). As a security precaution, three participants⁴ said they carried pepper spray in their bags, while two⁵ said they kept things such as rasp, lighter and keys. Women who did not want to carry cutting tools expressed that they were afraid of not being able to use them as the reason. Moreover, Blue said she took a karate class to protect herself. Finally, three

---

² White, Green, Brown, Navy

³ Özgecan Aslan was brutally murdered at the age of 19 for resisting the rape attempt of the driver in the minibus she took to go home (Milliyet, 2021).

⁴ Lilac, Navy, Blue

⁵ Lilac, Grey

women⁶ pointed out that they downloaded the KADES⁷ application on their phones, while seven women⁸ stated that they were aware of the application but had not downloaded it to their phones yet.

The effect of violence against women on women's relations with their families can be thematically under the heading of the warning "be careful." It was observed that when women talked about their families, they spoke of their feelings, the advice they gave, and the restrictive advice and practices they were exposed to. All of the women expressed that their families were significantly affected by the current situation of violence against women; they were afraid and worried. They added that these fears and concerns have increased in recent years. Most participants' families recommend that they take restrictive security measures to be careful. The most frequently mentioned measures are not going out in the evening or alone. When they have to enter the public area, their families warn them to keep them informed, keep their phone on, send their location, and send the vehicle's license plate. In addition, "do not trust anyone" is one of the most common advice women receive. Another thing at the center of the warnings of the participants' families is the house; they point to "women who were killed by being thrown out of windows"⁹ as the source of signs to go to or let anyone into their home.

Some of the families use expressions such as "I trust you" and "you know yourself" while giving advice and warnings. It is generally seen that the role of active intervention and warning comes from their mothers. Only one of the families made an empowering recommendation outside of the restriction.

My father wants us to be strong and doesn't approve marriage before school ends. He states If you encounter such a thing in the future, you say that I am strong, I can divorce you, I will not need your money, etc. (Turquoise)

As for the fourth theme, in which the participants talked about their dating relationships, their thoughts, feelings, and precautions regarding dating also stand out in this theme. It is seen that insecurity is the emotion women share towards dating relationships/men. They stated they had difficulties establishing intimacy and incorporating someone into their lives because they did not trust men. They expressed their concerns that even if they trusted men, their lover might change later, especially when they got married, and that different characteristics might emerge from the one they knew. The fact that the participants think people are not what they seem leads to these concerns. One of the reasons for their uneasy stance towards dating relationships is that

---

⁶ Yellow, Orange, Grey

⁷ The Women's Support Application (KADES) is an emergency notification/intervention application that can be downloaded to smart phones prepared by the General Directorate of Security. It is an application that allows police teams to come and intervene when women victims of violence press the button in the application with their location information open. (İçişleri, 2018).

⁸ Purple, White, Green, Pink, Black, Navy, Turquoise

⁹ The number of women who die by falling from balconies or windows has increased in Türkiye in recent years. Women being thrown from heights to look like suicide started to appear in the media with the case of Şule Çet, who was killed in this way in 2018 (Cnnturk, 2022).

they observe people around them who have restrictive dating relationships. Some women stated that this insecurity also affected their views on sexuality. In this context, Red explained that she stays away from sexuality,

I can't intimate people, I can't get to the sexual part anyway, even hugging irritates me. You can't see a person's face when you hug, so I can't be sure of the feelings.

It was observed that seven women¹⁰ who did not have a dating relationship stated that they "avoid the dating phase with men and withdraw themselves" with similar sentences. Eight women¹¹ with boyfriends mentioned that they took various precautions because they did not fully trust their lover. The most prominent ones are to show themselves strong and try to see if their lovers will get angry in different situations. They stated that they ended their relationships with angry people and that the relationship with these people was more risky. Navy's precaution was to sign a love contract with her lover.

We've been together for a year, and during our first date, I heard his voice raising a little bit, and I warned him sharply, and we signed something like a love contract between us. There are clauses like he will never raise his voice against me.

Perceptions and evaluations of the participants on violence against women

According to the data obtained from the participants, their perceptions and evaluations of violence against women are divided into four thematic categories. These themes are as follows: a) definitions and sources of violence against women, b) perceptions of the current situation of violence against women, c) evaluation of penalties and policies regarding violence against women, d) views on preventing violence against women, and sanctions against perpetrators.

All of the interviewed women underlined the importance of psychological violence as well as physical violence when describing violence against women. In addition, one of the types of violence that they all recognize is dating violence. In the definitions of violence, five women¹² mentioned economic violence, and one woman¹³ mentioned sexual violence. Women often used words such as suppression, use of force, deprivation, and victimization when describing violence. It was observed that women defined violence as men's show of strength suppression by using their power and trying to establish superiority. Two participants¹⁴ pointed out that men resort to violence to cover up this weakness when they feel weak. It has been found that the most emphasized reasons for the sources of violence against women are lack of education, ignorance, mentality, deterrence, and lack of sanctions. Participants attributed that men do not hesitate to use violence to injustice, social structure, and withdrawal from the Istanbul Convention. Four women¹⁵ drew attention to the fact that women could be killed by a man they did not know. In this context,

---

¹⁰ Purple, Black, Orange, Brown, Grey, White, Green

¹¹ Blue, Red, Yellow, Pink, Navy, Lilac, Turquoise, Gold

¹² Black, Navy, Purple, Grey, Gold

¹³ Gold

¹⁴ White, Green

¹⁵ Gold, Lilac, Green, Blue

women who refer to the murder of Başak Cengiz¹⁶ stated that men can kill someone even if they want to kill them, and women are easier victims for this. Another issue that draws attention in the depictions of violence by the participants is their concern that "they say she deserved it behind my back." They pointed out that women are easily blamed for going to someone's house, going out in the evening, or dating.

The neighbors came to us on the day of Pınar Gültekin's murder. They said the fault was with the girl; she should not be dating the married man. Nobody cares what happened to that woman. They say what she lived deserved by being labeled as to why she was there. (Gold)

Regarding the participants' perceptions concerning the current situation of violence against women in Türkiye, it is prominent that all women think that violence is very high. They expressed that they are aware of violence against women and femicide daily by hearing from the news, social media, or their environment. As a result of constantly seeing and hearing this news, they conclude that violence is normalized and experienced everywhere. They estimate that many violent incidents are not in the news and that we do not know about.

Today, it's someone else, but tomorrow it could be me too because it's not something that's over, and I think it will always continue; even if we haven't heard it today, it must have happened somewhere. But it does happen. There is always a woman who died who was subjected to violence. (Purple).

While choosing the participants of this study, the condition of being exposed to violence or witnessing violence closely was not sought, but eight of the participants¹⁷ stated that they had been subjected to violence at least once in their lives, five of them¹⁸ had been sexually harassed, and fourteen of them¹⁹ indicated that they had witnessed violence against the women around them. Therefore, it can be said that violence is not a distant event heard only in the news for them. It can be argued that the violence they have experienced or their testimonies have an impact on their perceptions of the prevalence of violence. In addition, it has been found that they see violence not only as a common phenomenon but also as a phenomenon that has increased in recent years. Fourteen participants stated that violence against women has increased in the last few years. Most of the women pointed to the fact that men found more courage and withdrew from the Istanbul Convention which is one of the reasons for this increase besides others.

It is seen that the participants' opinions on the current situation of violence against women are followed by their evaluations of the penalties and policies for violence against women. All women considered the policies and sanctions to combat violence against women inadequate in Türkiye. It is one of the most repeated themes of the feeling of insecurity. The women stated that they did

---

¹⁶ Başak Cengiz was killed by Can Göktuğ Boz, whom she did not know, while walking on the street in Istanbul in 2021, using a samurai sword. Boz testified that he wanted to kill someone and chose her because the woman could not resist. (Sputniknews, 2021)

¹⁷ Navy, Lilac, Gold, White, Yellow, Pink, Brown, Grey

¹⁸ White, Yellow, Pink, Brown, Grey

¹⁹ Except Turquoise

not trust the justice, the police, and the courts, so they believed they would not be protected. Brown stressed this situation with the following words:

There is nothing to prevent something from happening to me. When I say that he is following me, nothing is done about it, something is not prevented from the beginning. That's why I think I have to protect myself.

Most participants did not believe the police would take the necessary precautions and procedures even if they applied to them in case of violence. The Navy stated that she didn't even download the Kades app because she thought the police wouldn't come and wouldn't do anything. Women also do not trust the enforcement of laws and protective and preventive policies. In this regard, they frequently referred to examples where men who were given a restraining order came and killed women despite this order. Another example given by some participants in this regard is that even women staying in shelters are found and killed by the men they are subjected to violence. While the participants pointed out that the current regulations on violence against women were not implemented, they criticized Türkiye's withdrawal from the Istanbul Convention at this point. Eight women²⁰ said they could not understand why Türkiye withdrew from the Istanbul Convention. Four participants pointed out that the Istanbul Convention was not implemented anyway. Therefore, three of those²¹ who used this expression emphasized that it does not matter whether or not to withdraw from the Convention. In contrast, one²² stressed that it is crucial to stay in the Convention, giving the impression that the state is defending us even if the Convention is not implemented. Ten women²³ reported that withdrawal from the Convention had negative consequences and increased violence against women. Participants stated that withdrawing from the Convention encouraged men to use violence more because men began to think that women were more vulnerable, that the state did not care about violence against women politically, and that they would not be punished if they used violence.

Withdrawing from the Convention benefited the men; they gained more self-confidence, and violence and femicide have increased a lot. Every year, I have to protect myself a little more." (Black)

It has been found that another point criticized by the participants is related to the punishments given to the perpetrators. They stated that not giving the perpetrators the penalties, which they express with concepts such as sufficient and deterrent, does not provide justice or intimidate the men. The most cited example in this regard is remission of sentence for good conduct. In White's words:

When they put on a suit and tie and go to court, they are given a remission of sentence for good behavior, and these men, who are released in a short time, go and do their unfinished business and kill the women.

---

²⁰ Brown, Purple, Blue, White, Turquoise, Lilac, Green, Pink

²¹ Grey, Navy, Lilac

²² Red

²³ Black, Red, Orange, Navy, Blue, Purple, White, Green, Gold, Brown

As for the last theme obtained from the data, the participants put forward their views on preventing violence against women, empowering women, and sanctions. It is seen that the participants mostly recommend education starting from childhood to prevent violence against women. They also emphasized that children should be educated in a conscious way as well as receiving education. In this context, some participants suggested that women, men, and families should be made aware. Five women²⁴ believed that psychological treatment would also work in preventing violence. While some argued that men prone to violence should receive psychological treatment, two women²⁵ stated that all men should receive psychological support and education before getting married. Some of the participants made suggestions regarding the empowerment of women to combat violence against women. They argued that it is vital for women to stand on their own feet with various supports. In addition, they also stated that women need support and training to stand up to violence, file a criminal complaint, and not be silent in the face of violence. Purple underlined that women should receive support from their families in this regard. Participants who criticize the processes of combating violence against women also offered suggestions in this area. One of these suggestions is that the complaints of women who go to the police and complain about violence should be taken more seriously, evaluated well, and necessary procedures should be implemented. Moreover, effective enforcement of restraining orders is recommended. With regard to the sanctions against perpetrators of violence against women or femicide, it was claimed that the remission of sentence for good conduct should be abolished. Most of the participants stated that the penalties should be aggravated. According to the statements of most of the women, the aggravation of punishments is characterized by concepts such as extreme and frightening sanctions. In fact four women²⁶ stated that the tit-for-tat method should be applied and that men should suffer the same pain. Two women²⁷ put forward that the perpetrators should be sentenced to life imprisonment.

Discussion

The impact of the current situation of violence against women in Türkiye on women's daily lives

According to the data of this research, the current situation of violence against women in Türkiye affects women's feelings, behaviors, family relationships, and dating relationships to varying degrees. According to the data obtained from the participants, the most felt emotions are fear and insecurity. Women's fear of crime is a frequently discussed topic in the literature. According to these studies, women are more afraid of crime and being the victim of crime than men (Madriz, 1997; Keane, 1998; Tandoğan & Şimşek İlhan, 2016; Sur, 2014; Stanko, 1993, 1995; Painter, 1992). There are

---

²⁴ Turquoise, Grey, Green, Red, Blue

²⁵ Blue, Turquoise

²⁶ Grey, Pink, Green, Blue

²⁷ Lilac, Grey

also studies that investigate women's fear of crime by focusing on sexual harassment and rape. (Condon, Lieber & Maillochon, 2007; Koskela, 1999; Campbell, 2005; Warr, 1985; Dobbs, Waid & Shelley, 2009). While the view that it was a paradox for women to be more afraid despite being less victimized in studies of crime fear was common in the 1970s, after the 1980s, feminist researchers indicated that this fear was not irrational by pointing to the situations of violence experienced by women on a daily basis and often not recorded (Pain, 1997a: 298; Stanko, 1993: 121). Women experience violence daily, such as being followed, being sexually harassed, being rubbed off on public transport, and being insulted, and the existence of sexual and physical violence is the basis of women's fears (Stanko, 1995: 50). In short, in studies revealing women's fear of being a victim of violence, fear, insecurity, and worry are prominent emotions, and it can be claimed that the literature supports this study in this direction. Another result similar to the studies in the literature is that women not only feel fear but also restrict their lives and take security measures. In the data obtained in this study, not going out, not going out in the evening, and not going out alone were frequently repeated restriction practices. It is also frequently found in the literature that women stay at home or restrict their exit to public space by time and place so that nothing happens to them (Madriz, 1997; Nieder, Muck & Kärtner, 2019; Keane, 1998; Sur, 2014; Painter, 1992; Gordon & Riger, 1991; Pain, 1997b). While referring to this situation, Kinsey uses the expression that women live with "a virtual curfew" (Kinsey, 1984). Perceiving secluded places, certain parts of the city, and darkness as dangerous, which leads to staying at home, was emphasized by the participants of this study, and this perception is also seen in other studies. (Condon, Lieber & Maillochon, 2007: 104; Tandoğan & Şimşek İlhan, 2016: 2015; Koskela, 1999: 115). It can be seen as both a method that women use to protect themselves and a strategy not to be exposed to potential victim accusatory discourses by not going out at risky times and places. The rhetoric of "they say they deserved it behind my back" that women pointed out in this study is supported by the prevalence of victim blaming in other studies (Campbell, 2005: 132; Madriz, 1997: 88). However, as Koskela points out when women restrict their access to the public space as a strategy of avoidance, they also unintentionally contribute to the reproduction of the gendered space (1999: 113). As for the security measures mentioned by the participants in this study, precautions such as informing their relatives of their location, being careful about not being alone in public transport, and carrying things such as pepper spray and rasp were prominent. In the studies in the literature, it was observed that women took similar safety precautions (Nieder, Muck & Kärtner, 2019; Sur, 2014; Madriz, 1997). However, these fears, avoidance strategies, and security measures are not an absolute problem experienced by women in every society; their degrees and forms may vary. One of the factors affecting this is the extent to which gender equality in society is achieved (Koskela, 1997: 302). It can be argued that as the asymmetry of vulnerability grows in society, exposure to violence or the threat of it increases, and therefore, the need for fear and security measures of these groups ascends. In addition, as Valentine's study demonstrates,

parental warnings significantly impact public space perception as dangerous, increasing fear and taking security measures (1992). Valentine's study (1992) indicated the practices of families to restrict their daughters, and it is possible to trace a similar situation in the data of this study. This condition has the effect of increasing fear and the need for women to find safety strategies. However, according to the data obtained in this study, families have been more worried in recent years and have warned their daughters frequently to be careful. It can be claimed that this is a result of the increase in violence against women in Türkiye. Although it can be said that the concerns of families have a realistic basis, it can be alleged that restrictive attitudes lead to constant surveillance and control of women, and that violence against women and avoidance of violence are paid by women and increase gender inequality. Lastly, it has been revealed that violence also affects the dating relationships of the participants, that they cannot trust men, that they have difficulty in establishing a dating relationship, or that they develop various strategies to keep themselves safe in their relationships. Recent studies on dating violence in Türkiye reveal the prevalence of dating violence. According to the study conducted by Toplu-Demirtaş et al. with college students, the rate of women exposed to sexual, physical, or psychological dating violence in the previous year is 79.5% (2013: 204). The study conducted by Oflaz et al. with college women in 2023 demonstrates that the rate of psychological violence in the last six months is 92.2% in dating relationships (2023: 2000). These studies in the literature conclude that the women's distrust of men and their attitude towards dating relationships are not irrational but based on information obtained by witnessing, experiencing, or hearing. A frequently discussed issue in the literature is that women perceive strange men as more dangerous even if they are exposed to more violence in intimate partnership (Valentine, 1992: 23-24; Pain, 1997a; Campbell, 2005: 120). The women in this study are aware of violence in intimate partnerships, but intimateness does not change the feeling of strangeness and unexpectedness. It can be argued that they attribute an unreliable meaning to masculinity that can lead to violence at any time.

Perceptions and evaluations of violence against women

When the definitions of violence of the women participating in the study were examined, it was observed that there was awareness about the types of physical and psychological violence included in the scope of violence against women and that there was not enough attention paid to economic and sexual violence. Women defined violence as men's ways of establishing dominance, exerting power, and covering up their weaknesses. These references to women are supported by studies that do not address the relationship between masculinity and violence with an essentialist approach, suggesting that when men's masculinity is under threat, they resort to violence to rebuild it (Bailey & Peterson, 1995; Messerschmidt, 2000; Özkazanç & Yetiş, 2016: 20; Yazar, 2015: 44). Among the causes of violence against women and femicides in Türkiye, the desire of women to divorce/separation is the most common cause (Bilim ve Aydınlanma Akademisi, 2021; Çetin, 2015; Erden & Akdur, 2018; Yıldırım, 2018), and it can be concluded that this desire is characterized as a loss of

sovereignty by men. In this study, women also pointed out the lack of education, patriarchal mentality, lack of sanctions and deterrence, and Türkiye's withdrawal from the Istanbul Convention as the sources of violence. They also expressed their solution suggestions in parallel with these situations that they thought as the source of the problem. The fact that women are frequently recommended education, awareness, adequate precautionary measures and prosecution, and deterrent punishments demonstrates this parallelism. Therefore, it can be claimed that the participating women emphasized the social and political aspects of violence against women. Although five women seemed to have evaluated the issue from an individual psychological perspective by recommending that men receive psychological treatment to prevent violence, none of the participants discussed violence against women on a purely psychological basis. Remarkably, the context of the participants' explanation of the increased violence against women in recent years, such as policies and Türkiye's withdrawal from the Istanbul Convention, clearly shows this connection. The problems pointed out by the participants are supported by the results of studies conducted in recent years. Research on violence against women in Türkiye reveals that decreasing education and welfare levels increase the rate of violence (Erden & Akdur, 2018; Tekkaş Kerman & Betrus, 2020; Yüksel-Kaptanoğlu, Çavlin, & Akadlı-Ergöçmen, 2015). As for measures to prevent violence against women, it has been revealed that law enforcement forces do not take the necessary interventions effectively in response to violations of restraining orders (Sakallı et al., 2017: 34) and that 11% of men who have been given restraining orders in the last ten years have killed women despite this decision (Ay et al., 2021: 36). In addition, the problems experienced by women subjected to violence in law enforcement, which is their first authority, are as follows: complaints are not taken into account, the police try to mediate, women's statements are not taken incompletely or are not processed, women are not directed to the proper authorities, evidence is not collected or is not collected incompletely, they are faced with judgmental attitudes or victim-blaming language, they are mistreated (Gülel, 2021; Sakallı et al., 2017; Uçan et al., 2023). Women who are victims of violence are reluctant to report violence because the laws are not implemented properly (Sakallı et al., 2017: 40) and because of penalty reductions such as good behavior and unjust provocation. As for Türkiye's withdrawal from the Istanbul Convention, it was seen in the GREVIO reports that the government in Türkiye did not fulfill its obligations in combating violence against women, even in the Convention. However, considering that the courts rejected women's requests for preventive measures after withdrawing from the Convention (Bursalı, 2021), it can be claimed that this political move had significant consequences for women. All these problems in the combat against violence against women can be seen as the multi-layered consequences of the religious, conservative, sexist, familial gender climate created by the government. In this context, it was observed that the participant women's perceptions and suggestions regarding violence against women contained accurate determinations regarding this climate.

References

- Alkan, Ö., & Tekmanlı, H. H. (2021). Determination of the Factors Affecting Sexual Violence Against Women in Turkey: A Population Based Analysis. *BMC Women's Health*, 21:188, 1-15.
- Anitsayac, Date of Access 30.09.2023. <http://anitsayac.com/?year=2022> and <http://anitsayac.com/?year=2008>
- Ay, H.U., Aysu Öner, A., Yıldırım, N. (2021). Can Tech4Good Prevent Domestic Violence and Femicides? An Intelligent System Design Proposal for Restraining Order Implementations. In: Kö, A., Francesconi, E., Kotsis, G., Tjoa, A.M., Khalil, I. (eds), *Electronic Government and the Information Systems Perspective*. EGOVIS 2021. Lecture Notes in Computer Science, vol 12926. Springer, Cham.
- Bailey, W. C., & Peterson, R. D. (1995). Gender inequality and violence against women: The case of murder. In J. Hagan & R. D. Peterson (Eds.), *Crime and inequality* (pp. 174–205). Stanford: Stanford University Press.
- Basar, F., & Demirci, N. (2018). Domestic Violence Against In Turkey. *Pak J Med Sci*, 34:3, 660-665.
- Bilim ve Aydınlanma Akademisi (2021). *Türkiye’de Kadın Cinayetlerinin Nedenleri ve Öneriler*. <http://bilimveaydinlanma.org/turkiyede-kadin-cinayetlerinin-nedenleri-ve-oneriler/>
- Braun, V., Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bursalı, C. (2021). İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılmasıyla tedbir talepleri karakollar ve mahkemeler tarafından reddediliyor. *Independent [Turkish]*. <https://www.indyrturk.com/node/340526/haber/i%CC%87istanbul-s%C3%B6zle%C5%9Fmesinden-%C3%A7%C4%B1k%C4%B1lmas%C4%B1yla-tedbir-talepleri-karakollar-ve-mahkemeler>
- Campbell, A. (2005). Keeping the Lady Safe: The Regulation of Femininity Through Crime Prevention Literature. *Critical Criminology*, 13, 119-140.
- Cnnturk (2022). *Yüksek Şüpheli Son 2 Yılda En Az 28 Kadın Yüksekten Düşme Sonucu Öldü*. <https://www.cnnturk.com/turkiye/yukse-suphe-son-2-yilda-en-az-28-kadin-yuksekten-dusme-sonucu-oldu> Date of Access 05.02.2024
- Condon, S., Lieber, M., & Maillachon, F. (2007). Feeling Unsafe in Public Places: Understanding Women's Fears. *Revue Française de Sociologie*, 48, 101–128.
- Çardak, B. (2012). Kadınların Suç Korkuları Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 1:1, 23-45.
- Çetin, İ. (2015). Defining recent femicide in modern Türkiye. *Journal of International Women's Studies*, 16:2, 346–360.
- Deniz, Y. B. (2022). *Sosyal Öğrenme Teorisi Ekseninde Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Görüşler: Beyaz Yakalı Örneği*. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Dobbs, R. R., Waid C. A. & Shelley, T. O. (2009). Explaining fear of crime as fear of rape among college females: An examination of multiple campuses in the United States. *International Journal of Social Inquiry*, 2:2, 105-122.

- Draucker, C. B. (1997). Impact of Violence in the Lives of Women: Restriction and Resolve. *Issues in Mental Health Nursing*, 18:6, 559-586.
- Duran, S., & Tepehan Eraslan, S. (2019). Violence Against Women: Affecting Factors and Coping Methods for Women. *J Pac Med Assoc.*, 69:1, 53-57.
- Erden, G. & Akdur, S. (2018). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet ve kadın cinayetleri. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(3), 128-139.
- Erkmen, S. (2020). *Türkiye’de Kürtaj AKP ve Biyopolitka*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Esenyalı Kadın Dayanışma Derneği (2021). *Kadına Yönelik Şiddet Raporu*. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/2399>
- Gordon, M. T. & Riger, S. (1991). *The Female Fear: The Social Cost of Rape*. Urbana: University of Illinois Press.
- GREVIO (2018). *GREVIO Baseline Evaluation Report on Türkiye*. GREVIO/Inf(2018)6. <https://rm.coe.int/eng-grevio-report-turquie/16808e5283>
- Gursoy, E. et al. (2016). Views of Women’s Sexuality and Violence Against Women in Turkey: A Cross-sectional Investigation Among University Students. *Journal of Transcultural Nursing*, 27:2, 189-198.
- Günel, D. (2021). A Critical Assessment of Türkiye's Positive Obligations in Combatting Violence against Women: Looking behind the Judgments. *Muslim World Journal of Human Rights*, 18(1), 27-53.
- Gündoğdu, H. M., Metintaş, F. (2022). A Research on Women and Fear of Crime in Kırklareli Center. *Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 1:1, 1-17.
- Güneş, A., & Ezikoğlu, Ç. (2023). Legal and Political Challenges of Gender Equality and Crimes Against Women in Turkey: The Question of Istanbul Convention. *Women & Criminal Justice*, 33:1, 14-27.
- İçişleri (2018). *Kadın Destek Uygulaması (KADES)*. <https://www.icisleri.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades> Date of Access 13.08.2023.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2023). *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2022 Yıllık Veri Raporu*. <https://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/veriler/3040/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2022-yillik-veri-raporu>
- Kara, H., Ekici, A., & Inankul, H. (2014). The Role of Police in Preventing and Combating Domestic Violence in Turkey. *European Scientific Journal*, 10:20, 1-21.
- Karaman, N., Doğan, K. (2023). Şiddeti Adlandırma ve Anlama: Türkiye’de Şiddete Maruz Kalan Kadınların Deneyimleri ve Baş Etme Stratejileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 75, 71-86.
- Kardam, F., & Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2011). Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Erkeklerin Görüşleri/Deneyimleri/Algıları. *Kadın/Women 2000*, 10:1, 55-78.
- Keane, C. (1998). Evaluating The Influence of Fear of Crime As an Environmental Mobility Restrictor on Women's Routine Activities. *Environment and Behavior*, 30, 60-74.

- Kinsey, R. (1984). *The Merseyside Crime Survey: First Report*. Liverpool: Merseyside County Council.
- Koskela, H. (1997). 'Bold Walk and Breakings': Women's spatial confidence versus fear of violence. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, 4:3, 301-320.
- Koskela, H. (1999). Gendered Exclusions: Women's Fear of Violence and Changing Relations to Space. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 81:2, 111-124.
- Madriz, E. (1997). *Nothing Bad Happens to Good Girls: Fear of Crime in Women's Lives*. California: University of California Press.
- McFarlane, J. et al. (2002). An Intervention to Increase Safety Behaviours of Abused Women. *Nursing Research*, 51:6, 347-354.
- Messerschmidt, J. W. (2000). Becoming "real men": Adolescent masculinity challenges and sexual violence. *Men and Masculinities*, 2, 286-307.
- Milliyet (2021). *Özgecan Aslan kimdir, ne zaman ve nasıl öldü? Özgecan Aslan olayı nedir?* <https://www.milliyet.com.tr/gundem/ozgecan-aslan-kimdir-ne-zaman-ve-nasil-oldu-ozgecan-aslan-olayi-nedir-6428326/1> Date of Access 13.08.2023.
- Nieder, C., Muck, C. & Kärtner, J. (2019). Sexual Violence Against Women in India: Daily Life and Coping Strategies of Young Women in Delhi. *Violence Against Women*, 25:14, 1-22.
- Oflaz, Ç., Toplu-Demirtaş, E., Öztemür, G., & Fincham, F. D. (2023). Feeling Guilt and Shame Upon Psychological Dating Violence Victimization in College Women: The Further Role of Sexism. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(1-2), 1990-2016.
- Ortabag, T., Özdemir, S., Bebis, H., & Ceylan, S. (2014). Perspectives of Young Adult Men Regarding Violence Against Women: A Cross-sectional Study from Turkey. *Journal of Family Violence*, 29, 665-674.
- Özkazanç, A. (2013). *Cinsellik, Şiddet ve Hukuk*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özkazanç, A. & Yetiş, E. Ö. (2016). Erkeklik ve Kadına Şiddet Sorunu: Eleştirel bir Literatür Değerlendirmesi. *Fe Dergi*, 8:2, 13-26.
- Öztürk, M. (2015). Medya ve Suç Korkusu Arasındaki İlişki. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 36, 251-263.
- Pain, R. (1997a). Whither Women's Fear? Perceptions of Sexual Violence in Public and Private Space. *International Review of Victimology*, 4(4), 297-312.
- Pain, R. H. (1997b). Social Geographies of Women's Fear of Crime. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 22(2), 231-244.
- Painter, K. (1992). Different Worlds: The Spatial, Temporal and Social Dimensions of Female Victimization. In D. J. Evans, N. R. Fyfe & D. T. Herbert (Eds.), *Crime, Policing and Place: Essays in Environmental Criminology* (pp. 133-156). London: Routledge.
- Rodrigues Garcia Palhoni, A., Araujo Amaral, M., de Mattos Penna, C. M. (2014). Representation of Violence Against Women and Its relationship to Their Quality of Life. *Online Brazilian Journal of Nursing*, 13:1, 15-24.
- Sahin, S. B. (2022). Combatting Violence Against in Turkey: Structural Obstacles. *Contemporary Politics*, 28:2, 204-224.

- Sakallı, A. E., Doğan, D., Günel, H., & Güreli, Z. (2017). *Mor Çatı Deneyimi Kadına Yönelik Şiddete Dair Neler Anlatıyor? Kadına Yönelik Şiddet Değerlendirme Raporu*. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. <https://www.morcati.org.tr/attachments/article/466/kadina-yonelik-siddet-degerlendirme-raporu.pdf>
- Sönmez, D. Z. (2021). Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Görüşlerin Belirlenmesi (Çankırı Karatekin Üniversitesi Eldivan Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Örneği). *Eurasian Journal of Health Sciences*, 4:3, 179-189.
- Sputniknews (2021). *Ataşehir'de bir kadını samurai kılıcıyla öldüren zanlının ifadesi ortaya çıktı*. <https://sputniknews.com.tr/20211110/atasehirde-bir-kadini-samuray-kiliciyla-olduren-zanlinin-ifadesi-ortaya-cikti-1050666040.html> Date of Access 07.09.2023.
- Stanko, E. A. (1993). The Case of Fearful Women. *Women & Criminal Justice*, 4:1, 117-135.
- Stanko, E. A. (1995). Women, Crime and Fear. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 539, 46-58.
- Sur, P. (2014). Safety in the Urban Outdoors: Women Negotiating Fear of Crime in the City of Kolkata. *Journal of International Women's Studies*, 15, 212-226.
- Sülün, H., & Topçu, E. (2020). *Kadına Şiddet Araştırması 2020*. Twentify. <https://www.twentify.com/tr/blog/kadina-siddet-arastirmasi-2020>.
- Tandoğan, O. & Şimşek İlhan, B. (2016). Fear of Crime in Public Spaces: From the View of Women Living in Cities. *Procedia Engineering* 161, 2011-2018.
- Tekkas Kerman, K., & Betrus, P. (2020). Violence Against Women in Türkiye: A Social Ecological Framework of Determinants and Prevention Strategies. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(3), 510-526.
- Toplu-Demirtas, E., Hatipoğlu-Sümer, Z., & White, J.W. (2013). The Relation Between Dating Violence Victimization and Commitment Among Turkish College Women: Does the Investment Model Matter? *International Journal of Conflict and Violence*, 7(2), 203-215.
- Uçan, A., Ege, E., Büyükgöze, S., & Semayış, T. (2023). *Türkiye'de Erkek Şiddetiyle Mücadelede Kolluk Uygulamaları*. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. <https://morcati.org.tr/wp-content/uploads/2023/08/kolluk-kades-rapor-web.pdf>
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ., Çavlin, İ., & Akadlı-Ergöçmen, B. (2015). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Ankara: Elma Teknik Basım.
- Valentine, G. (1992). Images of Danger: Women's Sources of Information about the Spatial Distribution of Male Violence. *The Royal Geographical Society*, 24:1, 22-29.
- Waldrop, A. E., Resick, P. A. (2004). Coping Among Adult Female Victims of Domestic Violence. *Journal of Family Violence*, 19:5, 291-302.
- Warr, M. (1985). Fear of Rape Among Urban Women. *Social Problems*, 32:3, 238-250.
- WHO (2016). *Ethical and Safety Recommendations For Intervention Research on Violence Against Women*. Switzerland: WHO Press.

- Wood, S. N., Glass, N., Decker, M. R. (2019). An Integrative Review of Safety Strategies for Women Experiencing Intimate Partner Violence In Low and Middle Income Countries. *Trauma, Violence & Abuse*, 20:10, 1-15.
- Yarar, B. (2015). Yakın İlişki İçinde Şiddeti Feminist Bakışla Yeniden Düşünmek. In Betül Yarar (Eds.), *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri* (pp. 13-51). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, S. Türkiye’de Son On Yılda İşlenen Kadın Cinayetleri Üzerine: Sebep, Sonuç ve Öneriler. *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3:6, 1–21.
- Yılmaz, B., Avcı, N., Hotun Şahin, N. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete İlişkin Görüşleri: Bir Örnek Olay Çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 15:2, 137-148.

Kırsal Alanda Doğanın Korunmasında Kadının Rolü ve Ekofeminizm

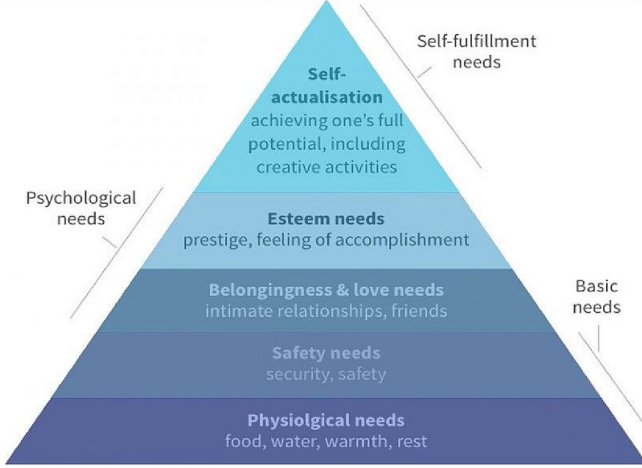
İlgin Yücel Kandemir*

İlkay Kutlar**

Giriş

Doğa en genel tanımıyla; insanın direkt etkisinden bağımsız olarak kendini sürekli yenileyebilen canlı ve cansız varlıklar bütünüdür. Doğanın varoluşu her ne kadar insan etkisinden bağımsız olsa da insan ve doğa birbiriyle etkileşim halindedir. Amerikalı psikolog Abraham Maslow tarafından 1943 yılında ortaya koyulan 'İhtiyaçlar Hiyerarşisi' çalışmasına göre, insanların ihtiyaçları, a) fiziksel ihtiyaçlar (gıda, su, ısı, dinlenme), b) güvenlik ihtiyaçları (güvenlik ve güvence), c) aidiyet ve sevgi ihtiyaçları (mahrem ilişkiler ve arkadaşlık), d) saygınlık ihtiyaçları (prestij, başarı) ve e) kendini gerçekleştirme (kendi potansiyelini bulma ve yaratıcı aktiviteler) olarak farklı kategorilere ayrılmaktadır. Bu sıralamaya göre bir kategorideki ihtiyacın karşılanması halinde bir üst düzeydeki ihtiyaç kategorisine geçilebilmektedir (Çebi, 2015).

Şekil 1 : Abraham Maslow'un İhtiyaçlar Piramidi

Kaynak: (Çebi 2015)

İnsanlar bu ihtiyaç piramidinin ilk basamağında yer alan fizyolojik ihtiyaçlarının neredeyse tamamını doğadan karşılarlar. Bununla birlikte gelişen dünya ve tüketim odaklı toplum yapılarıyla birlikte insanların ihtiyaçları değişmekte, değişen ihtiyaçlarını karşılamak için insanlar, doğa ile olan

* İlgin Yücel Kandemir, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet ABD, Antalya-Türkiye. E-posta: lgncan@hotmail.com, ORCID No: 0000-0002-6787-6053.

** Doç. Dr. İlkay Kutlar, Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım ekonomisi bölümü, Antalya-Türkiye. E-posta: ikutlar@akdeniz.edu.tr, ORCID No: 0000-0001-5478-8452.

Not

Not gönderim tarihi: 16 Nisan 2024

Not kabul tarihi: 12 Haziran 2024

1302-9916©2024 emupress

Note

Note submission date: 16 April 2024

Note acceptance date: 12 June 2024

bağlarını riske atarak doğal çevreye zarar vermektedirler. İhtiyaç hiyerarşisine bakıldığında, doğanın korunması bilinçten ziyade bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır (Çebi, 2015). Bu zorunluluğun, yaşamın devamı için gerekli temel bileşenlere (yeme-içme-barınma) ulaşma görevi atfedilen kadınlar için daha hissedilir olduğu söylenebilir.

Bu noktada literatüre katılan 'toplumsal cinsiyet' kavramı kadın erkek arasındaki iş bölümü ve görevlerdeki farklılık veya eşitsizlikleri tanımlamaktadır. Biyolojik cinsiyet, kadın veya erkek olmanın biyolojik temelini anlatırken, toplumsal cinsiyet kültürel bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkeğe içinde buldukları toplum tarafından belirlenen ve kişilere atfedilen davranış biçimlerini ve toplumsal rolleri ifade etmektedir (Savaş, 2018). Toplumun roller gereği yaşamın devamı için gerekli olan temel bileşenlere ulaşma ve ihtiyaçları sağlama görevi üstlendirildiği için çevreyle direkt ilişki içerisinde olan kadınlar, çevresel sorunlardan diğer nüfus gruplarına göre daha çok etkilenmektedir. Buna rağmen; kadınların kaynaklara ve fırsatlara ulaşımı ile doğal kaynaklar, çevrenin yönetimi, koruma ve iyileştirme çalışmalarına ilişkin karar mekanizmalarında aldıkları rol hiçbir dönemde erkeklerle eşit düzeyde olmamıştır.

Çalışma, literatür taraması olup konu ile ilgili yapılmış akademik çalışmalar derlenerek, kadınların toprak ve doğa ile olan biyolojik ve imgesel benzerlikleri ile kırsal alanda doğanın korunmasındaki etkin rolleri, kadın mücadelesi ve doğa mücadelesinin birleşimiyle ekolojik denge ve çevrenin korunmasına etkileri belirtilmeye çalışılmıştır. İstatistikî bilgiler için Türkiye İstatistik Kurumu'nun güncel verilerinden yararlanılmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Çalışmada, kavramsal çerçevemizi oluşturan, doğa ve kadın ilişkisi ve ekofeminizm kavramları irdelenmiştir.

Doğa ve Kadın

Tarih boyunca kadının üretken yönü, doğanın -toprağın- üretkenliği ile bağdaştırılmış, bu benzerlik çerçevesinde kadın ve doğa, üretim ve yaşam ile anılmıştır. Birçok toplumda, doğaya atfedilen anlamlar üretkenlikle paralel olmuş; kadın, doğurganlık ve kendini yenileyebilme özellikleriyle doğanın yansıması olarak kabul edilmiştir. Milattan önce üç bin ve bin yılları arasındaki Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarındaki inanç sistemindeki tanrı ve tanrıça adları incelendiğinde; doğa, tarım ve bereket tanrıçalarının mevcut olduğu, toprak ve üretim ile ilgili kavramların kadın ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Ana tanrıça Kybele'nin tasvirlerinde, yapılı bir kadın figürü ve ayak ucunda yeni doğmuş bebek figürü ile doğurganlığa dikkat çekilmiştir. Eskiçağ'dan bugüne kadar toprağa dair çoğu kavramın dişil özellik taşıdığı, kadın ile olan biyolojik benzerliklerin zamanla çeşitli atasözü ve kültürel söylemlerde simgesel olarak kullanıldığı gözlenmiştir.

'Toprak da kadınlar gibidir; kendisine karşı ne sert ne de çekingen davranılmasını ister.' (Anatole France)

'Baharda usul usul yürür, toprak ana hamiledir.' (Kızılderili Atasözü)

'Hepimizin bir annesi vardır, toprak.' (Victor Hugo)

'Kadın toprağı taklit eder.' (Platon)

Eliade M. (2003) kadın ve toprak arasındaki bağı şu şekilde açıklamaktadır: "Toprağın bereketi kadın doğurganlığıyla uyumludur; dolayısıyla mahsulün bolluğundan kadınlar sorumlu olur, çünkü yaratımın "sırrını" onlar bilmektedir. Burada dinsel bir sır söz konusudur; çünkü hayatın kökenini, besini ve ölümü yönetmektedir. Toprak kadınıla özdeşleştirilir. Daha ileri tarihlerde, saban keşfedildikten sonra, tarım çalışması cinsel birleşmeyle özdeşleşecektir. Ama binlerce yıl boyunca toprak ana partenogenez (döllenenmeden üreme) yoluyla tek başına doğuruyordu." (s. 58).

Ekofeminizm

"Artık bu sadece bir adalet meselesi değil, ölüm kalım meselesidir." Val Plumwood

18. yy'da dünyayı etkisi altına alan siyasi, ekonomik ve sosyal değişim süreciyle birlikte kadınlar da kendi hak arayış ve eşitlik mücadelelerini başlatmışlardır. Feminizm yaklaşımı, ilk olarak 18.yy'da İngiltere'de, kadınların sadece kadın olmaları sebebiyle karşılaştıkları ayrımcılık, baskı ve benzeri zorluklarla ilişkisini ele alan, farklı coğrafya veya koşullarda kadınların maruz bırakıldıkları sorunları inceleyen bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmıştır (Taş, 2016). Feminist felsefenin ve ortaya çıkış amacının en önemli noktaları şu şekilde sıralanabilir: Erkeklerle eşit haklara sahip olabilmek, toplum içinde söz sahibi olmak, geleneksel erkek-kadın kalıpları ile mücadele etmek, kadınların rollerinin eş ve annelikten ibaret olmadığını hatırlatmak, kadınların cinsel obje olarak gösterilmesine engel olmak, erkek şiddetine son vermek.

Ekofeminist anlayışa göre; kadın ve erkek arasındaki hiyerarşik ve baskıya dayalı ilişki insan ve doğa arasındaki ilişkiye paraleldir; doğa tahribatının esas sorumlusu insan merkezci yaklaşımdan ziyade erkek merkezci yaklaşımdır. (Çüçen, 2011). Bu sebeple ekofeminizmin temel amacı; dünyanın kadın ve doğa-çevre konusundaki temel hükmedici anlayışını değiştirmek ve egemenlik yerine eşitlik algısını yaratmaktır. Ekofeministler, kadınların genellikle doğaya daha yakın olmalarını kabul etmekle birlikte; bu yakınlığın kadın üzerindeki erkek tahakkümünü beslediğini iddia etmişlerdir (Ecevit, 2011).

Avcılık-toplayıcılık dönemindeki cinsiyete bağlı ilk iş bölümü erkekleri "hayat alıcılar" ve kadınları "hayat vericiler" olarak öne çıkarmıştır. İlk Neolitik Çağ'da, kadınların tahıl ve tohumların yeniden üretilebildiğini keşfetmeleriyle birlikte çapa ile tarım yapmaya başlanmıştır; Orta Neolitik Çağ'da erkeğin üretim gücünde aktif rol almasını sağlayan saban tarımına geçilmesiyle erkeğin kadına ve doğaya hükmetme süreci de başlamıştır (Bayat, 2014). Çapa tarımı döneminde bereketi sembolize eden tanrıça kültü dişil özellikte, saban tarımından sonra ortaya çıkan gök tanrı kültü ise eril özelliktedir. Bereket tanrıçasından gök tanrısına geçiş, insanın toprağı bereketinden ötürü tapmasından, toprağı çitle çevirip mülk edinmesine; doğal ve eşitlikçi tavrından, baskıcı ve hükmedici özelliğine geçiş olarak değerlendirilmektedir.

Ekofeminizm, ilk kez 1974 yılında, kadın ile doğanın baskı altına alınmaları arasındaki ilişkiyi kuran ve çevreci hareketle feminist hareketin birleştirilmesini savunan Françoise d'Eaubonne tarafından literatüre sokulmuştur. Sabah Kıyan (2011)'a göre; Eko-feminist teorinin en temel önermelerinden biri, doğanın ve kadının egemen kültür tarafından

yabancılaştırılması ve bu yabancılaşma çerçevesinde doğa/insan ve erkek/kadın ikilisinin ortaya çıkması; bir diğeri ise, kadın ve doğanın sembolik anlamda birbirleriyle ilişkili olmalarıdır. Bu kapsamda, kadının ve doğanın yabancılaştırılması ve baskı altına alınması süreçleri birbirine benzediğini söylemektedir (Sabah Kıyan, 2011). Ekofeminizm, temelde doğa ve kadının tahakküm altına alınmasında erkeğin baskıcı rolü ve bu duruma başkaldırış içermektedir. Ekofeminist anlayış tüm çevre sorunlarına sosyolojik bir bakış açısıyla yaklaşarak, bu sorunlara sebep olan süreçlere ve yapıları irdeler, bu sorunların temelinde partiarkal yapının yattığını belirtir. Toplumsal birçok sorun gibi ekolojik sorunların da çözümlenebilmesi için, erkek egemen anlayışın belirleyici konumdan çıkması gerekmektedir. Ancak bu şekilde, doğanın baskı altına alınması ve sömürülmesi ile mücadele edilebilir (Yalçın, 2010).

Önemli ekofeminist eylemlerden biri sayılabilecek 'Chipko Hareketi' 1970'lerde Hindistan'da gerçekleşmiş, zamanla Hindistan'ın farklı kırsal bölgelerindeki birçok kadına ilham olmuştur. 1972 yılında köylerinin yakınındaki ormanlık alanda yapılacak ağaç kesimi için ağaçlara 'sarılarak' kesimi önlemeye çalışan kadınlar başarılı olmuş ve kesimi önleyebilmişlerdir. Doğanın tahribatıyla, temiz su, besin, yakacak ve benzeri ihtiyaçları birinci elden karşılama görevini üstlenen kadınlar daha çok etkileneceği için, bu eyleme öncülük etmişlerdir. Dünyaca ses getiren bu harekete Hintçe sarılmak anlamına gelen 'Chipko' adı verilmiştir (Elif, 2021). Hindistan'daki bu büyük çevre eyleminin benzeri 2014 yılında ülkemizde Rize İkizdere İlçesi HES (Hidroelektrik Santrali) Projesi kapsamındaki çalışmalar dinamikli patlamalar sonrasında gerçekleşmiştir. 31 Mayıs 2014 tarihinde yöre halkından kadınlar şantiye önünde oturma eylemi yaparak ülke basınında uzun yıllar yer alacak bir çevre eylemine öncülük etmişlerdir (<https://sendika.org/2014/08/rize-ikizdere-direnisin-atesi-hes-santiyesini-yakti-207590/> Erişim Tarihi: 06.03.2023).

Kırsal Alanda Doğanın Korunmasında Kadının Rolü

Demografik olarak nüfus yoğunluğunun düşük olduğu yerleşim birimlerinin görüldüğü, üretimin tarım ve hayvancılığa dayandığı coğrafi ve beşerî açıdan sınıflandırılmış bölge olarak tanımlanan kırsal alanın temel aile yapısı olan köy ailesinde, geleneksel ataerkil düzen mevcuttur. Ailedeki iş bölümünde hane içi düzen ve beslenme görevini üstlenen kadın, kırsal alanda ürün üretim sürecinde etkin rol almakta, elde edilen ürünün tüketimi, geri dönüşümü ve değerlendirilmesi konusunda farklı yöntemler üretmektedir. Coğrafi koşullara göre, elde edilen ürünün diğer mevsime saklanması (yiyecek kurutma), farklı şekillerde değerlendirilmesi (turşu, reçel vb..) gibi uygulamalar kırsal alanda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Yerleşik hayata geçişten bugüne bakıldığında birçok toplumda kadının toprağın işlenmesi, ürün hasadı ve ürünün işlenmesi süreçlerinin tamamına dâhil edildiği görülmektedir. Bununla birlikte; kadın ve erkeğin birlikte çalıştıkları tarım işletmelerinde, erkek genellikle işletmenin yöneticisi ve sahibi konumunda iken, kadının herhangi bir statüye, gelire ve sosyal güvenceye sahip olmadığı görülmektedir (Kızılaslan, 2000). Toplumsal

roller gereği kadın, tarımsal üretimin her aşamasında bulunmasına rağmen karar süreçlerine dahil edilmemekte, yönetici olan erkeğin gölgesinde kalmakta, potansiyelini açığa çıkaramamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde erkek nüfusunun farklı sektörlerde çalışmak üzere kentlere göç etmesi ve çalışabilir erkek nüfusundaki azalmayla birlikte tarımsal faaliyette kadın emeği öne çıkmıştır. Bu durum Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafından tarımın feminizasyonu (tarımın kadınlaşması) olarak adlandırılmıştır. Tarım ve tarım dışı istihdamın cinsiyete göre dağılımı Çizelge 1’de sunulmuştur (TÜİK, 2023).

Çizelge 1. Cinsiyete Göre Tarım ve Tarım Dışı İstihdam Oranı (%)

Yıllar	Kadın		Erkek		Toplam	
	Tarım	Tarım dışı	Tarım	Tarım dışı	Tarım	Tarım dışı
2013	37.0	63.0	17.8	82.2	23.6	76.4
2014	32.9	67.1	16.1	83.9	21.1	78.9
2015	31.4	68.6	15.9	84.1	20.6	79.4
2016	28.7	71.3	15.5	84.5	18.0	82.0
2017	28.3	71.7	15.4	84.6	19.4	80.6
2018	26.1	73.9	14.9	85.1	18.4	81.6
2019	25.1	83.9	14.9	85.1	18.2	81.6
2020	23.1	76.9	15.3	84.7	17.7	82.3
2021	22.7	77.3	14.7	85.3	17.2	82.8
2022	20.6	79.4	13.6	86.4	15.8	84.2
2023	18.7	81.3	13.0	87.0	14.8	85.2

Kaynak: TÜİK, 2023

Yapılan araştırmalara göre; dünyadaki toplam işgücünün 2/3’ü kadınlara aitken ve dünyadaki toplam gıdanın %50’sini kadınlar üretmekteyken, kadınların geliri dünya gelirinin yalnızca %10’u kadardır (Ecevit, 2003). Kırsal ekonominin temel güç kaynağını oluşturan kadın emeği, çoğunlukla karşılığı ödenmeyen “ücretsiz aile işçisi” emeği olarak görünmekle birlikte, tarımsal üretimin önemli bir bölümü bu emeğe dayanmaktadır. Bununla birlikte, kadınların gerçekleştirdikleri işler, üretim sürecinin rutin, ağır ve vasıfsız işleridir. Kırsal alanda kadın emeğinin dikkate alınmayışı ve gözle görülebilir bir gelir getirmeyişi kadınların işgücü istatistiklerinde “iktisaden faal olmayan” işgücü statüsünde değerlendirilmelerine yol açmaktadır (Oğuz, 2000).

Çizelge 2. Cinsiyete Göre İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu (%)

İstihdam Kolları	Kadın	Erkek
Tarım İstihdamı		
-Ücretli maaşlı ve yevmiyeli	11.4	15.0
-İşveren ve kendi hesabına	13.3	67.2

-Ücretsiz aile işçisi	75.3	17.8
Toplam	100.0	100.0
Tarım Dışı İstihdam		
-Ücretli maaşlı ve yevmiyeli	86.4	79.0
-İşveren ve kendi hesabına	10.6	19.4
-Ücretsiz aile işçisi	3.0	1.6
Toplam	100.0	100.0

Kaynak: TÜİK, 2023

Çizelge 2’de görüldüğü üzere; ücretsiz aile işçisi pozisyonunda çalışan erkeklerin oranı ile kadınların oranı arasında bir uçurum vardır. Kadınlar tarımsal üretime işgücü olarak katılmalarına rağmen ekonomik getirileri bulunmamaktadır. Kırsal alanda kadınların gelirini artırabilmeleri yani işveren ve kendi hesabına çalışan olabilmeleri için ekoturizm/kırsal turizm odaklı girişimcilik faaliyetlerine yönelmesi teşvik edilmelidir. Böylece kadınlar ücretsiz aile işgücü konumundan aile gelirine katkı sağlayan ve kararlara katılan konuma gelebilecektir.

Kadın-erkek eşitliği alanında en önemli uluslararası sözleşmelerden biri olan ve ülkemizin 1985 yılında taraf olduğu Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi(CEDAW)’nin 14. maddesinde kadın-erkek eşitliği ve kırsal alanda yaşayan kadınlara ilişkin “ ... taraf devletler, kadın-erkek eşitliği ilkesine dayanarak, kırsal kalkınmaya katılmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlamak için kırsal kesimdeki kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıran tüm uygun önlemleri alacaklar ve özellikle kırsal kesim kadınlarına aşağıdaki hakları sağlayacaklardır” ifadesine yer verilmiştir. Kalkınma literatüründe dezavantajlı gruplardan birinde yer alan kadınlar; tarımsal üretim, yoksulluk, çevre sorunları, toprak kirlenmeleri, kullanılabilir su kaynaklarının sınırlılığı gibi durumlardan diğer nüfus gruplarına göre daha çok etkilenmektedir. Çünkü birçok toplumda temel ihtiyaçların sağlanması, ailenin yaşamını sürdürebilmesindeki temel rol, aile bireyleri ve topluluklar için besin ve temiz su bulma görevi kadına atfedilmiştir. Buna rağmen; kadınlar, erkeklere oranla özellikle kırsal alanlarda kaynaklara daha kısıtlı erişim sağlamakta, kamusal hizmetlerden daha az faydalanmakta, kamusal yaşama daha az katılabilmekte; dolayısıyla doğal kaynaklar ve çevrenin yönetimi, koruma ve iyileştirme çabalarına ilişkin karar alma ve politika oluşturma süreçlerinde de yeterince yer almamaktadırlar (Kızılaslan 2000). Değişen dünya düzeni ve kadının kalkınma üzerindeki etkilerinin kabulü sonrasında; hükümet politikalarında, plan ve projelerde kadınlara ayrı bir yer verilmeye başlanmışsa da kadınların ve kadın bakış açısının tüm politik değerlendirmelere dâhil edildiği söylenemez. Kadınların karar alma süreçlerine dahil edilmediği dünya düzeninde, çevre sorunlarının katlanarak arttığı gerçeği de göz özüne alındığında, çevre problemlerinin birçoğunun temel sebebinin erkek bakış açısı olduğu, dolayısıyla kadınların dahil edildiği politikalarla doğanın korunması ve kalkınmaya dair sürdürülebilir sonuçlar alınacağı anlaşılmaktadır. Doğal kaynaklara bağlı yürütülen günlük ihtiyaçlar ve yaşam

pratikleri, toplumsal rollerin de bağlayıcılığıyla birlikte kadınların yaşamını erkeklerden daha çok etkilemekte, dolayısıyla kadınlar için çevre yönetimi uzmanlık alanı oluşturmakta; buna rağmen kadınlar, çevre yönetimi ve doğal kaynakların korunması ve rehabilitasyonu konularındaki politik oluşumlarda ve karar alma mekanizmalarının çeşitli aşamalarında yer alamamaktadır (Özyol 2013).

Sonuç

Gelişmekte olan ülkelerde kadınlara atfedilen görevler ve toplumsal rollerin doğal kaynaklarla bağlantılı değerlendirildiği gözlenmektedir (Gülçubuk 2012). Dünya ülkelerinin son 30 yıldır gündemlerinde bulunan doğal hayatın korunması ve sürdürülebilir kalkınma politikalarının önemli bir parçası olan "Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması" amacı incelendiğinde, bunların birbirini tamamlayan süreçler olduğu görülmektedir.

Yapılan araştırmalarda; kadınların tarımsal faaliyetlerin her sürecine dâhil oldukları, erkeklerle eşit koşullara sahip olmaları halinde, sürdürülebilir tarımdaki verimi belli oranda arttırabilecekleri görülmüştür. Oluşan bu olumlu etkinin toplumsal refaha hizmet edebilmesi için, kadınlara pozitif ayrımcılık sağlayan ve onları destekleyen politikalar üretilmesi gerekmektedir. Bunun için, toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel hedef olarak belirlenmesi, bu hedef doğrultusunda kadınların;

-Kendi ekonomik özgürlüklerini kazandıkları ve/veya ortak ekonomik faaliyetlerde, hanenin gelir ve giderleri üzerinde söz sahibi oldukları,

-Sosyal ve yasal haklarını bildikleri ve sahip çıktıkları,

-Sosyal ve ekonomik seçimlerini serbestçe yapabildikleri bir yaşam tarzının oluşturulması gerekmektedir.

Ulaşılabilecek bu hedeflerle birlikte büyük bir potansiyel güç oluşturan kadınlar çevre konusunda kapsamlı bir şekilde eğitilmeli ve bilinçlendirilmelidirler. Tarımsal yeniliklerin kırsal alana aktarılması ve teknolojilerin kullanılması ile ilgili teknik bilgiler kadınlara da aktarılacak olursa, çevre kirliliği ve benzeri doğa sorunlarının büyük bir bölümü çözülebilecektir. Çünkü bilgilerin sadece erkeklere verilmesi sadece erkeği bilgilendirecek fakat bilinçlendirmeyecektir. Oysa kadının eğitilmesi ile evde çocukların ve eşlerin de eğitilmesi sağlanacaktır, birey ve aile düzeyinde farkındalık oluşturulabilecektir.

Kaynakça

Bayat, Ö. (2014). Kadın ve Doğa. *Yeşil Direniş Dergisi*, 7(8), 35.

Çebi, H.R. (2015). Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi gelişimi ve eleştirisi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çüçen, A., (2011). Doğa felsefesi ve derin ekoloji. *International Symposium on Kazdağları and Edremit*, İzmir: Meta Basım.

Ecevit, Y. (2003). Toplumsal cinsiyetle yoksulluk ilişkisi nasıl kurulabilir? Bu ilişki nasıl çalışılabilir?. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25 (4), 83-88.

Ecevit, Y. ; Karkıner, N. (Ed.) (2011). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

- Eliade, M. (2003). *Dinsel inançlar ve düşünceler tarihi I*, (A. Berktaş, Çev.), İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Elif, Ç. (2021). *Ekofeminizm ve Chipko hareketi*. (Erişim Tarihi: 17.03.2024): <https://sisterslab.org/ekofeminizm-ve-chipko-hareketi/>
- Gülçubuk B., Ar H., Kadim F, (2012). *İklim Değişikliği ve Yoksulluğun En Çok Etkilenenleri: Kırsal Alandaki Kadınlar*. 10.Ulusal Tarım Kongresi, Konya.
- Kızılaslan, N. (2000). *Kırsal Kadının Çevre Korunmasındaki Rolü*. 4. Ulusal Tarım Kongresi, Tekirdağ.
- Kızılaslan, N. ve Yamanoglu, Y. (2010). Kırsal alanda kadınların tarımsal üretime ve aile içi kararlara katılımı: Tokat ili örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 154-166.
- Oğuz, C. (2000). *Sürdürülebilir kırsal kalkınma içinde kadınların yeri ve önemi*. 4. Ulusal Tarım Kongresi, Tekirdağ.
- Özyol, A.İ. (2013). Sürdürülebilir yeşil kalkınma ve kadın. *Fe Dergisi*, 5(2), 133-138.
- “Rize İkizdere Direnişin Ateşi Hes Şantiyesini Yaktı” <https://sendika.org/2014/08/rize-ikizdere-direnisin-atesi-hes-santiyesini-yakti-207590/> (Erişim Tarihi: 06.03.2024)
- Sabah Kıyan, Ş. (2011) Ekolojik feminizm bağlamında kadınların tüketici olarak pazarda yabancılaşması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 85-104.
- Savaş, G. (2018). Türkiye’de yaşayan bireylerin toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği algısı, *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(2), 101-121.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5).
- TÜİK (2023). Türkiye İstatistik Kurumu İşgücü İstatistikleri. (www.tuik.gov.tr Erişim: 13.03.2024)
- Yalçın, O. (2010). *Çevre Koruma Fikrine Radikal Yaklaşımlar; Derin Ekoloji, Sosyal Ekoloji ve Ekofeminizm* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Kamu Yönetimi ABD, Ankara.

Aslı Kotaman (2023). Sanatın Erkeksiz Tarihi. İstanbul: Karakarga Yayınları ss. 269. ISBN: 978-625-8360-49-3

*"Tanrı seni olağanüstü yetenekli bir ressam olarak yarattı ve tanrı seni bir kadın olarak yarattı. Bu çok zalim bir şaka olmalı."*¹

Aslı Kotaman'ın kaleme aldığı *Sanatın Erkeksiz Tarihi* ilk basımını 2023 yılının Eylül ayında yapmış. Kitap Karakarga Yayınları tarafından üstlenilen ilk baskısını tüketmekte. Yazar kitabın Önsöz'ünde, anaokul çağındaki kızının, sınıf arkadaşlarının ve kendi etrafındaki kadınların, tanıdıkları kadın sanatçılar sorulduğunda hep ve sadece "Frida" cevabını almaktan duyduğu rahatsızlık üzerine bu kitabı yazmayı görev bildiğini belirtiyor.

Türkiye'de geleneksel anlamda dahi sanat tarihi içerikli kitap nadiren basılıyorken, sadece kadın sanatçılara yer veren, bazı çok bilindik hikayelerin aslını ortaya çıkarma niyetiyle yazılmış, feminist yazına katkıda bulunan bu kitaptan haberdar olmak yerinde olacaktır.

Sanatın Erkeksiz Tarihi kitabını tanıtmak üzere benim seçme sebebim ise, Türkiye'de, estetik ve sanat tarihi derslerinin, tüm öğrencilerin zorunlu olarak aldığı bir üniversitede bu dersleri yıllardır verirken, plastik sanatlarla toplum arasındaki ciddi mesafe ve kaygıyı her dönem başında öğrencilerimde gözlemliyor olmam. Dönem sonunda, 3 ay gibi kısa bir sürede, kaygının aşıldığını, hatta konuya karşı ilgilerinin geliştiğini deneyimliyorum. Roland Barthes'in (1977:160) ifadesiyle retoriğe, yani "pratik, milli, kültürel, estetik" kodlara, eserlerdeki sembolizmaya, aşına olunduğunda doğal olarak eserler kişilerin gözünde anlam kazanmaya başlıyor. Böylece Jale Erzen'in *Çevre Estetiği* (2006:126) kitabında belirttiği üzere, dünya ile "duyusal ve algısal paylaşımımızı" estetik anlayışımız sağladığı için, hayat daha anlamlı bir yer haline gelmeye başlıyor. Bu nedenle Kotaman'ın başkaldırıyla karışık, bildiğini yayma arzusunu haklı buluyorum.

"Neden büyük kadın sanatçı yok?" ve "Kitabın adını neden Sanatın Erkeksiz Tarihi koydum ama Kadın Sanatçıların Tarihi koymadım?" Önsöz'de Kotaman'ın merkeze koyduğu konuların özeti ve kitabın yazılma sebebini ortaya koyan iki araştırma sorusu niteliğinde. Araştırma sorusu demişken, ilerleyen kısımda derinlemesine ele alınacağı üzere, kitabın akademik yazılmadığının belirtilmesi bu noktada önemli.

Sanatın Erkeksiz Tarihi'ne kapak resmi olarak Marie Denise Villers'in 1801 tarihli *Charlotte du Val d'Ognes'un Portresi* ya da *Çizen Genç Kadın* isimli tablosu seçilmiş. İlk bu tablo kitabın merkezini oluşturan kadınlık ve sanat üretimini resmettiği için uygun görünüyor. New York Metropolitan Müzesi'nde sergilenmekte olan, kanvas üzerine yağlı boya tabloda (The Met) kucagında çizim tahtasıyla oturmuş, sol eliyle, üst kısımdan tahtayı kavramış, sağ elinde kalemini tutan, uzun, beyaz elbiseli genç bir kadın, bir pencerenin önünde oturmaktadır. Arkasındaki kırık pencereden sızan ters ışıkla resmedilmiştir. Bizimle göz kontağı kurmaktadır; seyircisini incelemektedir çünkü çizdiği

nesne seyircisidir (Hessel ve Galitz, 2024). Yani aslında bakandır, bu kez resimdeki kadın bakılan değildir, kadın özne olarak resmedilmiştir.

1917 yılında, *Çizen Genç Kadın* tablosu Metropolitan Müzesi tarafından satın alındığında, neoklasik erkek ressam Jaques Louis-David'e atfedilmiş, hatta reklamı "New York David'i" olarak yapılmıştır. 1996 yılında yine bir kadın sanat tarihçi olan Margaret Oppenheimer, eserin aslında bir kadın ressamı ait olduğu iddiasıyla, eser sahibinin Marie Denise Villers olduğunu ortaya çıkarmıştır. Tarihte bu tarz yanlış kimliklendirmeler nadiren de yaşanmamıştır: Söz gelimi, pek çok David sanılan eserin kadın sanatçılara ait olduğu sonradan anlaşılmaktadır (Hessel ve Galitz, 2024). Villers'ın tablosu bu nedenle de *Sanatın Erkeksiz Tarihi* için uygun kapak resmi haline gelmektedir.

Son yıllarda Metropolitan Müzesi'nin himayesindeki proje dahilinde, Katy Hessel dünyanın çeşitli yerlerindeki başka sanat kurumlarıyla da işbirliği yaparak, kadın sanatçıların eserlerini ve onlara dair hikayeleri derlemektedir. Bu projeye verdikleri başlık, *Erkeksiz Müzeler (Museums Without Men)* de kadın sanatçılara ayrımcılıktan sıyrılmış bir perspektiften bakmayı hedeflemektedir (Hessel ve Galitz, 2024). Aynı zamanda Katy Hessel'in da 2023'te W. W Norton tarafından basılmış, "sanatın erkeksiz tarihi" anlamına gelen *The Story of Art Without Men*² isimli bir kitabı bulunmakta. İçerik ve üslup olarak daha konsantre ve akademik bir sanat tarihi yazımı ile karşı karşıya olduğumuz kitapta üçyüzden fazla sanat eserine yer ayrılmış. Eserlerin renkli fotoğraflarını barındıran yapıt, eserleri ve sanatçıları, dönemlere ve tarzlara göre ayırmayı tercih etmiş. Kavram ve üslup açısından oldukça farklılaşan kitaba Aslı Kotaman da kendi metni içerisinde değinior.

Sanatın Erkeksiz Tarihi'nin tamamlanma sürecinde, Kotaman kendisini en çok, kitaba dahil edeceği sanatçıların ve eserlerin seçiminin zorladığının altını çiziyor. Bazı bölümlerde, yani sanatçılarda, ilgili başka sanatçı kadınlardan ve onların eserlerinden de bahsediyor; Aliye Berger'in bölümünde, kendisinden iki yaş büyük ablası Fahrelnissa Zeid'i de, aynı aileden oldukları için ekleyerek, Zeid'in *Geçmişten Biri* isimli tablosunu anlatması gibi. Aslı Kotaman, bazı sanatçıları birden fazla eseri ile ele alırken de çoğunu tek eserle tartışıyor. Seçilen sanatçıların büyük bir bölümü yirminci yüzyıla ait; seçilen eserler arasında resim, poster, heykel, fotoğraf ve kolaj bulunuyor. İçlerinde en genci Doris Salcedo 2007'ye, en yaşlısı ise 1559'a tarihlenen Sofonisba Anguissola'nın eseridir.

Kendisine *Sanatın Erkeksiz Tarihi*'nde bölüm ayrılan sanatçılar, soyadlarına göre alfabetik olarak şu şekilde sıralanmış: 1. Gertrude Abercrombie; 2. Etel Adnan; 3. Tarsila do Amaral; 4. Sofonisba Anguissola; 5. Hale Asaf; 6. Cecilia Beaux; 7. Paula Modersohn-Becker; 8. Aliye Berger; 9. Anna Bilińska; 10. Rosa Bonheur; 11. Louise Bourgeois; 12. Claude Cahun; 13. Leonora Carrington; 14. Mary Cassatt; 15. Camille Claudel; 16. Neş'e Erdok; 17. Artemisia Gentileschi; 18. Gerilla Kızları; 19. Gluck; 20. Barbara Hepworth; 21. Hannah Höch; 22. Frida Kahlo; 23. Angelica Kauffmann; 24. Käthe Kollwitz; 25. Lee Krasner; 26. Adélaïde Labille-Guiard; 27. Dorothea Lange; 28. Élisabeth Louise Vigée Le Brun; 29. Tamara de Lempicka; 30. Helen Lundeberg; 31. Maria Sibylla Merian; 32. Lee Miller; 33. Berthe Morisot; 34. Alice Neel; 35. Shirin Neshat; 36. Linda

Nochlin; 37. Georgia O'Keeffe; 38. Katsushika Ōi; 39. Celia Paul; 40. Harriet Powers; 41. Paula Rego; 42. Doris Salcedo; 43. Charlotte Salomon; 44. Augusta Savage; 45. Helene Schjerfbeck; 46. Sylvia Sleigh; 47. Alina Szapocznikow; 48. Suzanne Valadon; 49. Remedios Varo; 50. Marie Denise Villers.

*Kadının görevi her daim, herkesi memnun etmektir. Bakanı da.*³

İsmi geçen farklı kültürlere, coğrafyalara ve zamanlara ait kadın sanatçılarla eserleri, okuyucuya uzak birer tarihsel karakter olarak sunulmuyor. Aslı Kotaman hikayeleri, şu an yaşanmaktaymış gibi canlı bir biçimde aktarıyor. İçinden geçilen dönemi sosyolojik ve politik özellikleri ile birlikte açıklayarak, ele aldığı sanatçıları ve eserlerini kültür ve tarih içinde, hatta kendi hayatı içinde de konumlandırıyor. Bu sayede yazar, akademinin eril bakış açısıyla, hep evin içinde, tarihteki önemli başarıların dışında tutulmuş kadın öznelerin, günlük hayatın siyasetinde vermiş oldukları mücadelenin daha iyi anlaşılmasını sağlıyor (Çakır, 2019:53).

*Resimleri o kadar iyi ki bir kadın tarafından yapıldıklarını söylemek güç.*⁴

Kadın -erkek olmayan- ve sanatçı, dünyanın çeşitli dönemlerinde ve yerlerinde sorunlu kimlikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslı Kotaman da bu iki kimliği akademinin tartışma sahasından çekerek, günlük konuşma tonunda ele alıyor; akademik olmayanları da okur olarak hedeflediğini belirtiyor. Özdüşünümsel anlatılara yer veren, altyapısı kısmen akademik araştırmaya dayanan kitap, Kotaman'ın üslubuyla kapsayıcı bir hale geliyor. Bir kadın olarak, kadın ressamların geride bırakılmış, görmezden gelinmiş, başkaları tarafından sahiplenilmiş eserlerini ve hayatlarını birbirlerine bağlı bir biçimde açıklıyor. Böylece sanat tarihindeki kadınları ön plana çıkartırken, bir yandan da akademinin tartışageldiği eril ve dişil konusunu akademinin dışında da düşünülmesinin yolunu açmış oluyor.

Bu bağlamda Kotaman'ın kitabı yıllar yılı, eklenen yeni eserleri içeren yeni baskıları ve giderek kabaran içerikleriyle kült kabul edilen sanat tarihi kitaplarından farklılaşıyor. Bunlardan biri olan E. H. Gombrich'in *Sanatın Öyküsü* kitabını ele alarak erile ait olanın, eril bir dille ortaya koyulduğu eleştirisini gündeme getirirken, akademik olanın da eril olduğuna bir kez daha değiniyor. Akademide feminen olanın fiziksel anlamda ve söylem açısından yanlış/eksik temsil edildiği gerçeğiyle yola çıkarak kadın sanatçılar tarafından yapılan eserlerin ne yönde farklılaştıklarına parmak basmaya çalışıyor. Bu perspektif farklılıklarını okuyucusuna daha iyi benimsetmek için de resimlerin ya da sanatçıların hayatlarına kendi yaşamından ve düşüncelerinden kesitler ekliyor. Bu özdüşünümsel bağlamda yazılmış anlatıları kimi zaman açıklamakta olduğu eserden daha fazla yer tutuyor ve okuyucunun konudan sapmasına neden olsa da, kitap genelinde, Aslı Kotaman'ın gözünden kadın sanatçıların sunumu olarak okunmasını sağlıyor. Sanatçı kadınların ve eserlerinin, çalışma alanı farklı bir akademisyen kadının özneliğiyle aktarıldığını vurgulamış oluyor. Önsöz'de Kotaman (2024:11, 12) kitabın geleneksel bir sanat tarihi kitabı beklentisi ile okunmaması gerektiğini belirtiyor:

...bu yazının da bir cinsiyeti var. [...] Ben sanat tarihçisi değilim, sanat severim. Akademik alanda bildiğim diğer konular sanatı bazı zamanlarda daha kolay

anlamama ve bazen de hakkında yazmama olanak tanıyor. bu kitapta "ben" ifadesini sıklıkla kullanırken eril yazı biçimindeki gibi geneli ifade etmeye çalışmadım örneğin. Sadece kendimi ifade etmeye çalıştım. Deneysel, bol kahkahalı, duygu dolu, sürekliliği olan, bol noktalama kullanımı ile bu duygusunu anlatmaya çalışan; sabit olmayan, akışkan, parçalı bir yazı tipini benimsedim. Dişil yazını.

Vasari 1550 yılında yazdığı *Sanatçıların Hayatları*⁵ kitabında, sanatçıyı ve hayatını anlamının, eserlerinin daha iyi değerlendirilmesini sağlayacağı savını ortaya koyarak bu düşüncenin gelenekselleşmesine sebep olmuştur. Bunun bir sonucu olarak, sanat tarihinde, sanatçıların eserleri, biyografileri ile birlikte ele alınmaktadır (McCartney, 2017:62).

Biyografi yazımının, öznenin kendini nasıl sunduğundan ziyade, biyografin özneyi nasıl sunduğuyla ilgili oluşundan da (Ünlü, 2015:115) yola çıkarak, *Sanatın Erkeksiz Tarihi*'nde Aslı Kotaman, kendi yaşamı içinden sanatçı kadınların yaşamlarını ve sanatçı kadınların yaşamlarının içinden de seçtiği eserleri anlatmaktadır. Kitap, Kotaman'dan da otobiyografik anlatılar taşıdığı için, yukarıda alıntılanan paragrafta ifade ettiği üzere bir sanat sever olarak, ele aldığı eserlere, farklı ülkelerdeki müzelere, filmlere ve kitaplara referans vererek ilerliyor; sadece bu kitap için yapılmış bir araştırmayla karşımıza çıkmıyor.

Belki de bu sebeple, bazı önemli akademik tartışmalara sadece dokunup geçiyor, devamını getirmiyor. Bunlardan biri sanatçıya hitabet konusu: kadınların çoğunlukla ön isimleriyle anılırken, erkek sanatçıların ise ya soyadları ya da her ikisiyle birlikte anıldıkları tartışmasını açıyor. Frida Kahlo sadece ön adı olan "Frida" ile anılırken, bildiğimiz hemen hemen tüm erkek sanatçılar için durumun farklı olduğunu ortaya atıyor. Sanatçıların, kadın ya da erkek, isimlerinin sanat pazarında, birer entellektüel mülk ve politik araç olarak işlevselliğini (McCartney, 2017:62, 63) yeni sanat okuyucusuna düşündürmesi açısından olumlu bir teşebbüs olsa da, yazarın daha kapsamlı araştırma ve kanıt gerektiren bir alanın kapısını açtığı ve hemen kapadığı gözden kaçmıyor. Kadınların patriarkayı (Hollway v.d., 2017:126) yani politik olarak bağlı oldukları, babaya ya da eşe, hep bir erkeğe aidiyeti temsil eden soyadlarından bağımsızlaşmak amacıyla, ön isimleriyle anılmayı kişisel olarak tercih ettikleri, bunun salt kadınları aşağılamak için kasıtlı yapılmadığının kitap içerisinde belirtilmesi iyi olurdu. Kitapta örnek olarak kullanılan Frida, tablolarını "Frida Kahlo" olarak imzalamasına rağmen, tablolarında kendisini "Frida" olarak adlandırıyor; "İki Frida" ve "Frieda ve Diego Rivera"⁶ eserlerinde olduğu gibi (Chernick, 2024). Marta Zarzycka (2006:73) popüler kültürde sadece "Frida" olarak anılmasının sanatçıya duyulan yakınlıktan kaynaklandığını savunmakta ve bu neredeyse saplantı haline gelmiş ikinci dalga Frida hayranlığına "Fridamanya, Fridolatri, Fridafiliala, Frida-hastalığı" gibi patoloji çağrıştıran bir takım isimler takılabileceğini de söylemektedir.

Genellikle, soyadı, her iki adı, atanmış adı, hatta kendini korumak için takma adı yani "nom de plume" (Guerrilla Girls gibi) ile anılmayı tercih etmiş sanatçılara istekleri doğrultusunda hitap edildiğini görüyoruz (McCartney, 2017:68). "Complicating Authorship" isimli, eser sahipliği ve isim konusunu irdeleyen makalesini yazar Nicola McCartney (2017:71) "tavuk ya da yumurta,

birinin adı/adsızlığı doğal olarak politiktir" şeklinde bitirirken, isim konusunun cinslere özel olmadığı ve yaratım sözkonusu olduğunda, "mesele" olarak kalacağına altını çizmektedir.

Sanat eserlerinin fotoğraflarının, orijinal eserlerin kopyaları olarak değil, basımda kağıdın cinsinden ve kalitesinden, mürekkepteki kimyasallara kadar, fotoğraflama tekniğinin ürünü olarak değerlendirilmeye başlandığı ondokuzuncu yüzyıldan bu yana, sanat tarihi disiplini içerisinde başlıca bir yer kazanmıştır (Caraffa, 2018:149). Sanat tarihi kitapları içinde ömrünü geçirmiş biri olarak, resimlerin renkli (ve hatta kuşe kağıda) basılmış olmasını dilemeyeceğim, bunu yazarın ve yayınevinin de arzu etmiş olduğunu fakat mevcut ekonomik durum ve kitap satış oranlarını göz önünde bulundurarak bu tedbirli uygulamaya karar verdiklerini tahmin ediyorum. Resimler, sarı saman kağıdı ve siyah-beyaz baskının vereceği sonuca göre düzenlenerek basılabilir çok daha "görünür" olurmuş. Estetik farkındalığı hedefleyen bir kitapta, resimli ise, özellikle tablolarla ilk kez karşılaşan bir okuyucu için seçilebilir resimler sunmak, tabloları davetkâr ve akılda kalıcı kılmış olurdu. 1886'da yayımlanmış olan *Cyclopedia of Paintings and Painters*'da (Beck, 2017) bazı tabloların gravürleri kullanılmıştır. Kitabın yazıldığı tarihte birileri gravürlerin çizimi için hatırı sayılır zaman ve emek verirken, bu mesai için bütçe ayrıldığını, resimlere özen gösterildiğini görüyoruz.

Aslı Kotaman'ın yazdığı *Sanatın Erkeksiz Tarihi*, hoş bir kadın sanatçıların tarihi sunmak yerine, kadın sanatçıların cinsiyetleri yüzünden ünlenemedikleri; asıl sanatçı kendileriymiş, "eş, ilham perisi, arkadaş, kız kardeş" (Kotaman, 2023: olarak anılarak ikinci plana itildikleri; eserlerinin ya başkalarına atfedildiği, sergilerden sonra geri verilme zahmetine bile katlanılmadan imha edildiği ya da erkek sanatçılarından daha düşük fiyatlara satıldığı gibi gerçeklerle okuyucuyu buluşturmaktadır. Kitap Kotaman'ın yıllara yayılan amatör birikimiyle yazılmıştır ve içerisinde eserlerle bağdaşan makale, kitap, film, müzik, popüler dizi önerileri de bulunmaktadır. Bu sayede sanatseverliği, yanında içilen kahve, dinlenen müzikler ile çok boyutlu bir deneyim olarak yansıtmaktadır. Özdeşünümsel ve öznel anlatıların aktarıldığı kitapta yazar, kasıtlı bir biçimde akademik çerçevenin dışında kalarak, kitabına dışıl ve feminist bakış açısı katmak niyetini taşıdığını ifade etmektedir. Elli sanatçı kadını konu alan *Sanatın Erkeksiz Tarihi*, sanatçıları da eserleri gibi, feminist bakış açısından değerlendirerek, okuyucusunda, eserin, kadın imzası taşımanın bedeline karşı farkındalık uyandırmayı amaçlamaktadır.

Notlar:

¹ Katsushika Ōi'ye söylenen bir söz, Katherine Govier (2010) tarafından "The Ghost Brush" kitabında aktarılmaktadır.

² Hessel, K. (2023). *The story of art without men*. First American edition. New York, NY, W. W. Norton & Company, Inc.

³ Manne, K. (2019). *Down girl*. Harlow: Penguin Books (Kotaman, 2024:88).

⁴ Hans Hoffman'ın Lee Krasner için söylediği sözler (Kotaman, 2024:144).

⁵ Vasari, G. (1568). *Lives of the Artists*.

⁶ Doğumunda verilen ismi Magdalena Carmen Frieda Kahlo y Calderón'dur. Almanca'da "barış" anlamına gelen Frieda'yı tercih eden, sanatçı sonradan bizzat Frida olarak değiştirmiştir (Frida Kahlo, 2024: References, Informal Notes).

Kaynakça

- Barthes, R. (2022). Görüntünün Retoriği, Sanat ve Müzik. (çev. A. Cengiz ve Ö. Albayrak). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beck, J. (2017). Andy Warhol: Sixty Last Suppers. *Gagosian Quarterly 2017 Summer Issue*. <https://gagosian.com/quarterly/2017/05/01/andy-warhol-sixty-last-suppers/>
- Caraffa, C. (2018), "Photographs as documents/photographs as objects: photo archives, art history and the material approach", *Collection and Curation*, Vol. 37 No. 4, pp. 146-150. <https://doi.org/10.1108/CC-03-2018-0006>
- Chernick, K. (2024, 17 January). The Frida Kahlo Effect: Why the Mexican Artist is Still a Pop-Cultural Icon Today. *Art News*. <https://www.artnews.com/list/art-news/artists/who-is-frida-kahlo-mexican-artist-life-and-art-1234690235/early-beginnings/>
- Çakır, S. (2019). *Erkek Kulübünde Siyaset*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Erzen, J. (2006). *Çevre Estetiği*. Ankara: Odtü Geliştirme Vakfı.
- Fotaki, M. (2013). No Woman is Like a Man (in Academia): The Masculine Symbolic Order and the Unwanted Female Body. *Organization Studies* 2013 34:9, 1251-1275.
- Hessel, K. ve Galitz, K. C. (2024). Museums Without Men: Marie Denise Villers. *The Met*. <https://www.metmuseum.org/perspectives/articles/2024/03/katy-hessel-audio-tour-marie-denise-villers-transcript>
- Hollway, W., Mitchell, J. & Walsh, J. Interview with Juliet Mitchell - *Psychoanalysis and Feminism: Then and now. Psychoanalysis Culture and Society* 20, 112-130 (2015). <https://doi.org/10.1057/pcs.2015.3>
- Frida Kahlo. (2024, May 27). In *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Frida_Kahlo
- Kotaman, A. (2023). Sanatın Erkeksiz Tarihi. İstanbul: Karakarga Yayınları.
- McCartney, N. (2017). Complicating Authorship: Contemporary Artists' Names. *Performance Research* 22, no. 5 (2017): 62-71. doi:10.1080/13528165.2017.1383775.
- The Met*. Marie Joséphine Charlotte du Val d'Ognes (1786-1868). <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/437903>
- Ünlü, Aslıhan. (2015). *Biyografi ve Biyografik Dram*. Ankara: NotaBene Yayınları.
- Wilson Kimber, M. (2002). The "Suppression" of Fanny Mendelssohn: Rethinking Feminist Biography. *19th-Century Music* 1 November 2002; 26 (2): 113-129. doi: <https://doi.org/10.1525/ncm.2002.26.2.113>.
- Zarzycka, M. (2006). 'Now I Live on a Painful Planet': Frida Kahlo Revisited. *Third Text*, 20(1), 73-84. <https://doi.org/10.1080/09528820500472555>

Dr. Burcu Asena-Salman
TED University
Faculty of Arts and Sciences
Basic Sciences Unit
burcu.asena@tedu.edu.tr
ORCID 0000-0003-0754-2075

Authors in This Issue/Bu Sayıya Katkıda Bulunan Yazarlar
In alphabetical order/Alfabetik sırayla

Articles/Makaleler

Lecturer, Dr. Cansu Avcı

MS Student,
Marmara University, İstanbul,
Turkey.

**Assistant Professor, Ebru Açıık
Turğuter**

Muğla Sıtkı Koçman University,
İstanbul, Turkey.

**Research Assistant, M. Dilara
Cılızoğlu**

Middle East Technical University,
Ankara, Turkey.

**Assistant Professor, Pınar
Serdar Dinçer**

Yozgat Bozok University, Yozgat,
Turkey.

Assistant Professor, Sedef Erkmen

Karabük University, Karabük,
Turkey.

**Associate Professor, Sibel Ezgin
Ağlı**

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi,
Bilecik, Turkey.

Dr. Suna Köse

Bağımsız Araştırmacı

Note/Not

Assoc. Prof. İlkey Kutlar

Akdeniz University, Antalya - Turkey

İlgın Yücel Kandemir

Akdeniz University, Antalya - Turkey

Book Review/Eser Tanıtımı

Dr. Burcu Asena-Salman

TED University
Ankara-Turkey

Kadın / Woman 2000- Journal for Women' Studies (JWS) Notes for Contributors

General Principles

Please read the Publication Policy before sending a letter to JWS.

- Make sure that you satisfy the following conditions:
- The manuscript has not been published before,
- The composition of the manuscript complies with the journal's publication principles
- There are no direct – or indirect – references to the author(s) in the body of the text.

When submitting the manuscript, also include: a letter of application; a title page (including title, subtitle (if any), name(s) and surnames, institution(s), ORCID iD, contact information and e-mail addresses) of the authors; and an abstract in Turkish and English including keywords. Submit your article to: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jws>.

Publication policy

Published biannually (June and December) since 2000, Kadın/Woman2000, JWS welcomes articles and discussion papers with a primary focus on gender at the inter-sections of race, sexuality, culture, class, nationality. Articles from interdisciplinary perspectives are encouraged. We welcome the work of academics, independent researchers, artists and for/non-profit organizations. The journal also publishes notes, conference announcements, reports and reviews, and book reviews.

1. Publication Language

JWS is published manuscripts both in English and Turkish

2. Copyright

JWS only considers previously unpublished work. The Publisher maintains all the rights of publication for manuscripts accepted for publication by JWS Editorial Board, EMU. While the Publisher holds the copyright, authors may use the published work in other publications as long as they cite JWS as the original publication. The ideas, opinions, assumptions, theses or arguments in the articles belong to their authors. The views expressed in published work should not be understood to represent the views of Eastern Mediterranean University or the Center for Women's Studies.

3. Reviewing Process

- a. All manuscripts are blind-peer-reviewed by at least two referees.
- b. The evaluations are confidential and remain with the editorial.
- c. When submitting revised manuscripts (following peer reviews), authors should include clear and concise reports indicating the changes made and link those changes directly to the referee proposals.
- d. The Editorial Board may request corrections and suggestions on the manuscript before it is sent for publication. These suggestions will be shared with the author(s) before publication.
- e. Referees are expected to submit their evaluations within 6-8 weeks.

4. Length

The length of the manuscripts should not exceed 7000 words including footnotes and bibliography.

5. Plagiarism

As an ethical principle, the manuscripts submitted for evaluation are screened for plagiarism. All the manuscripts sent to JWS are scrupulously investigated against any allegations of plagiarism or abuse either published or in evaluation process . Investigations are conducted on the published articles and, when necessary, the institutions of the authors are informed.

6. Ethical Consent

For the manuscripts dealt with human subject consent form and participant information sheet approved by related ethical committees are necessary.

Writing Rules

- a. Manuscripts should be sent electronically in Times News Roman 12 font with two line spacing throughout – including figures and tables prepared in accordance with the publication guidelines.
- b. Turkish articles should be based on the Spelling Guide of the Turkish Language Association and Turkish words should be used as much as possible instead of foreign words. When new and unfamiliar words in Turkish are used, they should be placed in parenthesis in Turkish and English in their first use. English articles should consult the Oxford English Dictionary and annexes as a reference.
- c. Manuscripts should be submitted with title page, main text, references, annexes, tables, figure titles, figures, author notes and correspondence address.
- d. The title page should contain the title of the article, which consists of a maximum of 10-12 words (maximum 50 characters with spaces between words), the authors' name and surname, title, institution and ORCID ID number.
- e. The main text should start on a new page.
- f. References and authors referred to should be referenced as follows: (Author's surname, publication year, and referenced page number, (Brown, 2003: 23).
- g. Additional information about the text should be given as endnotes at the bottom of the page.
- h. Tables and figures should include numbers, headings, and the source (references). Headings should be placed above tables and figures, and references should be written below.
- i. Authors are requested to submit the text, tables, and artwork with the manuscripts. If there are pictures or drawings to be included in the manuscript they should be sent with the manuscript. The pictures should be numbered according to their order in the article and should include subtitles. They should be shown as Figure 1 and Figure 2 in brackets.
- j. The manuscript should be divided into un-numbered subsections written in small letters and bold. The secondary subtitles should be written in bold and italic.

- k. Equations should be given sequence numbers. The sequence number should be in parentheses and on the right side of the page. If the derivation of the equations is shown briefly, the derivation process should be shown on a separate page with all steps to be given to the referees.

About Funding

Any sources of funding or financial support by any institution should be identified in the manuscript before publication and with the date and amount of support. Authors are expected to supply all details regarding funding.

References and Bibliography

All references used in the text should be given in alphabetical order starting on a separate page under the heading "References". Each reference should include: Author Surname, Name (Year of publication). Book name (in italic letters) or article name, Journal name (in italic letters). Book names should be written in italic, article names should be written in normal letters and journal names should be written in italics. In addition, citations from unpublished sources should also be cited in a way that is clear and unambiguous.

Examples: Oakley, A. (1972). *Sex, Gender & Society*. New York: Harper Colophon Books.

Millet, K. (1973). *Cinsel Politika*. (çev. S. Selvi). İstanbul: Payel.

Kandiyoti, D. A. (1987). Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case. *Feminist Studies*, 13(2): 317-338.

For referencing and citation issues not mentioned above, please consult the APA 6 guide. Manuscripts that do not comply with these guidelines are returned to authors for corrections. Manuscripts that are not approved by the Editorial Board are returned to the author with their original tables and figures, if any.

Publication Charges

There are no submission fees, publication fees or page charges for Kadın/Woman 2000, JWS.

Open Access

It provides open access to all issues of JWS excluding the last three years. Every year in January, a new issue will be made available through open Access.

Postal Address:

Center for Women's Studies

Kadın / Woman 2000, Journal for Women's Studies (JWS)

Socrates Street

Faculty of Education Sciences

EF 110

99628

Famagusta, North Cyprus via

Mersin 10-Turkey

Tel: (392) 630 2269 Fax: (392) 392 365 1017

e-mail: jws.cws@emu.edu.tr

Web address: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jws>

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies (JWS) Yayın İlkeleri

Genel İlkeler

JWS'ye yazı göndermeden Yayın İlkeleri'ni mutlaka okuyunuz.

- Aşağıdaki koşulların sağlanmış olduğundan emin olunuz.
- Yazının daha önce yayınlanmamış olması,
- Yazınızın Yayın ilkeleri'ne uygun olarak hazırlanmış olması
- Ana metinde yazar(lar) hakkında bilginin olmaması,

Yazınızı teslim etmeden önce

- bir başvuru mektubu
- bir başlık sayfası (içinde başlık, (varsa) kısa başlık, yaza(lar)ın isimleri, kurumları, iletişim bilgileri ve e-posta adreslerinin yer aldığı)hazırlanmış olduğundan
- Yazının özünü hazırlayınız.
- Yazınızı <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jws> adresine çevrimiçi olarak teslim edebilirsiniz.

Yayın politikası Yayın İlkeleri

2000 yılından bu yana yayında olan, yılda iki sayı yayınlanan JWS disiplinlerarası bir perspektifle toplumsal cinsiyet ve onun çapraz kestiği sorun alanları olan ırk, cinsellik, kültür, sınıf, milliyet konularına ilişkin akademisyen, bağımsız araştırmacı, sanatçı kişi ve kuruluşlardan araştırma, tartışma ve yazılara yer vermektedir. Bunların yanı sıra notlar, konferans duyuru, rapor ve değerlendirmeleri ve kitap tanıtım ve eleştirileri de yayınlamaktadır.

Yayın Dili

Kadın/Woman 2000, Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde yayınlanır.

1. Telif Hakkı

Kadın/Woman 2000'e gönderilen yazılar, başka bir yerde yayımlanmamış olmalıdır. *Kadın/Woman 2000* Yayın Kurulu tarafından yayımlanmak üzere kabul edilen yazılarda, DAÜ – Yayınevi bütün yayın haklarına sahiptir. Ancak yazarlar yayınlanan bilgileri kısmen *Kadın/Woman 2000*'ne atıfta bulunmak üzere başka yayınlarında kullanabilirler.

Yazılardaki düşünce, görüş, varsayım, tez ya da savlar yazarlarına aittir. Doğu Akdeniz Üniversitesi'ni veya Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi'ni bağlamaz.

2. Hakemlik

- a. Tüm yazılar, yazar(lar)ın kimliği saklı tutularak konu ile ilgili en az iki hakem tarafından incelenir. Hakem değerlendirme formu için linki tıklayınız. Buraya değerlendirme formunu ekleyelim mi?
- b. Yapılan değerlendirme(ler), hakem isimleri gizli tutularak yayın kurulu başkanı tarafından yazarların bilgisine sunulur.
- c. Yazarlardan hakem değerlendirmeleri sonrasında gözden geçirilmiş bir yazıyı yeniden teslim etmeleri durumunda, hakem önerilerine ilişkin yapılan değişiklik ve eklemeleri belirten açık bir rapor eklemeyi unutmayınız.
- d. Yayın Kurulu, yayıma gönderilen yazılarda düzeltme yapabilir. Bunlar yayımdan önce yazarın bilgisine sunulur.
- e. Hakemlerden 6-8 hafta içinde değerlendirmelerini göndermeleri beklenir.

3. Uzunluk

Yazıların uzunluğu dipnotlar ve kaynakça da dâhil olmak üzere 7000 sözcüğü geçmemelidir.

4. Etik Onam

Saha çalışmayı ve görüşme ye dayalı makalelerde ilgili etik komite tarafından onaylanmış, onam formu ve katılımcı bilgilendirme formu gereklidir.

5. Aşırmacılık ve İntihal

Değerlendirilmek üzere gönderilen yazılar aşırı macılık ve intihale karşı taranmaktadır. Kadın/Woman2000'e gelen yayınlanmış veya değerlendirme aşamasındaki yazılarla ilgili intihal ve kötüye kullanım iddiaları titizlikle araştırılır.

Yayınlanmış olanlar hakkında işlem yapılır ve yazarların varsa bağlı olduğu kurumlar bilgilendirilir.

Yazım Kuralları

- Yazılar yayına uygun olarak hazırlanmış figür ve tablolar ile birlikte Times News Roman 12 fontunda iki satır aralığıyla yazılmış olarak, elektronik olarak gönderilmelidir.
- Türkçe yazılarda Türk Dil Kurumu'nun İmlâ Kılavuzu esas alınmalı, yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır. Türkçede pek alışılmamış sözcükler yazıda kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde Türkçe ve İngilizce olarak verilmelidir. İngilizce yazılarda yazım kuralları için ise *Oxford English Dictionary* veya ekleri örnek alınmalıdır.
- Yazılar başlık sayfası, ana metin, kaynaklar, ekler, tablolar, şekil başlıkları, şekiller, yazar notları ve yazışma adresi ile teslim edilmelidir.
- Başlık sayfası en fazla 10-12 kelimededen oluşan makale başlığını, (kelimeler arasındaki boşluklar ile beraber en fazla 50 karakter), yazarların adı ve soyadı, ünvanı, çalıştığı kurumu ve **ORCID numarasını** içermelidir.
- Ana metin yeni bir sayfadan başlamalıdır.
- Metin içinde atıfta bulunulan kaynak ve şahıslar (Yazar soyadı, yayın yılı, ve atıfta bulunulan sayfa numarası, (Brown, 2003: 23) şeklinde verilmelidir.
- Metinle ilgili ek bilgiler dipnot olarak sayfa sonunda verilmelidir.
- Şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tablo ve figürlerin üzerinde yer almalı, kaynaklar ve figürlerle ilgili notlar ise alta yazılmalıdır.
- Makalede yer alması istenen resimler veya çizimler yayıma hazır şekilde gönderilmelidir. Resimler makalede yer alış sıralarına göre numaralandırılmalı ve alt yazı ile verilmelidir. Resim 1, Resim 2 şeklinde parantez içinde gösterilmelidir.
- Yazıyı numaralandırılmamış alt bölümlere ayırınız. Küçük harflerle ve koyu ile yazınız. İkincil alt başlıkları ise koyu ve italik olarak yazınız.
- Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası parantez içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi kısa olarak gösteriliyorsa, hakemlere verilmek üzere türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada gösterilmelidir.

Fon Desteği Hakkında

Yayınlanmak üzere gönderilen yazılarla ilgili olarak herhangi bir fon ve maddi destek veren kurum veya kurumlar destek verdikleri tarih ve sayı belirtmek kaydıyla bildirilmelidir.

Kaynak Gösterme ve Kaynakça

Metinde yararlanılan tüm kaynaklar ayrı bir sayfadan başlayarak alfabetik sırada Kaynaklar başlığı altında şu sıraya göre verilmelidir: Yazar Soyadı Adı (Yayın yılı). *Kitap ismi* (italik harflerle) veya makale ismi, *Dergi adı* (italik harflerle) Basım yeri: Basımevi, dergide yer aldığı sayfa numaraları. Kitap isimleri *Italik* harflerle, makale isimleri normal harflerle, dergi adı *Italik* olarak yazılmalıdır. Ayrıca yayımlanmamış kaynaklardan yapılan alıntılar da tam olarak anlaşılacak şekilde kullanılmalıdır.

Örnekler:

Oakley, A. (1972). *Sex, Gender & Society*. New York: Harper Colophon Books.

Millet, K. (1973). *Cinsel Politika*. (çev. S. Selvi). İstanbul: Payel.

Kandiyoti, D. A. (1987). Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case. *Feminist Studies*, 13(2): 317-338.

Burada değinilmeyen konular için APA yazım şartlarına başvurulabilir.

Bu ilkelere uymayan yazılar, gerekli düzeltmelerin yapılması için yazarlarına geri gönderilir. Yayın Kurulu tarafından yayımı uygun bulunmayan yazılar bir nüsha olarak varsa orijinal tablo ve figürleriyle birlikte yazara iade edilir.

Basım ücreti

Kadın/Woman 2000 teslim, basım aşamasında ve veya sayfa sayısı bazında herhangi bir ücret almamaktadır.

Açık Erişim

Kadın/Woman2000'in son üç yıl dışındaki tüm sayılarına açık erişim olanağı vermektedir. Her yıl Ocak ayında bir yeni sayı daha açık erişime açılmaktadır.

İletişim Adresi

Doğu Akdeniz Üniversitesi

Kadın / Woman 2000, Kadın Araştırmaları Dergisi

Sokrates Caddesi

Eğitim Fakültesi

EF 110

99628

Gazimağusa - KKTC

Tel: (392) 630 2269 Fax: (392) 392 365 1017

e-mail: jws.cws@emu.edu.tr

İnternet adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jws>